KISDOBOSOK ÉVKÖNYVE 1976

üdvözletemet
üdvözletemet
üdvözletemet

SELEJT

MÓRA KÖNYVKIADÓ · BUDAPEST, 1975

A KÖTETET ENGEL-TEVAN ISTVÁN, KELEMEN KÁROLY, KOVÁCS PÉTER, KONDOR LAJOS, SZECSKÓ TAMÁS, SZYKSZNIAN WANDA
ÉS TAKÁCS JUDIT ILLUSZTRÁLTA

A BORÍTÓ SAJDIK FERENC MUNKÁJA

A MAGYAR ÚTTÖRŐK SZÖVETSÉGE TÖRTÉNETÉT PILLANATKÉPEKBEN BEMUTATÓ FOTÓSOROZATOT ZÁHONYI EDE VÁLOGATTA

FOTÓK: LENGYEL MIKLÓS,
SZÉKELY TAMÁS, ZÁHONYI EDE

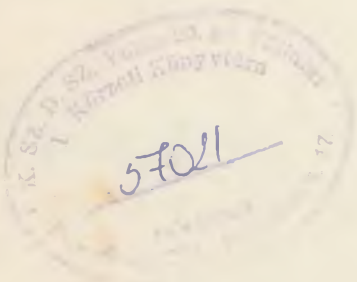

©MÓRA FERENC IFJÚSÁGI KÖNYVKIADÓ, 1975

KISDOBOSOK KALENDÁRIUMA

WEÖRES SÁNDOR

ÚJ ESZTENDŐ

Új esztendő küszöbét
hó fedi,
örökzöldjét zivatar
tépdesi.

Új esztendő fut tovább,
fény-övön,
virágnyíló kikelet
ránk köszön.

Aztán az év közepe,
nyár heve,
megérik a gabona,
sűrűje.

Túl az esztendő felén
itt az ősz,
piros, kék gyümölcs virít,
lomb esőz.

Tulsó küszöbét megint
fedi hó.
Ha nem töltöd hasztalan,
az a jó.

JANUÁR

Az Ó-év már messzi jár!
Új kedvet hoz Január.
Legyen eztán minden hónap
hírnöke a szépnek, jónak.

Tamkó Sirató Károly

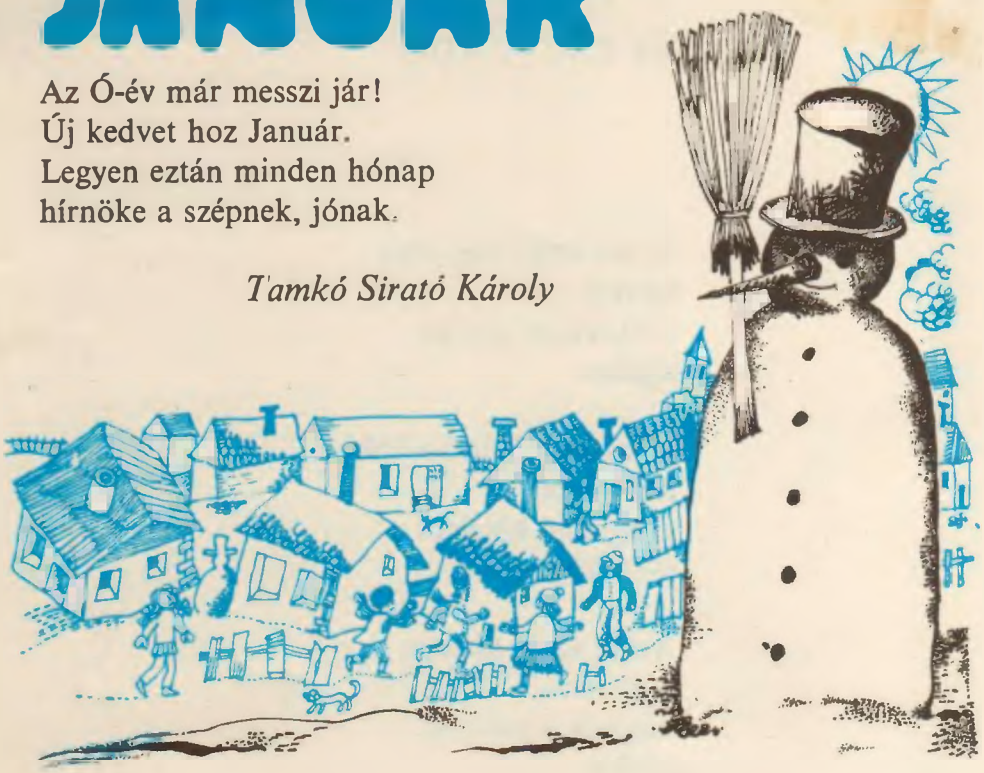

1	Csütörtök	Újév
2	Péntek	Ábel
3	Szombat	Genovéva
4	Vasárnap	Titusz
5	Hétfő	Simon
6	Kedd	Boldizsár
7	Szerda	Attila
8	Csütörtök	Gyöngyvér
9	Péntek	Marcell
10	Szombat	Melánia
11	Vasárnap	Ágota
12	Hétfő	Ernő
13	Kedd	Veronika
14	Szerda	Bódog
15	Csütörtök	Lóránt
16	Péntek	Gusztáv
17	Szombat	Antal
18	Vasárnap	Piroska
19	Hétfő	Sára
20	Kedd	Fábián
21	Szerda	Ágnes
22	Csütörtök	Vince
23	Péntek	Zelma
24	Szombat	Timót
25	Vasárnap	Pál
26	Hétfő	Vanda
27	Kedd	Angelika
28	Szerda	Károly
29	Csütörtök	Adél
30	Péntek	Martina
31	Szombat	János

FEBRUÁR

Sí, ródli és korcsolya!
Befagyott a vén Duna.
Ez a hónap de hideg,
jó, hogy a legrövidebb.

Tamkó Sirató Károly

1	Vasárnap	Ignác
2	Hétfő	Karolina
3	Kedd	Balázs
4	Szerda	Ráhel
5	Csütörtök	Ágota
6	Péntek	Dorottya
7	Szombat	Tódor
8	Vasárnap	Aranka
9	Hétfő	Abigél
10	Kedd	Elvira
11	Szerda	Bertold
12	Csütörtök	Lídia
13	Péntek	Ella
14	Szombat	Bálint
15	Vasárnap	Kolos
16	Hétfő	Julianna
17	Kedd	Donát
18	Szerda	Konrád
19	Csütörtök	Zsuzsanna
20	Péntek	Aladár
21	Szombat	Eleonóra
22	Vasárnap	Gerzson
23	Hétfő	Alfréd
24	Kedd	Szökőnap
25	Szerda	Mátyás
26	Csütörtök	Géza
27	Péntek	Sándor
28	Szombat	Ákos
29	Vasárnap	Elemér

MÁRCIUS

Átvészeltük a telet.
Itt a vidám kikelet.
Üdvözöljük a Napot.
Nyissatok hát ablakot!

Tamkó Sirató Károly

1	Hétfő	Albin
2	Kedd	Lujza
3	Szerda	Kornélia
4	Csütörtök	Kázmér
5	Péntek	Adorján
6	Szombat	Leonóra
7	Vasárnap	Tamás
8	Hétfő	Nemzetközi nőnap
9	Kedd	Franciska
10	Szerda	Ildikó
11	Csütörtök	Szilárd
12	Péntek	Gergely
13	Szombat	Krisztián
14	Vasárnap	Matild
15	Hétfő	Nemzeti ünnep
16	Kedd	Henrietta
17	Szerda	Gertrud
18	Csütörtök	Sándor, Ede
19	Péntek	József
20	Szombat	Hubert
21	Vasárnap	A Tanácsköztársaság kikiáltása
22	Hétfő	Izolda
23	Kedd	Emőke
24	Szerda	Gábor
25	Csütörtök	Mária
26	Péntek	Emánuel
27	Szombat	Hajnalka
28	Vasárnap	Gedeon
29	Hétfő	Auguszta
30	Kedd	Zalán
31	Szerda	Árpád

ÁPRILIS

Meleg is. Hideg is.
Bolondozik április.
De mirajtunk túl nem jár,
Úgyis tudjuk – jön a nyár!

Tamkó Sirató Károly

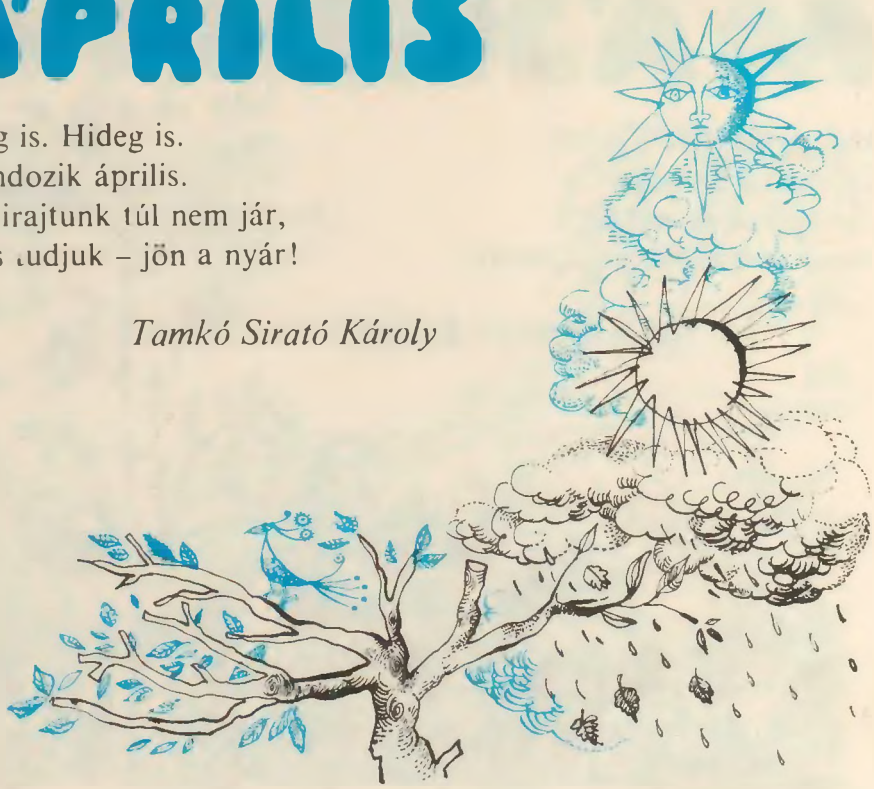

1	Csütörtök	Hugó
2	Péntek	Áron
3	Szombat	Buda, Richárd
4	Vasárnap	A felszabadulás ünnepe
5	Hétfő	Vince
6	Kedd	Vilmos
7	Szerda	Herman
8	Csütörtök	Dénes
9	Péntek	Erhard
10	Szombat	Zsolt
11	Vasárnap	Leó
12	Hétfő	Gyula
13	Kedd	Ida
14	Szerda	Tibor
15	Csütörtök	Anasztázia
16	Péntek	Csongor
17	Szombat	Rudolf
18	Vasárnap	Húsvét
19	Hétfő	Húsvét
20	Kedd	Tivadar
21	Szerda	Konrád
22	Csütörtök	Csilla
23	Péntek	Béla
24	Szombat	György
25	Vasárnap	Márk
26	Hétfő	Ervin
27	Kedd	Zita
28	Szerda	Valéria
29	Csütörtök	Péter
30	Péntek	Katalin

MÁJUS

Méh gyűjti már a mézet.
Ünnepel a természet.
Erdő-mező muzsikál.
Nincs szebb hónap májusnál!

Tamkó Sirató Károly

1	Szombat	A munka ünnepe
2	Vasárnap	Anyák napja
3	Hétfő	Irma
4	Kedd	Flórián
5	Szerda	Györgyi
6	Csütörtök	Frida
7	Péntek	Gizella
8	Szombat	Mihály
9	Vasárnap	Gergely
10	Hétfő	Ármin
11	Kedd	Ferenc
12	Szerda	Pongrác
13	Csütörtök	Szervác
14	Péntek	Bonifác
15	Szombat	Zsófia
16	Vasárnap	Mózes
17	Hétfő	Paszkál
18	Kedd	Erik
19	Szerda	Ivó
20	Csütörtök	Bernát
21	Péntek	Konstantin
22	Szombat	Júlia
23	Vasárnap	Dezső
24	Hétfő	Eszter
25	Kedd	Orbán
26	Szerda	Nemzetközi gyermeknap
27	Csütörtök	Hella
28	Péntek	Emil
29	Szombat	Magdolna
30	Vasárnap	Janka
31	Hétfő	Angéla

JÚNIUS

Kellemes a június.
Lassan indulj, messzi juss!
Folyók... városok... és várak...
Ismerd meg magyar hazádat!

Tamkó Sirató Károly

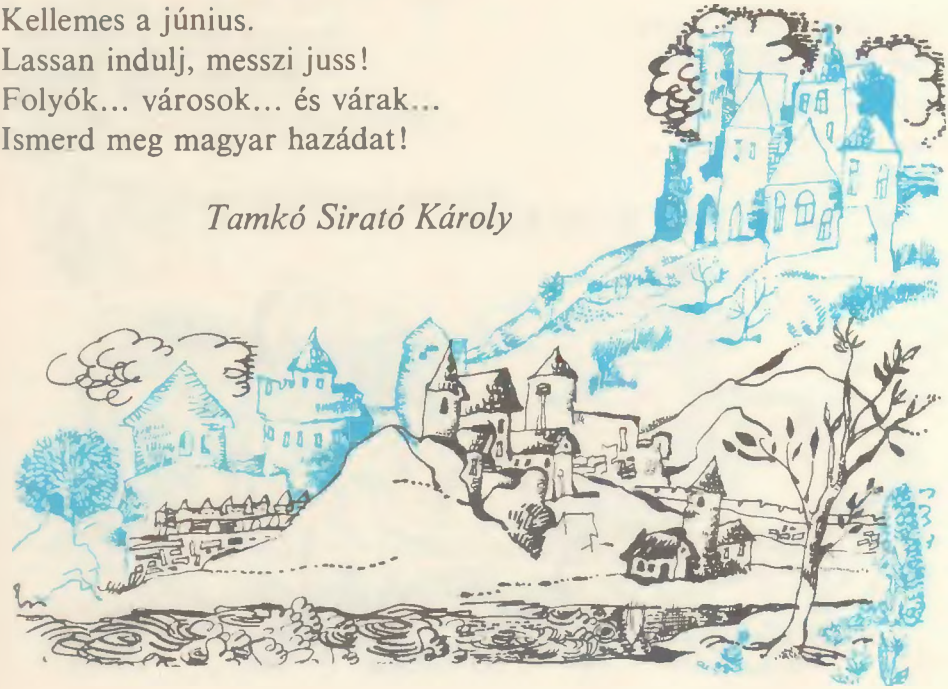

1	Kedd	Tünde
2	Szerda	Kármen
3	Csütörtök	Klotild
4	Péntek	Bulcsú
5	Szombat	Fatima
6	Vasárnap	Pedagógusnap
7	Hétfő	Róbert
8	Kedd	Medárd
9	Szerda	Félix
10	Csütörtök	Margit
11	Péntek	Barnabás
12	Szombat	Villő
13	Vasárnap	Antal
14	Hétfő	Vazul
15	Kedd	Vid
16	Szerda	Jusztin
17	Csütörtök	Alida
18	Péntek	Arnold
19	Szombat	Gyárfás
20	Vasárnap	Rafael
21	Hétfő	Alajos
22	Kedd	Paulina
23	Szerda	Zoltán
24	Csütörtök	Iván
25	Péntek	Vilmos
26	Szombat	János, Pál
27	Vasárnap	László
28	Hétfő	Irén
29	Kedd	Péter, Pál
30	Szerda	Pál

JÚLIUS

Hej, kicsinyek és nagyok!
Úszni most tanuljatok!
Tested a víz tetején
süsse a nap feketén.

Tamkó Sirató Károly

1	Csütörtök	Tihamér
2	Péntek	Ottó
3	Szombat	Kornél
4	Vasárnap	Ulrik
5	Hétfő	Emese
6	Kedd	Csaba
7	Szerda	Apollónia
8	Csütörtök	Ellák
9	Péntek	Lukrécia
10	Szombat	Amália
11	Vasárnap	Lili
12	Hétfő	Izabella
13	Kedd	Jenő
14	Szerda	Örs
15	Csütörtök	Henrik
16	Péntek	Valter
17	Szombat	Elek
18	Vasárnap	Frigyes
19	Hétfő	Emília
20	Kedd	Illés
21	Szerda	Dániel
22	Csütörtök	Magdolna
23	Péntek	Lenke
24	Szombat	Kinga
25	Vasárnap	Jakab
26	Hétfő	Anna
27	Kedd	Olga
28	Szerda	Szabolcs
29	Csütörtök	Márta
30	Péntek	Judit
31	Szombat	Oszkár

AUGUSZTUS

Most örülj... – mert egy pár nap
s vége lesz a szép nyárnak.
Elhüvösödnek az esték.
Kánikula?!... – Már csak emlék.

Tamkó Sirató Károly

1	Vasárnap	Péter
2	Hétfő	Lehel
3	Kedd	Hermina
4	Szerda	Domonkos
5	Csütörtök	Krisztina
6	Péntek	Berta
7	Szombat	Ibolya
8	Vasárnap	László
9	Hétfő	Emőd
10	Kedd	Lőrinc
11	Szerda	Tiborc
12	Csütörtök	Klára
13	Péntek	Ipoly
14	Szombat	Marcell
15	Vasárnap	Mária
16	Hétfő	Ábrahám
17	Kedd	Jácint
18	Szerda	Ilona
19	Csütörtök	Huba
20	Péntek	Az alkotmány ünnepe
21	Szombat	Sámuel
22	Vasárnap	Menyhért
23	Hétfő	Fülöp
24	Kedd	Bertalan
25	Szerda	Lajos
26	Csütörtök	Izsó
27	Péntek	Gáspár
28	Szombat	Ágoston
29	Vasárnap	Erna
30	Hétfő	Rózsa
31	Kedd	Erika

SZEPTEMBER

Szilvaszedés... Szőlő-szüret!
Kigyúltak a pásztortüzek.
Nyit a Tudás Kapuja:
Kezdődik az Iskola!

Tamkó Sirató Károly

1	Szerda	Egyed
2	Csütörtök	István
3	Péntek	Hilda
4	Szombat	Rozália
5	Vasárnap	Viktor
6	Hétfő	Zakariás
7	Kedd	Regina
8	Szerda	Mária
9	Csütörtök	Ádám
10	Péntek	Honória
11	Szombat	Teodóra
12	Vasárnap	Mária
13	Hétfő	Kornél
14	Kedd	Szeréna
15	Szerda	Enikő
16	Csütörtök	Edit
17	Péntek	Zsófia
18	Szombat	Diána
19	Vasárnap	Vilhelmina
20	Hétfő	Friderika
21	Kedd	Máté
22	Szerda	Móric
23	Csütörtök	Tekla
24	Péntek	Gellért
25	Szombat	Eufrozina
26	Vasárnap	Jusztina
27	Hétfő	Adalbert
28	Kedd	Vencel
29	Szerda	Mihály
30	Csütörtök	Jeromos

OKTÓBER

Halló! Halló! Gyerekek!
Várnak rátok a hegyek.
Sziklák szine zöld-mohos:
megnézi a kisdobos!

Tamkó Sirató Károly

1	Péntek	Malvin
2	Szombat	Petra
3	Vasárnap	Helga
4	Hétfő	Ferenc
5	Kedd	Aurél
6	Szerda	Brúnó
7	Csütörtök	Amália
8	Péntek	Koppány
9	Szombat	Dénes
10	Vasárnap	Gedeon
11	Hétfő	Brigitta
12	Kedd	Miksa
13	Szerda	Kálmán, Ede
14	Csütörtök	Helén
15	Péntek	Teréz
16	Szombat	Gál
17	Vasárnap	Hedvig
18	Hétfő	Lukács
19	Kedd	Nándor
20	Szerda	Vendel
21	Csütörtök	Orsolya
22	Péntek	Előd
23	Szombat	Gyöngyi
24	Vasárnap	Salamon
25	Hétfő	Blanka
26	Kedd	Dömötör
27	Szerda	Szabina
28	Csütörtök	Simon
29	Péntek	Nárcisz
30	Szombat	Alfonz
31	Vasárnap	Farkas

K. SZ. D. SZ. Y... 20. s... I. Körzeti Könyvtára
57021

NOVEMBER

Komor fellegek között
jön az eső, jön a köd.
Cidrizik már a világ.
– Jól vigyázz, hogy meg ne fázz!

Tamkó Sirató Károly

1	Hétfő	Marianna	15	Hétfő	Lipót
2	Kedd	Achilles	16	Kedd	Ödön
3	Szerda	Győző	17	Szerda	Hortenzia
4	Csütörtök	Károly	18	Csütörtök	Jenő
5	Péntek	Imre	19	Péntek	Erzsébet
6	Szombat	Lénárd	20	Szombat	Jolán
7	Vasárnap	A Nagy Októberi Szocialista Forradalom ünnepe	21	Vasárnap	Olivér
			22	Hétfő	Cecília
			23	Kedd	Kelemen
8	Hétfő	Gottfrid	24	Szerda	Emma
9	Kedd	Tivadar	25	Csütörtök	Katalin
10	Szerda	Réka	26	Péntek	Virág
11	Csütörtök	Márton	27	Szombat	Virgil
12	Péntek	Jónás	28	Vasárnap	Stefánia
13	Szombat	Szilvia	29	Hétfő	Taksony
14	Vasárnap	Aliz	30	Kedd	András

DECEMBER

Nyári hőség... téli jég!
Ismét elmúlott egy év.
Ha tanultál, ez alatt
egy évvel lettél idősebb,
idősebb és – okosabb!

Tamkó Sirató Károly

1	Szerda	Elza	
2	Csütörtök	Aurélia	
3	Péntek	Ferenc	
4	Szombat	Borbála	
5	Vasárnap	Vilma	
6	Hétfő	Miklós	
7	Kedd	Ambrus	
8	Szerda	Mária	
9	Csütörtök	Natália	
10	Péntek	Judit	
11	Szombat	Árpád	
12	Vasárnap	Gabriella	
13	Hétfő	Luca	
14	Kedd	Szilárdka	
15	Szerda	Valér	
16	Csütörtök	Etelka	
17	Péntek	Lázár	
18	Szombat	Auguszta	
19	Vasárnap	Viola	
20	Hétfő	Teofil	
21	Kedd	Izidor	
22	Szerda	Zénó	
23	Csütörtök	Viktória	
24	Péntek	Ádám, Éva	
25	Szombat	Karácsony	
26	Vasárnap	Karácsony	
27	Hétfő	János	
28	Kedd	Kamilla	
29	Szerda	Tamás	
30	Csütörtök	Dávid	
31	Péntek	Szilveszter	

SZEPESI ATTILA

KILENCÁGÚ

Kilencágú világfa,
arany egekig érő –
Csúcsán az Alkonycsillag
világít: messzi ékkő.

Jobbján a Nap korongja,
balján a Hold karéja.
Évmilliókat rezget
sátoros, égi lombja.

A fa árnyában őzek,
bozontos barnamedvék,
sürögnek sarkirókák,
odúlakó evetkék...

Botjára dől a pásztor,
nézi: az ág hegyében
szökken a csodaszarvas
vakító csillagfényben.

DALA LÁSZLÓ

KALANDOZÁSOK A KALENDÁRIUM KÖRÜL

Ha a csillagos égboltra nézünk, elkápráztat ragyogó szépsége. Ha a tudósok szemüvegén át vizsgálódva tekintünk fel rá, félelem szorítja össze szívünket: az a térség, amit szemügyre vehetünk, mintegy 10 milliárd × 9 billió kilométer – még csak hasonlítani sem tudjuk semmihez, olyan végtelen nagy. És e térségen belül több milliárd ahhoz hasonló csillagvárost találtak, mint a mi 150 milliárd csillagot tartalmazó Tejútrendszerünk, amelynek kicsinyke csillaga csak a számunkra óriásnak tűnő Nap, s mellette porszemnyi parány nagy világunk, a Föld.

De a tudósok nemcsak a belátható világegyetem tér- és időbeli végtelenségeit mérték fel: feltárták azt a kapcsolatot is, amely bennünk és a csillagok világa között él. Kiderítették a csillagok életének korszakait, születésük és haláluk folyamatait és életük történéseit. Eközben látták meg: a csillagtüzek fellobbanásai során keletkeznek azok az anyagok, amelyekből a Föld szilárd kérge éppen úgy, mint a növények, állatok és az ember teste felépülhetett. A csillagok világa tehát nem idegen, a csillagok rokonaink.

Kitágultak Földünk határai

Évezredekig hitték az emberek, hogy a Föld a világmindenség különleges szigete, melyen az élet feltűnt, s csodálatos termést hozott: a gondolkodó embert.

A tudósok kiszámították, hogy milliárdnyi olyan bolygónak kell lennie, amelynek felszínén az élet kialakult, és értelmes lények élnek. Mert a világmindenségben mindenütt érvényesek ugyanazok a természeti törvények, mint a mi Tejútrendszerünkben. Csupán a végtelen nagy távolságok miatt nem válthattunk még üzenetet velük. A tudomány ma bizonyságot szerzett arról, hogy Földünk a csillag-

térségek nagy anyagi áramlásainak, örvényléseinek részese. Amióta pedig űrhajók járják közvetlenül kozmikus környezetünket, kitágultak Földünk határai.

Az élet ritmusa

A hatalmas csillagvárosok óriási nagy csillagtüzek körül és a csillagok csillagok körül keringenek. A napok körül keringenek a bolygók: eltávolodnak tőlük, majd visszatérnek ugyanoda, megint elszaladnak, s újra visszatérnek, és e ritmikus mozgást ismétlik végtelen idők óta. Földünk is kering a Nap körül, örökké ismétlődő ritmusban, mióta létezik. Égi mozgásának ritmusa tükröződik a felületén életre ébredt minden élőlény életében. S ez természetes is, hiszen e ritmus létezett, még mielőtt az első élő parány az óceánok vizében megjelent, és végigkísérte bonyolult szervezetekké épülésük útját, míg növénnyé, állattá nem váltak, s ember nem lett belőlük.

A Föld égi mozgásának ritmusában követi egymást a tavasz, a nyár, az ősz, a tél – és a növények élete követi ezt, mintha tudnák, mikor jön el a virágbaborulás, a gyümölcsérlelés, a téli hidegekre való felkészülés, a lombhullás ideje. Ha kivágnak egy nagy törzsű fát, törzsén az évgyűrűk azt mutatják, hogy nem folyamatosan növekszik, hanem fejlődése ritmusos. A dél-amerikai suara indiánok is megfigyelték, hogy van olyan pálmafa, amelynek a törzse minden gyümölcséréskor egy jól látható gyűrűvel növekszik.

A vándormadarak életének meghatározó ritmusa útra kelésük és visszatérésük időpontja; a fecskék például mindig augusztus végével indulnak, és május elején térnek vissza. Egy dél-amerikai növény virágzása mindig pontosan követi annak a rovarnak szaporodási ritmusát, amely beporozza, és így életritmusa ahhoz igazodott.

Már az ősi vadászok felismerték, hogy a vadak vonulása és szaporodása, kicsinyeik világrajötte nem akármikor, hanem mindig ugyanazon idő tájt jön el, tehát szabályos ritmus szerint következik. Vannak állatok, amelyek hosszabb-rövidebb időre vackukba húzódnak, s közülük több, nemcsak a medve, téli álmot alszik. Ez az életüknek ritmikusan visszatérő szakasza.

Számtalan virág a napfényre tárja reggel virágját, és este bezárul,

mint ahogyan az ember is reggel ébred, és este aludni tér mindennap, szabályos ritmusban.

A tudósok még sok-sok hasonló jelenséget ismertek fel, s összefoglalóan bioritmusnak nevezik. Annak a szoros kapcsolatnak a felismerése, mely az élettelen és az élővilágot összefűzi, magyarázatát adja ennek a csodálatos, sokáig titokzatosnak hitt jelenségnek; benne a Föld égi útjának ritmusa tükröződik. És ennek visszfénye az a szabályosan ismétlődő rend, mely a naptárakban megmutatkozik. A naptárak kialakulásáig azonban hosszú volt az út.

Az ősember még nem ismerte az időt

Ha a tudomány pápaszemével tekintünk a múltra, az ősi idők olyan messzeségeibe látunk, ahol jelenünkből semmi nincs, s világunkra is alig-alig ismerünk rá. Nincsenek sem városok, sem falvak, művelt földek tarka mezőségei, más a folyók járása, még a hegyek alakja

is idegen; sűrű ősvadon borítja a Földet, és hatalmas, cserjés pusztaságok; félelmetes állatok lopakodnak, ijesztő óriások csörtetnek a bozótosokon át. És megpillantjuk azt a lényt, amelyből lettünk – a torzonborz ősembert, amint félénken lopakodik, hosszú, lógó kezében súlyos bunkót szorongat, mélyen ülő szeme nyugtalanul rebben, erős állkapcsa előreugrik, fogai szörnyű harapással fenyegetnek. Rogygyanó lépéssel jár, és sebesen fut, vagy a fákra menekül, ha a sűrűben roppan az ág. Nincs egyedül, csordában vándorol. Gyökereket, bogyókat, a fák gyenge hajtásait, rovarokat gyűjtöget, s lecsap a kisebb állatokra: mindent megeszik, mindig éhes. Azután a csorda visszahúzódik vackaiba, ahol a féltve őrzött tűz pislákol...

Ez az ősi ember nem ismerte még az időt, csupán a világosságot hozó nappalt és a veszedelmekkel fenyegető sötétséget, az éjszakát. Sok-sok nemzedék után emelte csak fel tekintetét a csillagos égre, s fedezte fel a Napot, a Holdat és vándorlásai útmutatójául a csillagokat.

Az ősi ember mindig félt, léte örökös bizonytalansággal volt tele, hiszen mindig és mindenütt veszedelmek fenyegették. Nem csak az erősebb állatok lestek rá – fenyegették a fákat döngető viharok, a vizek áradásai, az erdőt lángra lobbantó villámok, a váratlanul megmozduló és morajló föld, a mindent pusztító, perzselő szárazság, amikor eltűntek a vadak, és elszáradtak a növények... Sok-sok ezer meg ezer nappal és éjszaka múlt el, amíg az ősi ember nyíllal és dárdával fegyverkezett fel, és nagyobb csapatokba, törzsekbe tömörült. Ekkor már főként vadászatból élt. A természetet pedig – amely néha váratlan veszélyeket hozott rá, egyszer bőséges zsákmányt biztosított, máskor éhezésre ítélte – titokzatos szellemekkel népesítette be: a fáknak, a vadaknak, a Napnak, a Holdnak és a csillagoknak, mindennek megvoltak a szellemeik, amelyektől – hitük szerint – az életük függött, s amelyeknek kedvükben kellett járniok. Közvetítőik a varázslók, a sámánok voltak, akik a földi és égi szellemekkel érintkezhettek, s jeladásaikat megértették.

Ebben a korban az ember még az idő múlását nem érzékelte, az időbeli tájékozódását csupán a bioritmusok – madarak fészekrakása, vadkacsák húzása, rügyfakadás ideje – ismerete jelentette.

A naptárkészítés a papok tudománya volt

Ismét sok-sok százezerszer borul virágba az erdő, mező, és öltözik fekete-fehér hóköpenybe, míg az emberek megtanulják a földművelést, s letelepednek, városokat építenek, fejedelmeik, királyaik lesznek, a szellemekből istenek, a varázslókból pedig papok.

A földműveléssel adódik először lehetőség az élelmiszerek, a magvak és a termények tárolására, a jövőről való gondoskodásra. Az emberek már nemcsak a jelenben, máról holnapra élnek, kicsírázik a múlt és a jövő. A föld megmunkálását, a szántást, a vetést, az aratást mindig újra kell kezdeni, a földművelés ütemét, időbeli tagolódását ismerni kell. Így alakul ki az időbeli tájékozódás szükségessége. A földművelő ember már nemcsak a napokat, az évszakokat is számon tartja. De számára még elég az ilyen megjelölés: télidő, tavaszelő, tavaszutó, nyárelő, nyár, nyárutó stb. Ezek a megnevezések nálunk is megtalálhatók népi hagyományainkban.

A papok az égen már nem titokzatos szellemeket, hanem istenségeket láttak. A napisten, a holdisten tiszteletére magas templomtornyokat emeltek, s ezekből a csillagistenek „jeladásait" figyelték. Így megismerték a Nap, a Hold és a bolygók mozgásait, helyzetük szabályszerű ismétlődéseit. És megtanulták, hogy a csillagok állásából, a csillagistenek „jelzéseiből" egyes jelenségek bekövetkezését előre megmondják, pl. a Nílus vagy a Tigris és az Eufrátesz áradásának idejét. Természetes, hogy a papok tekintélye, a földöntúli hatalmasságokkal való kapcsolatukba, tudományukba vetett hit ezért mindinkább erősödött. De az is bizonyos, hogy a papok csillagászati megfigyelései a Nap, a Hold és a bolygók mozgásának szabályszerűségeit nagyjából feltárták.

Az ősi birodalmak, a nagy királyságok kialakulásával született meg az a törekvés, hogy a múltat megörökítsék, a közeljövőt elrendezzék, a tűnő napok folyamát valamiféle szabályos rendbe kényszerítsék: kiformálódott az időszámítás, a naptárkészítés követelménye.

A láthatatlan, villanó időt a láthatatlan istenségek hatalmában levőnek tartották, akik például futását megállíthatták, s így természetes, hogy a naptárkészítés a papok feladatává vált, akik a naptárakat a legfőbb csillagistenségek, a Nap vagy a Hold járásához igazították, naptáraikban pedig az istenségek nevei megjelentek. Ez az oka annak, hogy ott, ahol a holdisten tisztelete került előtérbe – pl. Babilonban –, a holdévek, ott pedig, ahol a napisten tisztelete vált uralkodóvá – pl. az egyiptomiaknál vagy az aztékoknál –, a napévek szerinti időszámítás és naptár alakult ki. Az istenségek nevét a maják naptárában éppen úgy megtaláljuk, mint például a rómaiakéban.

Mivel a mai naptárunk alapját ez az utóbbi, a római naptár adta, a régi római istenek nevét naptárainkban örökül kaptuk az egyes hónapok neveként, de a többi hónap nevét is a rómaiaktól vettük át.

Január Janusz isten nevéből lett, a február a latin „februm" szóból származik. A rómaiak „lupercalia" ünnepének emlékét őrzi, amikor a papok a tisztulás elnyerésére szíjjal – febrummal – ostorozták a híveket. Március Mars isten nevéből, április a latin „apreri" (virágnyílás) szóból alakult ki, május a meleget adó Maia, június pedig Juno istennő nevét viseli. Július nevét Julius Caesarról, augusztus Augustus császárról kapta. Szeptember latinul hetediket, októ-

ber nyolcadikat, november kilencediket, december tizediket jelent. Ez annak a régi római időszámításnak maradványa, amikor az évet márciussal és nem januárral kezdték, a hónapokat pedig sorszámozták.

Mi okozza a nappalok, az éjszakák és az évszakok váltakozását?

Ha a múltba nézünk, azt látjuk, hogy a világnak egymástól távol eső népei jutottak el a naptárkészítésig, naptáraik azonban egymástól nagyon különböznek, mintha bizony többféle idő volna, s nem ugyanazon természeti folyamatok rendszerbe foglalásáról lett volna szó. Hogy miért történhetett ez, megértjük, ha mai ismereteink alapján pillantást vetünk arra, hogy mit is jelent a nap, az év, a hónap, s megvilágosodik számunkra, hogy mi is a valódi oka a naptárak sokféleségének.

A Föld a legnagyobb és legrégibb időmérőnk; egy nap azt az időtartamot jelenti, ami alatt a Föld tengelye körül egyszer megfordul, amely tehát két napkelte, illetve két napnyugta, illetve két delelése

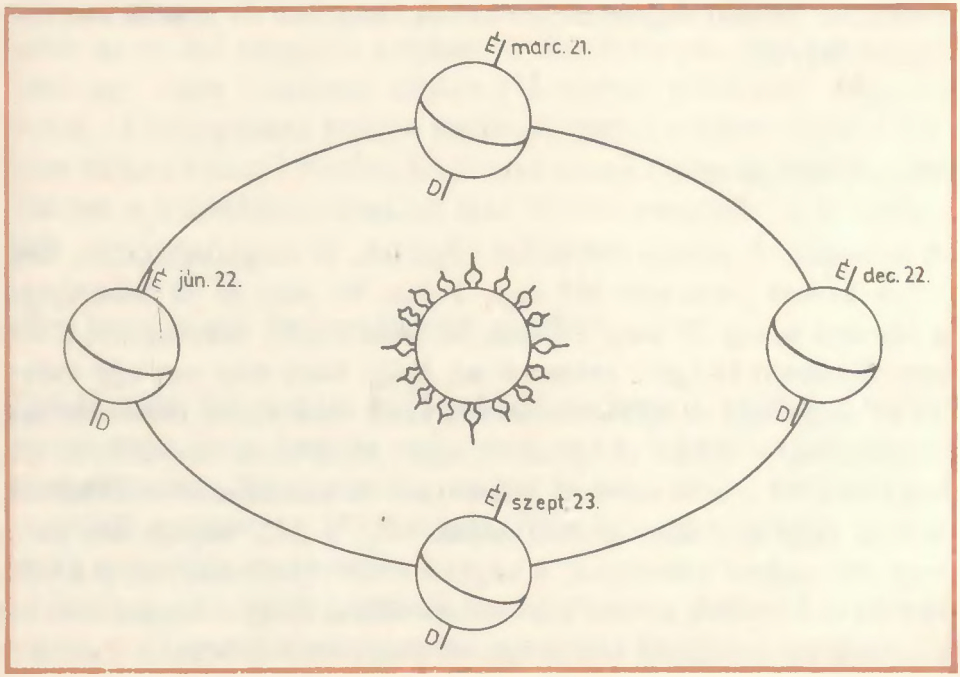

között eltelik. Vagyis a nappal és az éjszaka váltogatja egymást, miközben a Nap látszólag körbemegy az égen.

A Föld azonban nemcsak a tengelye körül forog, hanem egy óriási – mintegy 300 millió kilométer átlagos átmérőjű és körülbelül 1 milliárd kilométer hosszú – ellipszis alakú pályán fut a Nap körül is. És amíg e pályát körülbelül 100 ezer kilométer/óra sebességgel megteszi, pontosan egy év telik el.

A Föld a Nap körül kering, ezért változnak az évszakok: a tavasz, a nyár, az ősz és a tél szabályosan egymás után. A Föld tengelye a pálya síkjához képest elhajlik, s ennek következménye az, hogy amikor az északi féltekén, vagyis nálunk nyár van, a délin tél, és megfordítva. Amikor mi didergünk, Dél-Amerikában a strandra menekülnek a hőség elől.

Ősi idők óta megfigyelték már a Hold alakváltozásainak szabályos egymásutánját: félhold, telehold, újhold stb. A Hold a Föld körül kering, és a Naphoz viszonyított helyzetétől függően világít, különböző alakokat öltve. Az az időtartam, amely a Hold két azonos fázisa között eltelik: a hónap – legalábbis ez a szó eredeti jelentése; a fogalom csak később változott az év felosztásából származó időtartammá. Mai naptáraink hónapjának már semmi köze sincs a Holdhoz, csupán segédeszköze annak, hogy az év hossza áttekinthetőbb legyen.

Milyen hosszú az év?

A csillagászok pontos méréseket végeztek, és megállapították, hogy az év hossza pontosan 365 nap, 5 óra, 48 perc és 46 másodperc; a hónapé pedig 29 nap, 12 óra, 44 perc és 2,9 másodperc. Tehát nem fejezhető ki egész számmal az, hogy hány nap van egy évben. És ez nagy baj! A gyakorlatban ugyanis csak egész napokkal számolhatunk, a napok törtrészével nem! Mert nem mondhatjuk azt, hogy az új év a 365. napon 5 óra 48 perc 46 másodperckor kezdődik, hanem vagy azt, hogy a 365. napon vagy a 366. napon. De ha az évet 365 nappal számoljuk, a naptári év rövidebb lesz, mint a valóságos év, és ennek az lesz a következménye, hogy a negyedik évben már egy egész nappal (4 ×5 óra 48 perc, 46 másodperc) marad el

a valóságos évtől, a valóságos év tehát mindig előbbre és előbbre jut a naptárinál. Így ha a tavasz kezdete most márciusra esik, néhány év múlva már áprilisra, aztán májusra és így tovább. Kereken másfél évezred alatt az egész naptáron végigvándorolna. Ha pedig az évet 366 nappal számolnánk, akkor minden évszak lemaradna a naptári időhöz képest. A naptári évet tehát 365 napnál hosszabbá kell tenni, és 366 napnál rövidebbé.

Hasonló nehézségek merülnek fel, ha a hónapot a Hold járásával próbáljuk meg összekapcsolni. Ez azt jelentheti például, hogy a hónap első napját mindig úgy választjuk meg, hogy az teleholdra vagy újholdra essék. Itt sem számolhatunk azonban a nap törtrészeivel, hanem csak egész számokkal. Ha ugyanis azt mondjuk, hogy a hónap első napja újhold legyen, akkor ha a második holdhónap 29 nap múlva kezdődik, akkor az ugyancsak az első napon, de már úgy 12 óra körül kezdődne, a harmadik hónap pedig már nem a holdhónap első, hanem a második napjára esne. A naptár tehát itt is lemaradna a rövidre szabott holdhónapok miatt.

Meg lehetne próbálni a holdfázisok szerinti időt és a napidőt valahogy összevegyíteni. A nehézség azonban nyomban kiderül, ha meggondoljuk, hogy 12 hónap – hónaponként 29 nap, 12 óra 44 perccel számolva – 354 napot, 8 órát és 48 percet ad. Ebben az esetben tehát az év 365 napjából kereken 11 nap hiányzik, ami háromévenként egy teljes hónapnál többre (33 napra) növekszik. Ekkor az évnek 13 hónaposnak kellene lennie. A naptár megszerkesztése tehát nem valami könnyű feladat. Ez az oka annak, hogy az elmúlt évezredekben a különböző népeknél más és más megoldással próbálkoztak.

És a távoli népek hogyan mérték az időt?

Dél-Mexikó, Guatemala és Honduras területén i. sz. 300–900 körül virágzott a maja kultúra, amelynek egyik legérdekesebb terméke a maja naptár. Ezt a papok – az élet és halál urai – készítették, ők tartották számon az idő múlását, ők adták meg minden évben a vetés és aratás pontos idejét.

Volt egy 260 napos naptáruk, az úgynevezett *tzolkin*. Ebben a napokat 1–13-ig mindig megismételve számozták, és a számoktól füg-

getlenül minden napot 20 istenség közül egynek a nevével jelöltek meg. A tzolkin első 20 napja azért ilyen volt:

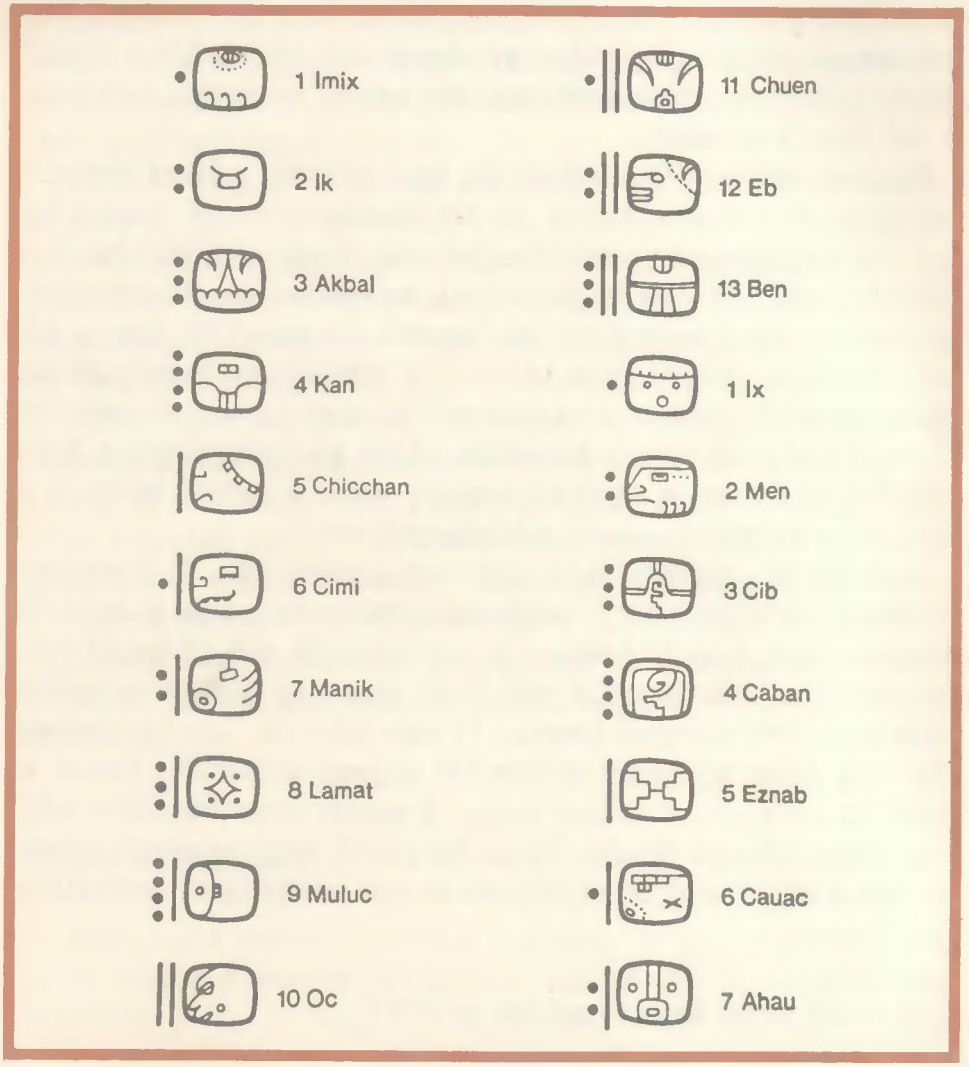

A számoknak és az istenségek neveinek különböző kombinációja (változata) (13×20) éppen a tzolkin 260 napját adta. E naptáron kívül volt azonban a majáknak egy 365 napos naptáruk is. Ebben 18 hónap volt, és egy-egy hónap húsz napot tartalmazott, hozzájött azonban még egy utolsó 5 napos hónap. A hónapok napjait végig számozták.

A maja időszámítás különlegessége, hogy – bár volt 365 napos évük is – nem az éveket számlálták, hanem a napokat. Ha tehát egy rég múlt időpontot kellett megjelölniük, azt a napok millióival adták meg. És ezt a következő időegységek felhasználásával végezték:

1 Kin	= 1 nap	
1 Uinal	= 20 Kin	= 20 nap
1 Tun	= 18 Uinal	= 360 nap
1 Katun	= 20 Tun	= 7200 nap
1 Baktun	= 20 Katun	= 144 000 nap

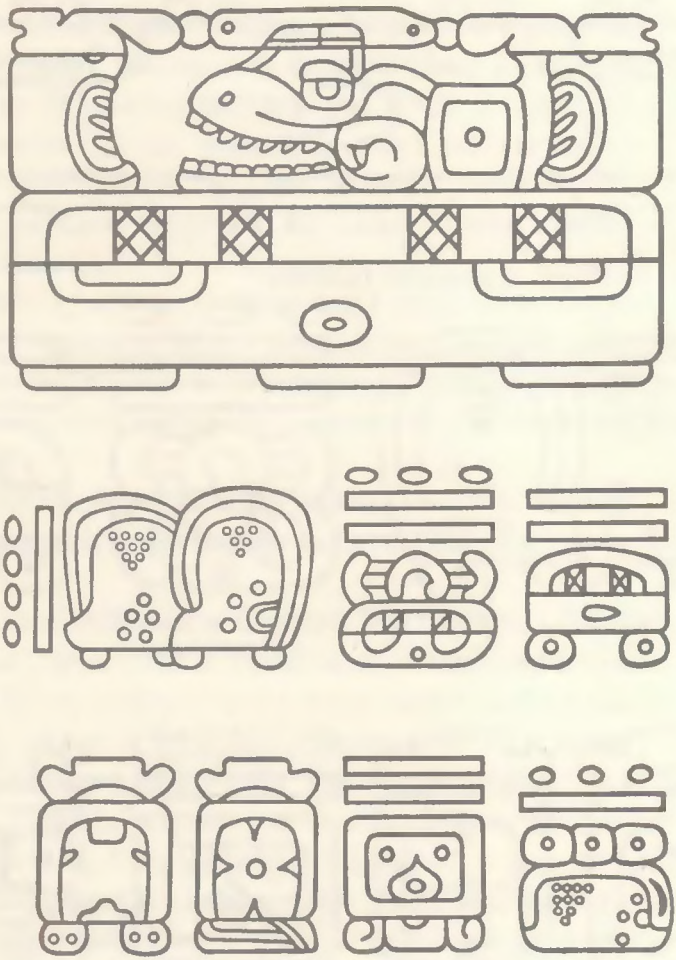

A dátumra mindig ugyanazzal a jellel hívták fel a figyelmet. Ez a jel a következő volt:

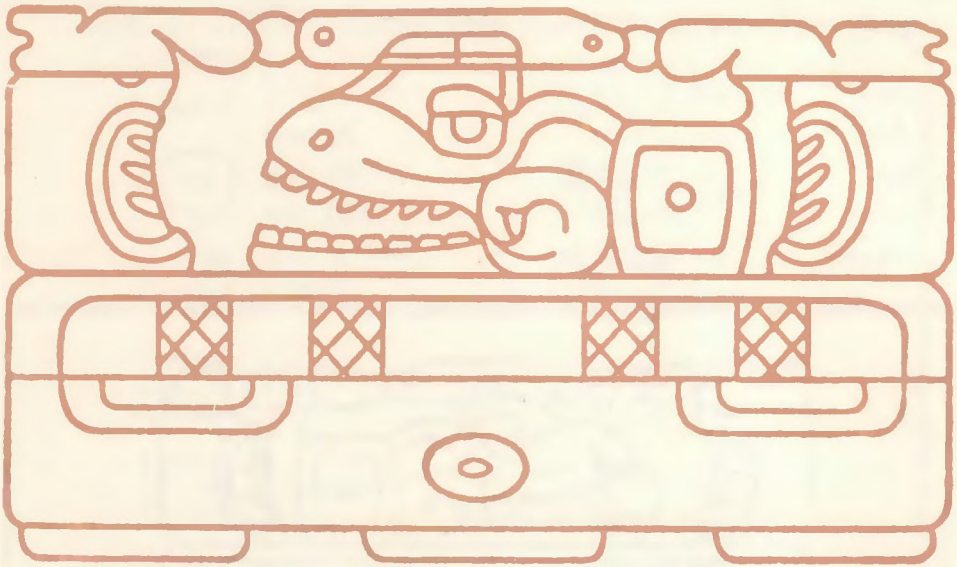

Egy kőre vésve ezt a feliratot találták:

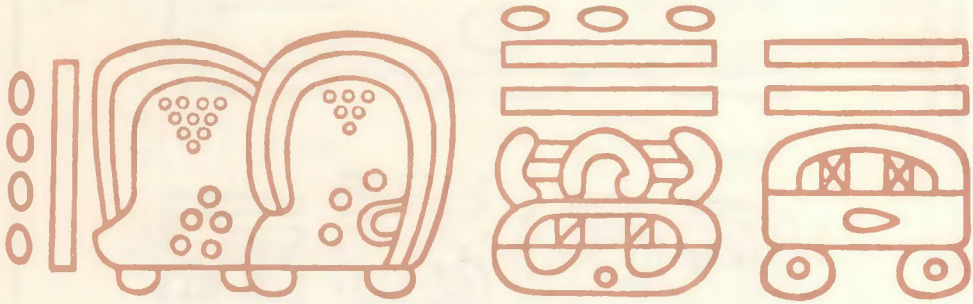

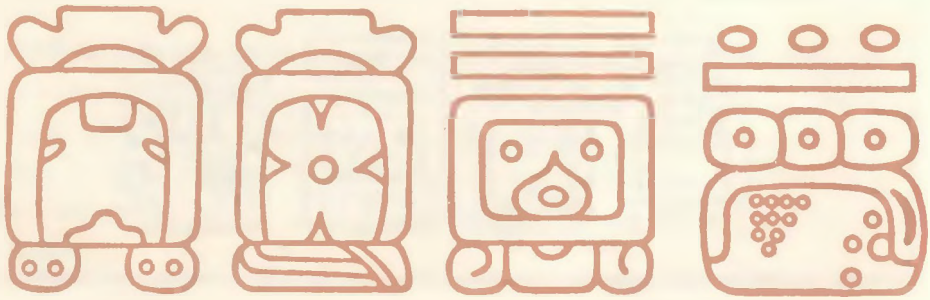

A rajzok mellett a vonalak és a pontok számokat jelölnek, éspedig:

ötöt, egyet jelent.

A rajz tehát a következőket mondja:

9 Baktun	=	1 296 000 nap
18 Katun	=	129 000 nap
10 Tun	=	3 600 nap
Uinal	=	hónap
Kin	=	nap
		1 428 600 nap

(A rajz utolsó két jele a nap és a hónap *nevét* adja meg.)

A maja papok csillagászati megfigyeléseik alapján tisztában voltak azzal, hogy 365 napos naptáruk túl rövid a valóságos évhez képest, tehát lemarad pl. az időszakok tényleges kezdetétől. Naptárukat azonban változatlanul hagyták, a mezei munkák időpontját a naptártól függetlenül hirdették ki, talán éppen különleges hatalmuk megmutatására.

1790-ben egy építkezés során bukkantak rá az aztékok – egy másik régi, közép-amerikai nép – naptárkövére Mexikóban. Ez egy kőből faragott, 4 m átmérőjű és 1 m vastag kőkorong, amelyen csodálatosan szép rajzban örökítették meg naptáruk jelöléseit és vallási hiedelmeiket.

Az aztékok naptára a majáékhoz teljesen hasonlóan épült fel; náluk is megvolt a 260 napos év, a tzolkin és a közönséges, 365 napos év.

A naptárkő közepén a napisten feje látható, körülötte egy 20 mezőre osztott gyűrűben a kultikus, a vallási naptár jelei. Ha a napisten feje fölött levő nyíltól az óramutató járásával ellenkező irányba haladunk, akkor a jelek így következnek: 1. a tengeri szörny, 2. a szél (Quetzalcoatl istenkirály fejével), 3. a ház, 4. a mókus, 5. a kígyó, 6. a halál, 7. a szarvas, 8. a nyúl, 9. a víz, 10. a kutya, 11. a majom, 12. a fű, 13. a nád, 14. a jaguár, 15. a sas, 16. a királykeselyű, 17. a földrengés, 18. az áldozókés, 19. az eső, 20. a virág.

Az aztékok hite szerint a mi világunknak négy elődje volt, négy korszak, s ezeket a napisten fejéhez csatlakozó négy négyszög jelöli.

Jobbra fent a felfelé mutató nyíl mellett a „jaguárkorszak" jele, a napok gyűrűjében is megtaláljuk a 14. helyen. A következő világ a „szélnap-korszak" volt (fent, balra a nyíltól) – a napok gyűrűjében a 2. jel. Balra lent a napisten feje mellett a 3. az „eső-korszak"; ez az esőisten fejét ábrázolja, a napok gyűrűjében a 9. És az utolsó (jobbra lent) a „víznap-korszak", az azték vízistennőt ábrázolja, a napok gyűrűjében a 9. Az aztékok úgy hitték, hogy a nevekből felismerhető a sors, mely a világot az adott napokon fenyegeti. Először jöttek a jaguárok, és felfalták az ősállatokat; azután jött a vihar, mely minden embert elsodort; azután a mindent megsemmisítő tűz- és kőeső; azután pedig jött az özönvíz. Végül a világot egy szörnyű földrengés pusztítja el.

A napok gyűrűje körül a napisten nagyságát, fenségét jelző díszítőöv húzódik, s ezenkívül két óriáskígyótest található. A naptárkő alsó részén két, a kígyók fejéből kitekintő, gyűlölködő fejet látunk: balra a tűzisten és jobbra a napisten. A kígyók testéből lángnyelvek törnek elő a gyűrű belseje felé, a nap hevének jeleként. Végül egészen fent a kígyók farka egy négyszögre mutat, amelynek belsejében a 13. – a nád jele látható.

Mit örököltünk egy négyezer éves naptártól?

Ma használatos naptáraink nélkülözhetetlen eleme a hét, a zsidó naptárak öröksége, közel négyezer éves. Az, hogy a hétnapos hét hogyan alakult ki, arra csupán feltételezések vannak. Valószínű, hogy a hetes szám különleges tiszteletéből fakadt, ami Kisázsiában a rég múlt időkben nagyon elterjedt volt. A zsidó naptárakban is fontos szerepet játszott a hét, napjainak azonban a szombat (sabbath) kivételével régen nem volt nevük, egyszerűen számozták őket. Mai naptárunk hetek szerinti felosztásában innen származik az, hogy a hét szombattal végződik, vasárnappal kezdődik és nem hétfővel. Hónapjaik az újholddal kezdődő 29 vagy 30 nap hosszúságú holdhónapok voltak. Arra törekedtek azonban, hogy naptárukat vallásuk igényeihez és a Nap járásához is hozzáigazítsák. Hogy naptáruk a Hold és a Nap járásával is nagyjából megegyezésben maradjon, kétféle évet alakítottak ki: egy 12 hónapos és egy 13 hónapos évet. Vannak azonban kivételek. Előírás ugyanis, hogy az újév – amely mindig őszre esik – nem eshet sem vasárnapra, sem szerdára, sem péntekre. Ilyen esetben az újévet egy nappal el kellett tolni, s így az év egy nappal hosszabb lett. Mivel a kivételeknek több ilyen előírása is volt, 6 különböző hosszúságú évük alakult ki. Így: a 353 napos rövid év, a 354 napos rendes év és a 355 napos hosszú év, a 383 napos rövid szökőév, a 384 napos rendes szökőév és a 385 napos hosszú szökőév.

Mondani sem kell, hogy mindez a naptárkészítőknek rengeteg sok munkát adott, és ma nagyon bonyolult egy, a zsidó naptár szerinti dátumot mai naptárunkra átszámítani. Mert nehéz dolog számon tartani, mikor milyen év következik. Íme, egy kis ízelítő:

A zsidó naptár szerinti újév kezdete és milyensége:		A zsidó naptár szerinti évszám:
1974. szeptember 17.	rendes év	5735
1975. szeptember 6.	hosszú év	5736
1976. szeptember 25.	rövid év	5737
1977. szeptember 13.	rendes szökőév	5738
1978. október 2.	hosszú év	5739
1979. szeptember 22.	hosszú év	5740
1980. szeptember 11.	rövid szökőév	5741

Feltűnik, hogy az évek száma sokkal nagyobb, mint a mi naptári évünké. Ennek egyszerűen az az oka, hogy a régi zsidó naptárkészítők az évek számozását a világ teremtésétől kezdve számították, s ez hitük szerint i. e. 3761. október 7-én volt (azaz 5735 éve).

Az egyiptomi időszámításról

Az ókori Egyiptom életében a naptár nagyon fontos szerepet játszott, tudniok kellett a Nílus évenként visszatérő áradásának idejét, s ehhez kellett igazítaniok a földművelő munka minden ütemét. A Nílus áradása után visszamaradó termékeny iszap biztosította számukra az életet adó termést. A távoli múlt évezredeitől fogva 365 napos napévekben tartották számon az időt. Az évet három nagyobb időközre osztották, mindegyiken belül négy 30 napos hónappal. Az így adódó $12 \times 30 = 360$ naphoz még 5 napot csatoltak. A valóságos napév azonban ennél az évnél kereken negyed nappal hosszabb, s ezért az áradások ideje mindig előbbre került; 1461 egyiptomi év alatt az egész naptáron átfutott. Az egyiptomiakat ez a naptárbeli eltolódás azonban különösképpen mégsem foglalkoztatta. Találtak ugyanis az égen egy fényes csillagot, a Szíriuszt, mely ha a hajnali derengésben felragyogott, az áradást jelezte. Időszámításunk előtt 238-ban III. Ptolemaiosz Euergetész egyiptomi király elhatározta, hogy a naptár hibáját kiküszöböli, és ezért kibocsátott egy dekrétumot, amelyben megparancsolta, hogy a 365 napos évek sorába minden negyedik évnek 366 naposnak kell lennie. Ezzel az időszámítás

évezredes hagyományával szállt szembe. Törekvése meg is feneklett: utódja a rendeletét hatályon kívül helyezte, s visszaállította a 365 napos évek változatlan sorát. Az egyiptomi király dekrétuma mégsem volt teljesen hiábavaló. Amikor Julius Caesar Egyiptomban járt, tanulmányozta, s valószínű, hogy a ma használatos naptárok elődjének a Julián-naptárnak megalapozásánál felhasználta. Feltételezhető, hogy az ismert szabály – minden negyedik év szökőév legyen – innen származik.

A Julián-naptár és a Gergely-naptár

Amikor Julius Caesar Rómába visszatért i. e. 46-ban, sok mindennel kellett szembenéznie – többek között a teljesen összekuszált naptári időszámítás gondjával. A római köztársaság vége felé ugyanis a papok kizárólagos feladata volt, hogy a szökőhónapokat az évbe beillesszék, hogy a naptár a Nap járásával megegyezzen. Csakhogy a papok megvesztegethetők voltak. Gyakran megtörtént, hogy a hivatalnokok, akik alkalmazottaikat szívesen dolgoztatták volna hosszabb ideig, a papok megvesztegetésével elérték, hogy az évet egy-két hónappal meghosszabbították. Így lett aztán teljes a zűrzavar!

Caesar – hogy a legdurvább hibákat helyrehozza – az i. e. 46. évet teljes három hónappal meghosszabbította, s így ez a 445 napos év lett a nyugati történelem leghosszabb éve. Egyidejűleg elrendelte, hogy minden év 365 napos és minden negyedik év szökőév, azaz 366 napos legyen. Tőle származik a 30 és 31 napos hónapok rendje és a februári szökőhónap is. Így született meg a Julián-naptár, mely csak 12 perccel volt hosszabb a valóságos év időtartamánál. Ez az eltérés csak nagyon csekély hibának tűnik, néhány évszázad után azonban már ugyancsak tekintélyessé válik: a XVI. században már 10 napra növekedett. Mivel a Julián-naptár hosszabb, az évszakok benne visszafelé tolódnak el, ezért a tavasz kezdete akkor már március 21-ről 11-re csúszott.

Érdekes kérdés, amire bizonyos, hogy kevesen tudnak válaszolni: vajon mi történt 1582. október 4. és október 15. között Rómában? A válasz: semmi, mert ezek a napok nem is voltak!

1582. február 24-én ugyanis XIII. Gergely pápa – hogy a Julián-

naptár hibáját kiküszöbölje – elrendelte, hogy 1582. október 4. után azonnal október 15. következzék. A naptár pontosítására a szökőévek szabályán is változtatott: kimondta, hogy azok az évek, amelyek két nullával kezdődnek, csak akkor lehetnek szökőévek, ha 400-zal, és nemcsak 4-gyel oszthatók. Tehát pl. 1600 szökőév, de 1700, 1800 és 1900 már nem! Az új naptár bevezetése nem törte meg a hét napjainak sorát sem. Ez az úgynevezett Gergely-naptár a valóságos év időtartamát már nagy pontossággal megközelíti: attól csupán 3 tízezred nappal tér el. Ezt a naptárt használjuk mi is.

Ha lassan is, a világon mindenütt elterjedt ez a naptár. Századunk első évtizedére már minden állam elfogadta.

A Gergely-naptárt Oroszországban csak 1918-ban vezették be, addig a Julián-naptár volt érvényes. Ebből adódik az a furcsaság, hogy ma a Szovjetunióban az októberi forradalmat novemberben, éspedig november 7-én ünneplik. A Téli Palota ostroma ugyanis 1917. október 25-én volt, de a Julián-naptár szerint. A Gergely-naptár bevezetésével azonban a dátumok ekkor már 13 nappal eltolódtak. Így lett október 25-ből november 7.

A nép fakalendáriumot használt

Naptárunk körül most már aligha marad más titok, mint a hét napjainak neve. Vajon honnan származnak?

Az ősi népi naptár fából készült, de csak a hét napjainak jelölésére volt használható. Hét lyukacska volt rajta, s egy fonalra kötött pálcikát dugtak mindennap az egyikbe. Mivel az első lyuk – a hét első napjának jelölésére – a fejszerűen kifaragott felső végén volt, az első napot a hét fejének, *hétfő*nek nevezték el. A kedd a hét napjainak számozásából, a ketted napból lett.

A szerda – szláv eredetű szóval: szered – megint csak a fakalendáriumra utal, helye középen volt.

A csütörtök az orosz negyedik – csetverg – magyarosodott alakja.

A péntek szláv közvetítéssel a görög penta: öt jelentésű szóból, míg a szombat a héber sabbathból ered.

A vasárnap eredetileg a vásár-napot jelentette.

Később elterjedt a nyomtatott kalendárium

A régiek a naptárt latinosan kalendariumnak nevezték, s a nép legfontosabb könyve, házi tanácsadója, útmutatója is volt. Még száz évvel ezelőtt is a szegénysorban élő parasztoknak a Biblia mellett ez volt a legfőbb olvasmányuk. El is látták a kalendáriumok szerkesztői mindenféle tanáccsal. Megjósolják, mikor milyen időt várhat. Figyelmeztetik, mikor hol lesz vásár. A betegségekre orvosságokat ajánlanak. Mindenféle veszedelemre figyelmeztetnek. Útmutatásokat adnak arra is, hogy mikor milyen munkához kell kezdeni. Hát persze sok minden babonaságot, furcsaságot összehordtak ezekben a régi kalendáriumokban.

Nézzünk ízelítőül néhány sort az 1799-ben Pesten megjelent *Száz Esztendős Kalendariom*ból!

Időjóslás:

...az új esztendőnek első napjáról azt tartják, hogy ha reggel veresedik az ég, azon esztendőben sok szélvész leszen. Ha tisztán fénylik, sok hal leszen. Ha pedig szeles éjszaka lesz az új esztendőnek első napján virradóra, pestis következik.

Vagy egészségügyi tanács:

...az ökörganéjnak nagy haszna van belső gyulladásokban, kivált gutaütésekben. A bikavér vérhasban, vérköpésben hasznos orvosság.

Nos, ezek után elképzelhetjük, micsoda „bölcsességekkel" traktálhatták a népet.

Az ilyen és hasonló *régi* kalendáriumok napjainkban érdekességek. Hagyományaink megőrizték őket, sőt ma is jelennek meg kalendáriumok, okos, szórakoztató tartalommal.

SZEPESI ATTILA

ŐSI BARLANG

Ősi barlang, sziklavár,
benne örök a homály.
Ezer odú, ezer cseppkő, ezer ér –
kívül nap süt, belül árnyas,
örök éj.

Örök éjben mennyi nesz!
Valóságos zene ez!
Gyík cikázik, kigyó sziszeg, zúg a szél,
sikoltoz a fürgeszárnyú
denevér.

Ezt az árnyas sziklavárat,
barlang-mélyi patakágyat
ember lakta egykoron.
Emlékét a tűzhely őrzi,
óriásbölény idézi
a falon.

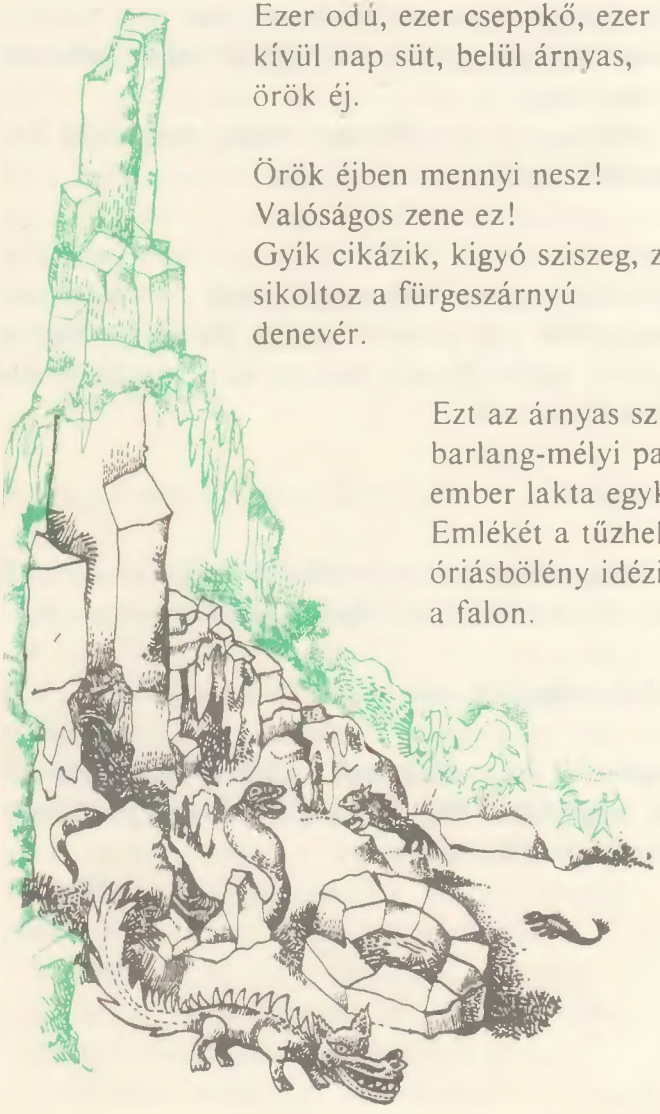

SZEPESI ATTILA

REGÖLŐ

Bakony mélyén szarvasok,
– haj, regülejtem! –
nem szarvasok, farkasok,
– haj, regülejtem! –
nem farkasok, kanászok,
pázsitjáró vadászok,
– haj, regülejtem! –

Kék mezőben virágok,
– haj, regülejtem! –
nem virágok, leányok,
– haj, regülejtem! –
nem leányok, asszonyok
számolják a csillagot,
– haj, regülejtem! –

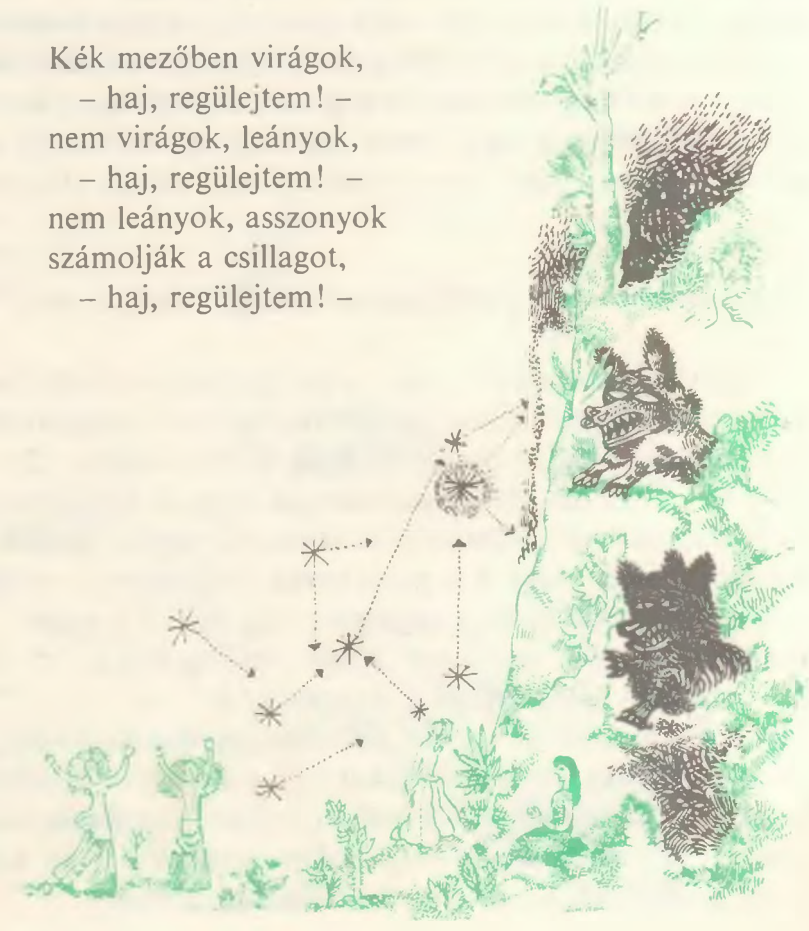

KÉRI MENYHÉRT

EGY KIS METEOROLÓGIA

Sok évezreden át élt az ember a Földön úgy, hogy csak az évszakokat ismerte fel, mert azokat élesen jelentkező tulajdonságaik alapján észre kellett venie. Az évnek nincsenek ilyen jellemző tulajdonságai, nem is lehet tehát felismerni. Ennélfogva a természetben élő ember szavai közül hiányzott az *év* fogalma. Nálunk vidéken még ma is élnek olyan emberek – igaz, egyre kevesebben –, akik ha koruk felől érdeklődünk, azt mondják: hatvankét tavaszt értem már meg, vagyis hatvankét éves a kérdezett. Azért van ez így, mert az évszak észlelhető természeti jelenség, az év pedig az emberiség tudáskincsének gyarapodása során megismert elvont fogalom, amelyet legegyszerűbben így határozhatunk meg: *egy tavasz, egy nyár, egy ősz* és *egy tél* egyenlő *egy évvel.* Persze csakis egymást követő négy évszak alkot egy évet.

Összhangban van-e a csillagászati évszak az időjárással?

Csillagászati ismereteink szerint a mi éghajlati övezetünkben a tavasz március 21-től június 21-ig, a nyár június 22-től szeptember 22-ig, az ősz szeptember 23-tól december 21-ig, a tél december 22-től március 20-ig tart. Tapasztalataink azt mutatják, hogy az egyes évszakok a felsorolt dátumoknál korábban kezdődnek, és a végüket jelző dátumoknál korábban érnek véget. Két példa ennek igazolására: a nyár általában már június elején beáll, s augusztus vége felé el is múlik. Vagy a tél november végén, december elején bemutatkozik, és rendszerint február végén átadja helyét a tavasznak.

A sok-sok éven át végzett műszeres meteorológiai megfigyelések igazolták ezeket a tapasztalatokat, így a mérsékelt égövben a tavasz hónapjainak a *március-április-május*t, a nyáréinak a *június-július-augusztus*t, az őszének a *szeptember-október-novembert*, a tél hónapjainak pedig a *december-január-februárt* tekintik.

Ez az évszakbeosztás nem érvényes az egész Földre, mert például a déli félgömbön a szeptember-október-november a tavasz, december-január-február a nyár, március-április-május az ősz, június-július-augusztus a tél hónapjai.

Az Ausztráliában élő magyarok nemritkán úgy jönnek haza rokonlátogatóba, hogy elindulnak az ősz végén, tehát májusban, itt töltenek nálunk három-négy hónapot, vagyis a nyarat és az ősz elejét, s visszautaznak szeptember végén, október elején, amikor ott a tavasz kezdődik, tehát kihagynak egy egész téli időszakot. Röviden: nyárból jönnek ide a nyárba, s innen vissza ismét csak nyárba.

Az a rakoncátlan időjárás!

Azt is tapasztaljuk, hogy időjárásunk nem mindig tavaszból, nyárból, őszből és télből áll, hanem igen gyakran elmarad egyik-másik évszak. Ez persze csak úgy lehetséges, hogy az elmaradó évszak két szomszédja – rendszerint nem egyforma mértékben – meghosszabbodik.

Különösen a tavasz és az ősz, amelyeket átmeneti évszakoknak is nevezünk, marad el elég gyakran. Van úgy, hogy a télből szinte átmenet nélkül a nyárba csöppenünk, de az is előfordul, hogy alig végződik a nyár, s már nyakunkon a tél. Ritkábban az is megesik, hogy a nyár vagy a tél nem igazi, mintha egy-egy évben egyik vagy másik nem is lenne. Ez a két évszak valójában sohasem marad el, mert a nyár alapvető feltétele, a *hosszú nappal,* minden évben törvényszerűen jelentkezik, úgyszintén a telet előidéző rövid nappalos időszak is. De azért, mert a nyár nemritkán hűvös, esős, vagy a tél hómentes, enyhe, azt mondjuk, hogy nem volt nyár, nem volt igazi tél. Az 1974-es év is rendellenes volt. Az ősz nagyon rövid ideig tartott, csak szeptember volt igazán őszies hónap. Az október rendkívül sok esőjével és hűvösségével már inkább télinek tekinthető. A fűtést már szeptember végén meg kellett kezdeni – október közepe helyett! Az a szép enyhe, napos idő maradt el ebben az évben, amelyet vénasszonyok nyarának szoktunk nevezni, s amelynek október az igazi időszaka.

Az időjárás jelenségei mérhetőek

Az évszakok természetét sok évezreden át olyannak ismertük, amilyennek azt érzékszerveinkkel érzékelni képesek voltunk. A nyári meleget a bőrünkön éreztük, a sok napsütést a szemünkkel láttuk. A tél hidegét ugyancsak a bőrünk érzékelte, hiszen a hidegtől libabőrösök vagyunk! De a sarkutazók, a felfedezők azt is észrevették, hogy a hideg fokozódása egy bizonyos határon túl már nem érezhető, végül mégis tapasztalták: a fülük, az orruk, kéz- és lábfejük megfagyott.

Amikor a hőmérőt és a többi fizikai és meteorológiai mérőeszközt feltalálták – a legtöbbet a XVII. században, vagyis 1600–1700 között –, mind több és több utazó, kutató indult útjára hőmérővel, légnedvességmérővel, szélmérővel felszerelve. A XIX. században már jó néhány olyan hegycsúcs volt Európában, ahol állandó épület várta a turistákat, a hegymászókat. E menedékházak állandó lakói szívesen vállalkoztak arra, hogy sok más munkájuk mellett meteorológiai méréseket is végezzenek. Az ilyen menedékházak az obszervatórium elődei.

Egy hegyi obszervatórium története

Obszervatóriumoknak nevezzük azokat az intézményeket, amelyek tudományos kutatás céljából rendszeresen végeznek műszeres és műszer nélküli megfigyeléseket; van csillagászati, meteorológiai, tengertani, sivatagi stb. obszervatórium, s mindegyik a feladatának megfelelően hegycsúcson, síkságon, tengerparton vagy sivatagban van elhelyezve.

Magyarországhoz legközelebb az ausztriai Sonnblick (ejtsd: zonnblikk) 3000 méter magas csúcsán 1889-ben épült hegyi menedékház az egyik legrégibb európai hegyi meteorológiai állomás. Felépülésétől kezdve 1949-ig megszakítás nélkül a turisták és a tudomány szolgálatában állt ez az intézmény. A második világháború után az az egyesület, amelynek tagjai önkéntes adományaikból a Sonnblick-obszervatóriumot fenntartották, megszűnt. A tudomány s a turisták szerencséjére akadt egy ember, egy bécsi tanító, aki látta, hogy mi forog kockán: az egyik legrégibb európai magashegyi menedékház és obszervatórium nem fog többé adatokat szolgáltatni. Ezért fáradhatatlan gyűjtő-, szervező és meggyőző munkával iskolák tanulóinak, kutatóintézetek dolgozóinak és a lakosság minden rétegének mozgósításával annyi pénzt és felajánlást gyűjtött össze, hogy a menedékház újból megnyílt, s mint hegyi obszervatórium folytathatta munkáját.

A mi hegyi obszervatóriumunk nem ilyen régi, de személyzettel, a fenntartásához szükséges anyagiakkal jól ellátva, közel ötven éve figyeli hazánk legmagasabb pontján, az 1015 méter magas Kékestetőn az időjárást. Az bizonyos azonban, hogy 3000 méter magasságban sokkal nehezebb és költségesebb egy ilyen intézményt fenntartani.

Mit mérnek a meteorológusok?

Ma már nemcsak ilyen különleges helyeken végeznek meteorológiai megfigyeléseket, hanem Földünk minden jelentős pontján, ahol állandóan élnek emberek. Magyarországon körülbelül 900 helyen figyelik az időjárást, mérik a csapadékot – az esőt, a havat, a jégesőt, a darát, az ólmos esőt stb. Feljegyzik a szél irányát és erejét. A 900 meteorológiai állomás között mintegy 100 olyan van, ahol az előbb felsorolt méréseken és megfigyeléseken kívül a hőmérsékletet is mérik, de feljegyzik a levegő nedvességtartalmát, a légnyomás értékét, a talaj hőmérsékletét és állapotát, vagyis hogy száraz, nedves, víz áll-e rajta, vagy hó borítja. Ezeken kívül sok olyan adatot is feljegyeznek, mely az előrejelzéseket – ismertebb nevükön: prognózisokat – készítők munkájához szükséges.

De időjárás nemcsak Magyarországon van, hanem a Földön mindenütt. Azok a légköri események, amelyeket együttesen időjárásnak nevezünk, folytonosan és egymással összefüggésben játszódnak le. Ezért hazánkhoz hasonlóan minden országban vannak meteorológiai állomások. Munkájukat, amely az imént felsorolt megfigyelésekből, mérésekből áll, ugyanúgy végzik, mint nálunk. Persze ott is kell tudniok a meteorológusoknak, hogy milyen az időjárás, ahol ember nem lakik, vagy nem állandóan lakik. Ilyen helyek az óceánok, a sivatagok, az Északi- és Déli-sark vidéke, a nagy kiterjedésű magashegyvidékek, mint például a Himalája. Ezeken a helyeken vagy automata meteorológiai állomások végzik el a nehéz megfigyelő- és mérőmunkát, vagy nagy körültekintéssel és költséggel szervezett, egymást váltó expedíciók látják el ezt a feladatot, ahogy a Déli-sarkot körülvevő hatodik földrészen, az Antarktiszon is.

Műhold és rakéta segíti a meteorológusok munkáját

Újabban nagyon sok értékes, más módon semmiképp meg nem figyelhető időjárási jelenségről tudósítják a meteorológusokat az úgynevezett *műholdak:* a szovjet Szputnyikok, az USA-ban felbocsátott különböző Satellite-ok (ejtsd: szatellájt) és más országok meteorológiai *szondái, rakétái, műholdjai.*

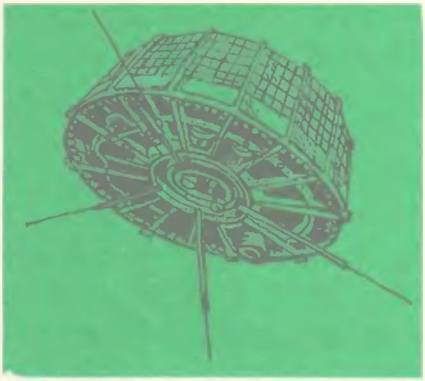

Ezek közül a legbonyolultabb szerkezetűek a műholdak, amelyek beépített televíziós kameráik segítségével a Föld jelentős részéről olyan felvételeket tudnak készíteni és a Földre továbbítani, amelyeken a felhőrendszerek, a pusztító trópusi ciklonok, a hóval-jéggel borított hegységek jól láthatók, s ezek a képek is felhasználhatók a meteorológiai előrejelzések készítéséhez.

Rádiószondát – léggömbre kötött hőmérséklet-, légnedvesség-, légnyomás-, szélirány- és szélsebességmérő műszerekkel és automatikusan működő rádió-adókészülékecskével – két helyen bocsátanak fel Magyarországon. Műholdat csak a technikailag legfejlettebb országok tudnak előállítani és felbocsátani – ha elég gazdagok is hozzá. Szerencsére egyetlen televíziós felvétellel a Föld jelentős részéről közölni tudják ezek a műszerek a felhőzet mennyiségét, a Nap sugárzásának erejét, a felszínt borító hótakaró kiterjedését és így tovább, tehát nincs szükség ezekből olyan sokra, mint a rádiószondákból vagy különösen a felszíni megfigyelőállomásokból.

A Földön nagyon sok meteorológiai állomás működik, melyek adataikat eljuttatják egymáshoz. Azt, hogy melyik országban hány állomás működik, nemzetközi egyezmény szabja meg. Az egyezményt az ENSZ-en belül működő WMO*, vagyis a Meteorológiai Világszervezet fogadta el. A WMO-nak jelenleg több mint 150 tagországa van, elképzelhető hát, milyen sok állomást jelent ez. Magyarország 15–20 állomás adatát juttatja el a nemzetközi adatcsere útján a Földnek szinte minden országába.

Mit tudunk meg ennek a sokféle és nagyszámú meteorológiai állomásnak, szondának, rakétának és műholdnak az adattömegéből? Nemcsak azt, hogy hol van a Földön tavasz, nyár, ősz vagy tél – esetleg melyik tűnt el valamelyik földrészen –, hanem azt is, hogy a következő napokra, esetleg egy hétre előre milyen időjárásra számíthatunk. Vagy a műholdak segítségével a jövőben egészen pontosan meg tudjuk állapítani, hogy a tavaszi olvadások következtében hol, mekkora területen, milyen mértékű árvízre kell felkészülni. Ennek a kiterjedt világmeteorológiai állomáshálózatnak nagy hasznát látja már ma is a légi közlekedés, a kontinensek közötti áruszállítás és a mezőgazdaság.

* *World Meteorological Organization*, kiejtése: vörld meteorolodzsikel orgenajzésn

SOMLYÓ ZOLTÁN

HÓVIRÁG

Második hó: február van,
hócsillagok a határban;
fényes puska csöve: durr!
Szedd a lábad róka úr.

Tiszta kék az égi pálya,
füstölg a házak pipája,
talpas szán a hóba vág,
csörg a fán a száraz ág.

Odalenn a rét berekben,
jég páncélja rengve rebben;
prímet furulyál a szél,
peng a korcsolya-acél.

Havas bundán hosszú öltés:
szürke sávba fut a töltés;
hej, de messzire szalad,
most robog rajt a vonat.

Bakterháznak ablakába'
hóvirág van egy nyalábba,
hóvirág... hóvirág...
Hej, de hideg a világ.

SZABÓ LŐRINC

ORSZÁGOS ESŐ

Selyemfonálként
lengedező
millió lábán
megjött az eső.

A tenger küldte
vagy Afrika,
libbent az Alpok
ormaira,

de, mert ott fázott
s reszketett,
hamar a Dunáig
ereszkedett,

és, látni akarva
a magyar hazát,
mérföldeseket
lépett tovább,

s éjfélkor a Nyurga
Lengedező
befutott Budapestre:
a nyári eső!

Most is felettünk
ácsorog,
de egész a Tiszáig
szétcsorog:

szapora, szapora
tánca mezőn,
kopog a, suhog a
háztetőn,

halakra kopog a
Balatonon,
úgy dobol, ahogy az
ablakomon:

mindenütt suhog
és pereg
a cérnavékony
permeteg.

Mindenütt pereg
és suhog,
s kortyolják füvek,
állatok,

a piros szamóca
s az őzikék
s ezüst pocsolyákból
a veréb,

és mind, a ribizli,
az almafa,
a búza, a krumpli,
a kukorica,

s a margaréta,
a szarkaláb
meg a csingilingi
harangvirág,

és mind, ami csak van,
a paradicsom,
és ráadásul az
ezernyi gyom,

a sok szegény gyom,
a szép, szigorú
szamártövis meg az
útilapú.

Millió nyurgán
lengedező
lábán így jár-kel az
Országos Eső.

De ha majd teleszívta
magát a mező,
lengén tovább megy a
Lengedező:

átlép a határokon,
új hegyeken,
s Erdély vagy a Tátra
fölött terem,

és szapora, szapora
tánca mezőn,
dobol és suhog ott is
a háztetőn.

Vagy gondol egyet
a könnyű legény
s kezd fölfele mászni
ezer kötelén,

millió cérna-
fonalán, föl, oda,
hol mindig aranylik
a Nap sugara:

felhő-szigetéről
egy darabig
lóbálja tünő
lábait.

De, mint azok, ő is
párolog, és
fejest fölugorva
hipp-hopp, belevész

abba a roppant
lenge-kék
fény-óceánba,
aminek neve Ég.

VERESS MIKLÓS

FÜSTIKÉK

Az én házam
korom-falu:
én vagyok a füsti fiú.

A kéményen kibujok,
felhőn járok,
nem gyalog.

Kémény-kastély
a tanyám.
Én vagyok a füsti lány.

Ruhám könnyű, mint a lepke,
a gallérja csupa csipke,
csak fodrászom nem akad.

Nem fésülné ki a keze,
száz évig se
kócos tündér-hajamat.

HEGYI-FÜSTÖS ISTVÁN

A LEGES-LEGES-LEGSZEBB ÓRA

Olyan meleg van, mintha két napocska mosolyogna ránk az égből. Gabi, a rajvezetőnk kiadja a vezényszót:

– Irány a juharfa, gyerünk, ebédeljünk meg!

Letelepszünk a hűs árnyékba, s nekilátunk a falatozásnak. Távolról harangszót libbent felénk a lusta szellő. Dél van.

– Pontos! – néz Jancsi az órájára.

– Igen – mondja Gabi –, az enyémen is most van éppen tizenkettő!

...S megered a beszélgetés az órákról. Jancsi elújságolja, milyen figurás szerkezeteket látott egy pesti kirakatban.

– Kislány hintázott egy régi óra sétálóján; kismadár illegett egy parányi kalitkában, úgy, ahogy ketyegtek a percek. Volt ott kakukkos óra is...

– Az mind semmi – kiáltja Imre –, az én papám órás! Tudok olyan órákról, amilyenekről ti nem is hallottatok...

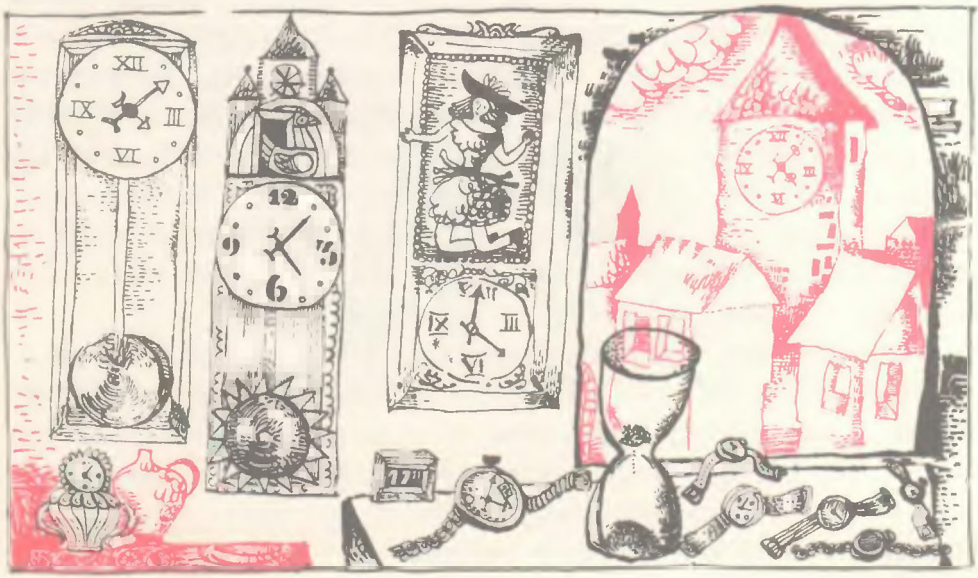

Az általános felzúdulásra fölényesen kérdezte:

– Hányféle órát ismertek?

Kiderült, sokan gyűjtik nemcsak az autómárkákat, hanem az órafajták nevét is.

– Pobjeda, Doxa, Anker, Omega, Recta... – soroltuk büszkén. De azért a legtöbbet mégis csakugyan Imre tudta. Regélt a Delbanáról, amit a békaemberek is nyugodtan fölvehetnek, nem folyik belé a víz. A Kontikiről, amit a búvárok használnak, mert még 200 méterre a tenger mélyén sem roppan össze. A Mido nemcsak az órákat jelzi, hanem azt is mutatja egy kis ablakán: hányadika van. Az Angelust nem kell fölhúzni, magától jár, és ébreszt is, pedig karóra. A Jaeger nevű karórán kis hőmérő és barométer is van, tehát meglátni rajta, mikor lesz eső vagy napsütés. A legújabbfajta órákat nem kell fölhúzni. Attól a kevéske lengéstől járnak, amivel a kezünket napközben mozgatjuk. A legmodernebb szovjet órák pedig a napfény erejétől járnak. Még éjjel is, ha előtte fény érte őket, és „feltöltődtek".

– De jó lenne egy ilyenféle óra! – sóhajtottuk.

– Hát a virágórát ismeritek-e? – szólalt meg mögöttünk Bálint bácsi, a szövetkezet öreg kertésze.

Bizony, erről még az órás fia sem hallott...

A bácsi közénk ült, és beszélni kezdett:

– A virágóra a legszebb ékszer a földkerekségen. Alkatrészei szanaszét szóródtak a világon, mégis jár. Linné, a nagy tudós összegyűjtötte ezeket az apróságokat. Egy nagy, kör alakú kerti ágyásba ültette a palántákat. Mint az óra számlapján a számok, úgy következtek egymás után a különféle virágok. Aszerint, melyik mikor nyílt. Mert azt nyilván tudjátok, egyik virág később, a másik korábban csukja össze szirmát. Én magam is megfigyeltem – folytatta Bálint bácsi –, kora reggeltől késő estig melyik virág mikor ébred, s mikor alszik el. Most például, nézzétek, elmúlt dél. A csorbóka most zárta össze szirmait. Egy óra nincs még: ekkor a dudva alszik el...

Csakugyan úgy volt! A kis virágok igazolták Bálint bácsi szavait.

Estére miénk volt már a világ leges-legeslegszebb, „magától járó" órája: a *virágóra*. Az öreg kertész bácsi megtanított bennünket egy régi versre. Ez, úgymond, a virágóra nyitja. Ezt ha eszetekben tartjátok, bármerre láttok nyíló virágot – és ismeritek őket –, óra nélkül is tudjátok a múló időt. Így jár a virágóra:

Ötkor: – ébred az ebszöllő.
Hatra: – a katáng kékellő.
Hétkor: – a villás csöngettyű.
Nyolcra: – a pitypang gyönyörű,
Kilenc: – a piros tikszem nyit,
Tízre: – becsukja szirmait –
améknek neve: – cérnaág...
Tizenegy: – egérfül-virág.
Dél van...: csügged a csorbóka,
dudva is szundít: – egy óra.
Kettő: – a tolvaj-fűszál is...
Három: – a szegletes tárnics.
Négykor: – a nagyvirágú len.
Ötre: – a mályva pihen el.
Hatkor: – a csöngettyűke zár –
keresztes tárnics – hétre vár.
Nyolcat – a szulák zengi be...
Kilenckor: – kél az estike,
s mikor a csillaglámpa gyul,
tizkor: – a mécsvirág virul.

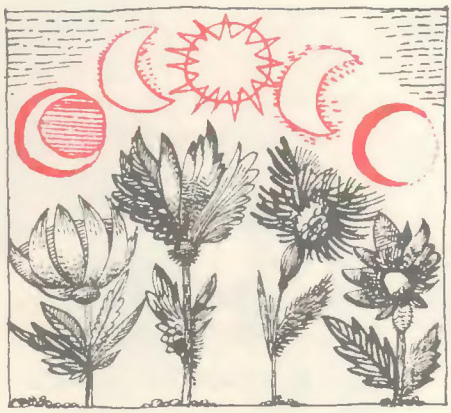

SIMAI MIHÁLY

VIRÁGÓRA

Csillog a
villog a
virágóra.
Napsugár,
holdsugár
mutatója.
Hajnalka hajladoz,
estike illatoz,
nyílik a lángvirág,
delelő tűzpiros.

Estente,
delente,
hajnalonta
gyönyörűt
nyílik a
virágóra.
Nem ketyeg, nem zajog.
Száz szirom fölragyog,
örömöt öntöző
kertésze én vagyok.

Szelidke, szeretszke
délelőtt, délután
leld ebben a kertben
örömöd, jóanyám!

KISDOBOSOK RÉGEN, MOST, MÁSUTT

HEGEDÜS GÉZA

A KISDOBOS

Gyáli Ferkó édesapja régen messze járt hazulról, piros sapkás honvéd volt Damjanich hadában. Mióta Pesten és Budán benn ültek a császári katonák, hír se érkezett felőle. Más hír se érkezett a mieinkről, csak a szomszédok suttogtak halkan: verik ám a németet.

1849 tavasza volt. Gyáliék szűkösen éltek a Széna piac melletti kis házban. A magára maradt anyának négy gyermeket kellett ellátnia, s a legidősebb, Ferkó sem volt több tizenkét esztendősnél. Takarított, mosott a módosabb családoknál. Este pedig a konyhában, apró mécses mellett suttogott a távol járó apáról, aki jön már, jön már haza, hogy kikergesse Pestről Hentzi generális vasas németjeit. Néha csöndes hangon, emlékező hangon mondta ezt a szót: *szabadság*.

Erről a szóról pedig Ferkónak mindig eszébe jutott az a tavalyi március tizenötödike. Akkor édesapja kezét fogva vonult ő is a tömeggel a közeli múzeum felé, és felfelé nézve, hátrameresztett nyakkal hallgatta Petőfi szavait a magas talapzatról. „Talpra magyar!" – kiáltotta feléjük a költő. Ferkó pedig a sokasággal együtt ismételte: „Esküszünk, hogy rabok tovább nem leszünk!" Közben megeredt az eső is – de ki bánta azt akkor? Édesapja magasra emelte, arcát az arcához szorította, és megcsókolta. „Sohase feledd el ezt a napot, fiacskám."

Nem is felejtette el Ferkó. Arra gondolt akkor is, amikor apja, felnőtt rokonai, a szomszéd férfiak már messze jártak; arra gondolt ökölbe szorított kézzel, mikor a császár lovasai zörgő vasakkal lovagoltak végig Pest utcáin; arra gondolt nap mint nap. Füle égett, arca kipirult, amikor édesanyja arról suttogott, hogy valahol már jönnek a mieink, hogy visszahozzák a szabadságot.

Egy derűs májusi reggelen Ferkó éppen legkisebb testvérét öltöztette. Amióta édesanyjuk mindennap munkába járt, az ő dolga volt az effajta házimunka. Egyszerre csak bekiáltott egy szomszédasszony az ablakon, hogy menekül már a német, csak úgy árad a sok lovas

meg gyalogos át a Lánchídon Budára. Ferkó erre izgatottan futott ki az udvarra, onnan a térre, és megindult a múzeum felé. Egyszerre zúgó, suhogó hang ütötte meg a fülét. Ugyanakkor Buda felől dörrent valami. Majd újabb dördülés, és megint egy, nyomában zúgott, suhogott a házak fölött a levegő. Az utcán mindenki riadtan nézett hol felfelé, hol Buda irányába. És egyszerre itt is, ott is recsegve szakadt be egy-egy háztető; távolabb piros tűz lobbant fel. Az emberek ajkáról elszörnyedő kiáltás hangzott. Hentzi generális a Várból bombázta a védtelen Pestet. A Múzeum körút egy pillanat alatt kiürült. Mindenki futott haza a családjához. Ferkónak rémület szállt a szívébe, édesanyja jutott eszébe. Hol lehet most? Azután vissza akart fordulni, hogy hazamenjen testvéreire vigyázni; hiszen ő a legnagyobb fiú... De egyszerre túl a múzeumon mozgó alakokat látott. Szívébe dobbant az öröm. Honvédek voltak, kávébarna mentés, kék sapkás honvédek. Előreszegezett szuronnyal, óvatosan nézve jobbra-balra, lépésben jöttek előre.

Úgy egy félszakasznyian lehettek. Élükön kivont karddal egy tiszt ment. Ferkó ebben a pillanatban elfeledkezett minden másról, elfeledkezett arról is, hogy feje felett ágyúgolyóbisok röpködnek. Futni kezdett, kitárt karokkal, mintha hazatérő édesapját fogadná. Mikor a közelükbe ért, a tiszt rákiáltott:

– Menj haza, fiam, ez nem játék!

Ferkó azonban már egészen elébük ért, maga sem tudta, hogyan jutott eszébe, de megállt feszes vigyázzban a tiszt előtt. Megismerte a rangjelzést, és így szólította meg:

– Hadnagy uram, én nem játszani akarok, hanem harcolni. Édesapám is honvéd, nekem sincs már otthon helyem, amíg vissza nem szereztük a szabadságot.

Ezekre a szavakra a hadnagy is meg a mögötte álló honvédek is nevetni kezdtek. Ferkó azonban könyörgő arccal nézett rájuk, mire a tiszt bal kezével megfogta a karját, és azt mondta:

– Jól van, fiam, derék gyerek vagy, hasznodat is vehetjük. Te ismered itt a járást, mi meg nem vagyunk pestiek, mutasd meg hát, merre menjünk.

Ferkó arcát elöntötte az öröm. Ott ment a hadnagy mellett, aki egymás után érdeklődött a különböző utcák után, hogy merre vannak. Ki kellett tapasztalniuk, maradtak-e ezen a környéken németek.

Amerre mentek, vagy üres utcák fogadták őket, vagy ahol ház égett, ott a lakók fejvesztetten oltottak. De amint meglátták a honvédeket körülvették őket, ölelgették, csókolták mindegyiket. Alig tudtak kiszabadulni a karjukból. Az ágyúzás is elhallgatott, mire kiértek a Duna-partra. Visszaindulóban voltak már, amikor Ferkó újra vigyázzba vágta magát a hadnagy előtt.

– Hadd menjek el én is honvédnek! Bizonyára édesapám is örülne, ha tudná, hogy én is segítek kiverni az ellenséget.

Béke idején az ilyen szavakat kinevették volna, de a szabadságharcban másutt is akadtak gyermekifjú hősök. A hadnagy hát csak ennyit mondott:

– Jól van, fiam, gyere velünk.

Így maradt Ferkó a honvédekkel. Nem ment haza, csak egy szomszédhoz szólt be, s azzal üzent édesanyjának, hogy ne aggódjék, otthon lesz nemsokára, de mennie kell, mert édesapja üzent érte.

Alkonyatkor azután a városon kívül egy szőke szakállas ezredes elé vitte a hadnagy. Elmondta, hogy ez a fiú vezette őket felderítőútjukon, és mindenáron harcolni akar a szabadságért, honvéd szeretne lenni. Az ezredes a hadnagyra nézett, és meghatott hangon morogta:

– Hát le lehet minket győzni? – Azután Ferkó felé fordult: – Na, mit csináljak veled, öcsikém? Ilyen kis puskánk, ilyen kis kardunk nincs nekünk. Akarsz-e a konyhán szolgálni?

Ferkó piroslott, majdnem elsírta magát.

– Ezredes úr, én honvéd akarok lenni, és harcolni akarok a szabadságért.

Az ezredes szőke szakállas arca felderült:

– A dobot bizonnyal elbírod. Majd te fogsz sorakozóra dobolni.

Úgy is lett. Mundért ugyan nem leltek a számára, de kék honvédsapkát kapott a fejébe, és dobot akasztottak a nyakába.

Nem akarták ütközetbe küldeni, de a sorakozónál ő is harcra hívhatja a férfiakat.

Mikor azonban néhány nap múlva megkezdődött Budavár ostroma, a harci izgalomban Ferkó is egészen közel került azokhoz a lejtős budai utcákhoz, ahol a halált osztogatták. Látta, hogy miképpen dőlnek rendre a rohamozók. Látta, hogy itt is, ott is egy-egy dobos esik ki a sorból; itt is, ott is elhallgatott egy harcra buzdító dob. Senki sem parancsolta neki, hogy mit tegyen, de valahogy ott volt már a rohanó áradatban, és verte, verte a dobot. Egyszerre csak azt vette észre, hogy az egyik meredek utcán ő halad az élen, pergeti a rohamra hívó dobot, és mögötte tör előre egy egész század. Szemből ropog az ellenség fegyvere, de ő csak megy, megy előre. Észre sem vette, hogy megsebesült.

Mikor a sok vérveszteségtől már úgy elgyengült, hogy menni sem tudott, és lehanyatlott az utca szélére, akkor is verte, verte a dobot. És látta, hogy a szuronyt szegező honvédek az ő dobszavára rohannak el mellette. Akkor azután elvesztette az eszméletét.

Mire magához tért, otthon feküdt. Teste át meg át volt kötözve. Édesanyja arcát látta maga fölött. Bánatos volt az az arc, de amikor fia végre kinyitotta szemét, egyszerre boldogság derűje ragyogott fel rajta. Ferkó körülnézett. Hát az ágy lábánál ott állott a szőke szakállas ezredes és mellette a hadnagy, akinek a zubbonyán most már főhadnagyi rangjelzés volt. Ferkó első szava őfeléjük fordult:

– Győztünk?

– Győztünk, öcsikém, győztünk, Gyáli tizedes úr...

Ferkó zavartan nézett körül, hogy ki az a Gyáli tizedes. Erre a mozdulatra édesanyja, az ezredes, a főhadnagy egyszerre nevetni kezdett. És megszólalt az anyja, egyszerre sírva és nevetve:

– Te vagy a tizedes, édes kisfiam! Hogy fog csodálkozni az apád, ha hazajön, és neked nagyobb lesz a rangod, mint őneki!

Az ezredes mosolyogva bólintott.

– Akkor bizony édesapád fog előre szalutálni neked.

Így lett tizedes Gyáli Ferenc tizenkét éves kisdobos 1849 májusában. Így mesélte el ő maga felnőttkorában az én dédanyámnak, dédanyám mesélte el azután az én édesanyámnak, akitől én hallottam ezt a történetet, valamikor nagyon régen, amikor én voltam tizenkét esztendős.

PETŐFI SÁNDOR

A NAGYSZOMBATI CSATA

(Részlet)

„Vernek szíveink, de lelkesedéstül
s nem félelem által, az ellen akárhány!
Vezess soraikra, hazánk lobogója,
szép földi szivárvány...”

TARBAY EDE

HÁRMAN A PALÁNK MÖGÖTT I.

Látni nem láttam őket, csak a hangjukat hallottam.

Azt, hogy hárman vannak, nyomban tudtam, mert három különböző hangot hallottam a palánk mögül.

Beszélgettek.

Magamban nevet adtam nekik. Nem különösebbet, csak annyit: A, B és C.

Természetesen az lett az A, aki először megszólalt.

A: Szeretnék többet gondolkodni.

B: Gondolkodni?

C: Többet?

B: Miért?

A: Apa azt mondta: gondolkodjunk. Mindenen gondolkodjunk. Az egész világon. A növényeken, állatokon, köveken. És az embereken is. Gondolkodjunk, és próbáljunk megérteni mindent.

B: Mindent úgysem lehet megérteni.

A: De ha nem gondolkodunk, nem értünk meg semmit. Hogy mi miért olyan, amilyen. Hogy miért folynak arra a folyók, amerre folynak, és miért nem más irányba? Miért van az, hogy nálunk más-

féle állatok élnek, mint Afrikában? Ha gondolkodunk, akkor megkeressük az okot, és ha megtaláltuk, már sokkal többet tudunk egyetlen dologról is.

C: Igen. Ez biztosan így van.

A: A világban mindennek oka van. A békének is, és a háborúknak is. És a forradalmaknak. Nem jut eszébe senkinek sem *csak úgy,* hogy forradalom legyen, hogy megváltoztassa azt a világot, amiben eddig élt. Sokan, rengetegen, néha egy egész nép, egy egész ország akarja azt, hogy minden máshogy legyen. Mint 1848-ban!

C: Igen. Petőfi is szinte egyetlen pillanat alatt írta meg a *Nemzeti dalt*, de ahhoz, hogy *így* írhassa meg, előtte be kellett járnia az országot, meg kellett ismernie az embereket, az emberek minden panaszát és szenvedését. Ő már régen láthatta és látta is: nem lehet rajtuk segíteni, csak a forradalommal. Mert a Habsburgok és mindazok, akik hozzájuk tartoztak, nem akartak semmin sem változtatni. Nem akartak segíteni a jobbágyokon, iparosokon. Ezek nekik nem voltak jók másra, mint arra, hogy a katonáik legyenek, hogy meghaljanak miattuk távol szülőföldjüktől, Magyarországtól. És akik túlélték, jöhettek vissza ugyanabba a nyomorúságba, szegénységbe, ugyanabba a jobbágyéletbe, amiben évszázadok óta éltek. Igen. Gondolkodni kell.

B: Ez régen volt. Ami régen volt, azon minek gondolkodni?

A: Ami régen volt, az is hozzánk tartozik. A mi életünkhöz. Ahogy tudnunk kell, hogyan éltek a szüleink, a nagyszüleink, ugyanúgy tudnunk kell, hogyan éltünk mi, akik *most* élünk itt. Ezek az emlékek a közös emlékeink. Mindannyiunk emlékei. A mi emlékünkké válik a nagyszombati csata és a kisdobos Gyáli Ferenc története is. Ha *akkor* éltünk volna, talán mi vagyunk ő, mi megyünk úgy a katonák előtt, ahogyan ő ment.

B: Jó. Lehet, hogy igazad van. De ahhoz már semmi közünk sincs, hogy mi történt még régebben.

C: Ahhoz is közünk van. Még Rákóczi Ferenchez is. Még akkor is, ha se te, se ő, se én, egyikünk se gróf, de még a nagyszüleink se voltak azok. Mert már a gyerek Rákóczi Ferenc is látott, észrevehetett valamit, ugyanúgy, mint Petőfi, amikor járta az országot. Észrevette és tudta – mert gondolkodott is –, hogy tenni kell valamit azért, ami őt bántja, és ami rajta kívül még sok embernek fontos. Hogy a vasas németek ellen harcolni *kell.*

HEGEDÜS GÉZA

A MUNKÁCSI BÁSTYÁN

Munkács várának megmászhatatlan falai voltak. A lőrések mögül nehéz ágyúk tátották az ellenség felé tűzokádó torkukat. A bástyák lapos tetőin is mennydörgő mozsarak riasztották a császár zsoldosait.

Harmadik esztendeje próbálkozott újra meg újra Caraffa generális, hogy elfoglalja a nevezetes várat. Munkács falai alól azonban véres fejjel futott vissza a harcba kergetett, tengernyi vértes katona. A megmászhatatlan falak mögött, a lőréseknél, a bástyák ormain elszánt védősereg állott. A legmagasabb bástyán pedig karddal a kezében irányította a védelmet a vár úrnője, Zrínyi Ilona.

Caraffa generális vezéri sátrában nap nap után kegyetlen parancsokat adott ki. Szidta a tisztjeit, gyalázta a katonáit, újra meg újra elrendelte, hogy vissza ne merjen jönni a falak alól egyetlen ember se, amíg a bécsi császár lobogóját ki nem tűzték a munkácsi bástyára. Féltek is a katonák Caraffától. Volt is mit félniök, mert Caraffa generális az egész birodalom legkegyetlenebb, legvérszomjasabb emberének hírében állott. De ha féltek is a generális haragjától, mégsem boldogultak Munkács védőivel. Caraffa harmadik esztendeje szórta átkait a falak felé, harmadik esztendeje ütötte öklével a vezéri asztalt, harmadik esztendeje eszelt ki újabb és újabb haditervet, a falak mégsem omlottak le, és a bástya ormán a kurucok zászlóját – Thököly zászlóját – lengette a szél.

Akkortájt Munkács vára volt a szabadsághősök utolsó erőssége. Thököly Imrét, a kuruc vezért már legyőzte a császári túlerő, menekülnie kellett hazájából. Hívei erdőkben, nádasokban bujdokoltak, és várták, hogy újrakeljen a szabadság napja. Munkács vára azonban még mindig sértetlenül állt. Úrnője, Zrínyi Ilona, Thököly Imre felesége, férje bukása után sem adta fel a harcot. A kipróbált kuruc őrség mellé felfegyverzett még ezer környékbeli parasztot, és bezárkózott az erős falak közé.

A hős asszony fent állott a legmagasabb bástyán; körülötte tüzes

ágyúgolyóbisok röpködtek, de nem félt tőlük. Attól sem félt, hogy tízesztendős fiát, Ferencet magával vigye. A maga példáján tanította gyermekét bátorságra, hazaszeretetre.

Amikor az ellenség hátrább húzódott, Zrínyi Ilona maga mellé ültette fiát, és mesélt neki a hős elődökről, akik közül oly sokan adták életüket a hazáért és a szabadságért. Zrínyi Ilona apja, nagybátyjai, régebbi ősei valamennyien a magyar nép küzdelmeinek híres bajnokai voltak. Ki a török ellen védte a határokat, ki a császárok önkényuralma ellen harcolt. Első férje, I. Rákóczi Ferenc, a kis Ferenc édesapja, nem kevésbé híres családból származott. A Rákócziakra már jó évszázada büszkén tekintett minden magyar ember. Jól megjegyezte magának ezeket az ősöket a kisfiú. De még jobban megjegyezte édesanyjának személyes példaadását.

Ha az ellenség újabb rohamot kezdett, ez az édesanya karddal a kezében mutatta a bástyáról, hogy merről kell visszaverni a zsoldosokat. Asszonyi kezével nemegyszer ő maga irányította a nehéz bronzágyúkat, és maga tartotta a lángoló kanócot a robbantónyíláshoz.

Azt is látta Ferenc, hogy a paraszti katonák milyen lelkes szeretettel csüggenek édesanyján. Gyakorta beszélgetett a nagy bajuszos, barna öklű vitézekkel, és megtudta, hogy azok is ugyanazt akarják, mint a régi Rákócziak és Zrínyiek: megvédeni a hazát. Tudta azt is,

hogy odakintről nemcsak az idegenek acsarkodnak ellenük, hanem olyan nagy urak is, akik magukat magyarnak mondják. Megtanulta, hogy azok a nagy urak ellenségei anyjának, ellenségei a hazának, ellenségei a magyar népnek.

Így növekedett, edződött a csaták tüzében II. Rákóczi Ferenc, a magyar nép majdani hírneves vezére. Nem is felejtette el soha, amit a munkácsi bástyákon tanult.

Pedig ugyancsak igyekeztek elfelejtetni vele.

Az ellenség három év alatt sem tudta megtörni Munkács védőit. Akkor is csak csellel tudták Caraffa kezére juttatni a várat. Olyan cselt eszeltek ki az árulók, melyet Zrínyi Ilona csak akkor vett észre, amikor már nem volt más módja, mint hogy megnyissa kapuit az ellenség előtt.

A vár főemberei között volt az áruló. Alattomos, gonosz ember volt. A neve: Absolon Dániel. Ez az ember összejátszott az ellenséggel, és megígérte, hogy megtöri Zrínyi Ilona hőseinek erejét. Nem csinált egyebet, minthogy bőségesebben osztott eleséget a katonáknak, mint ahogy azt a vár tartalékai megengedték volna. Egyszerűen elherdálta a sok esztendőre felhalmozott ennivalót, és egy nap azt jelentette Zrínyi Ilonának, hogy nincs többé mit enni. A vár körül volt zárva, újabb eleséget sehonnan sem lehetett behozni. Ha nem nyitják ki a kapukat, az egész őrséget az éhség pusztítja el. Mi értelme lett volna ennek?

Rákóczi Ferenc látta anyja kétségbeesését, könnyeit, és látta, amint kinyílnak a három évig vitézül védett kapuk. Akkor azután csak nézte a komor katonákat, és hallgatta a kemény férfiak zokogását. Ezt a leckét nem felejtette el soha.

Ott Munkácson találkozott utoljára édesanyjával. A bécsi urak úgy gondolták, hogy majd hazaárulót nevelnek a szabadsághősök gyermekéből. Elvitték Ausztriába, papi iskolába dugták, és egy évtizeden keresztül csak rágalmakat hallott nemzetéről. Abban az iskolában az ő édesanyját és minden hős elődjét gonosztevőnek nevezték. Soha többé nem láthatta anyját. Zrínyi Ilona nemsokára külföldre menekült férjéhez, Thökölyhez, akivel együtt hontalan bujdosó maradt mindhalálig.

Rákóczi Ferencet azonban hiába akarták hazája árulójának nevelni. Jó iskola volt a munkácsi bástya, felejthetetlen példát adott

a hősi életű édesanya. A császári iskola rabjának éltető erőt adott a hazaszeretet. És amikor elkövetkezett az idő, hogy a magyar nép újra fegyverrel a kezében álljon ki elnyomói ellen, őt várta minden bujdosó. Rákóczi Ferenc népe élére állt. Kétszázhetvenhárom évvel ezelőtt kezdődött az a dicsőséges kuruc szabadságharc, amelynek ő volt vezérlő fejedelme. Felejthetetlen hőse lett a magyar nemzetnek.

PROPOSITIO
SERENISSIMI PRINCIPIS
DOMINI
D. FRANCISCI II.
DEI GRATIA, SACRI ROMANI IMPERII, ET TRANSYLVANIAE PRINCIPIS
RAKOCZI;
Partium Regni Hungariae DOMINI, et Siculorum COMITIS; Pro Libertate Confoederatorum. Regni Hungariae Statuum et Ordinum, ut et Munkácsiensis et Makoviczіensis DUCIS, etc.

Tekintetes Nemes Ország!

A' Kinek csak az el-mult *Saeculum*ban is ditsőséges Szabadságiban frissen illatozó virágzását, ámbár a kies szellő lengedezésének szine alatt az *Austriai* szélvészeknek háborúja szomorúan el-hervasztotta vala; annak mindazáltal szép Törvényes igasságban és rendben fundáltatott 's ki-terjedett gyökerét, a' nagy Istennek jó gondviselő Kegyelme olly móddal takargatta, az honnan újjolag azon drága Szabadsági *Jus*nak bimbója ki-növén mind ki-csirázhasson, mind pedig idejében fel-jövő dél-szinnek alkalmatosságával, annak elöddedi virágjának tellyességét, a' mint reménljük, végre mindnyájan szemlélhessük-is. Bizonyára valamikor e' Nemes Hazának ditsőül fel-épült eredetire vettyük visgáló elménket, és annak az öltától fogva sok kétséges változásoknak sürü habjai közt hányódó sorsát meg-tekinttyük, méltán nagy hálá-adó szivel tsudálhattya ki-ki a' Felséges Istennek a' Magyar Nemzetnek meg maradásáról, és annak Arany Szabadságinak meg-öltalmazásáról el-rendelt Kegyelmeit; hogy a' midőn ama' pávai tollakkal tündöklő, s annak fényességével szomszéd Tartományokat maga mirigyes uralkodására édesgető kegyetlen Szekeselyű, a' Királyi ditsö Koronát nem tsak viszsza térnünk; de azt, ámbár ollykor ollykor elhatatlan szerentsével, mindazáltal állandó bóldog ki menetelü reménséggel, Ellenségünknek sokszori meg-szégyenítésével vezérlenünk; mennyivel inkább nagyobb vigasztalásunkra lehet, sok veszedelmes nyughatatlanságink után, ezen Nemes Ország *Statusait* már-is olly virágzásra ki-csirázott Szabadságában szemlélnünk, a' melly által édes Hazájoknak leg-erössebb szegelet kövét, Fejedelmének szabad választásában helyre állatnak lenni láttyuk.

El nem hallgathattyuk a' Nemes *Status*oknak bóldog emlekezetü Eleinkhez már az előtt bé-plántáltatott, és onnan Személyünkhöz-is ki-nevekedett szives indúlattyokat: a' midőn ennek előtte három esztendővel Bennünket magoknak meg-egyezett szabad *votatio* szerint, nem tsak Fejedelmül választának, hanem az után-is abbéli Méltóságos hivatalunknak folytatására való bé-jövetelünket gyakori szives hivogatással óhajtva sürgették: és noha tökéletes szeretettel e' Házhoz egyben-kaptsolt kötelességünk szerint, Nékünk-is ugyan azon el-szánt igyekezetünk vala; de mind eddig-is mennyi közben vetődött gátlások voltanak okai el-késett bé-jövetelünknek, ki-ki a' Hadakozásnak változási és súllyos terhét megfontolván, jó ítélettel által láthattya: melyek-is már Istennek Nemzetünkön könyörülő szent Kegyelme által el hárittatván, és Ellenségünknek szándéki meg-szégyenittetvén, nem mulaszthatluk-el, hogy idő halasztás nélkül Fejedelmi Székünkbe való ülé-

Néhány oldal egy 1849-ben kiadott könyvből, mely II. Rákóczi Ferenc 1707-ben mondott országgyűlési beszédét közli

LAMPÉRTH GÉZA

RÁKÓCZI ÜNNEPE

Egy szép tavaszi napon, az 1686-ik esztendő március havában, német vasas katonák vették körül Munkács várát. Gyilkos fegyverek éle csillogott a rügyfakasztó napsugárban, s nehéz ostromágyúk sötét torka nézett körös-körül a vár bástyáira.

A várban Zrínyi Ilona volt kétezer válogatott jó vitézzel meg a két kis árvájával: Rákóczi Ferenccel és Juliankával. Tőlük akarták elvenni a német vasas katonák Munkács várát.

A fővezér, mielőtt megkezdte volna az ostromot, követet küldött Zrínyi Ilonához, és fölszólította, hogy adja fel önként a várat, úgyis hiába dacolna ő, a gyönge nő egy hatalmas hadsereggel.

Zrínyi Ilona ezt üzente vissza a német generálisnak:

„Én mint I. Rákóczi Ferenc fejedelem árváinak anyja vontam meg magam gyermekeimmel ezeknek várában, amelyet köteles vagyok számukra megoltalmazni.

Sem én, sem kiskorú, ártatlan gyermekeim nem vétettünk semmit a császárnak. Mért foglalják el mégis várainkat egymás után?

Én nem ellenségeskedem senkivel, de a bántóknak ellentállok! S ha a császár fegyvereit egy nő és gyönge árvák ellen fogják fordítani: nem hiszem, hogy az ilyetén harc akár őfelségének, akár tábornokainak valami nagy dicsőségére válnék.

Kéretem tehát a generális urat: szűnjék meg háborgatni Munkácsot! Ha pedig e kérelmemre nem hallgat, hát tudja meg, hogy engemet, bár gyönge asszony vagyok, sem többi váraimnak elveszte, sem az ostrom félelme nem képes arra kényszeríteni, hogy megfelejtkezzem arról, amivel gyermekeimnek tartozom!"

E kerek válasz után körös-körül kitűzette a vár bástyáira a vörös zászlót, ami azt jelentette, hogy Munkácsot csak vér árán lehet megvenni. Azután páncélruhát öltött magára, s kis árváinak szobájába sietett, hogy tőlük búcsút véve, seregének élére álljon.

Mikor a kis fehér gyermekszobába lépett, önkéntelenül egy égető,

fájó könnycsepp csordult ki a szeméből... De elfordult, és gyorsan letörölte, hogy senki meg ne lássa.

Tanítójukkal, a jó öreg Bádinyi Jánossal találta ott kedves kisgyermekeit. Ferenc úrfi szorgalmasan tanulta a latin feladatát. Juliánka kisasszony meg a várkertből frissen szedett ibolyákból bokrétát kötögetett.

A szorgalmas tanulás és a bokrétakötés pedig mind azért volt, hogy az a kedves szép ünnepély annál szebben sikerüljön, amelyre már hetek óta készült egész Munkács vára.

A vár szeretett „kis urának", Rákóczi Ferencnek tizedik születésnapja virradt fel e szép tavaszi reggelen. Ezt akarták fényesen megünnepelni, s az egész várban nem volt senki, aki ne akarta volna kivenni részét az ünneplésből.

A jó édesanya, Zrínyi Ilona, udvari festőjével megfestette a kis ünnepelt életnagyságú arcképét. Gyönyörű kép volt az. Piros bársonysüveggel a fején, kócsagtollas forgóval, karmazsinmentében, ragyogó aranygombokkal, piros csizmáján ezüstsarkantyúval ábrázolta a kép Rákóczi Ferencet.

Aranyos keretbe volt foglalva, melyet Juliánka kisasszony ibolyából meg örökzöld levelekből font koszorúval övezett körül. Ez volt az ő születésnapi ajándéka.

A várkapitány egy pompás, drágakővel kirakott, ezüstös markolatú fringiával* lepte meg kis urát. Még a várőrség is kitett magáért. Az egyszerű kuruc katonák szerény filléreiket rakták össze, s gyönyörű karabélyt csináltattak rajta Miklós mesterrel, a messze földön híres eperjesi puskaművessel.

Maga a kis ünnepelt azzal akarta emelni az ünnep fényét és örömét, hogy hiba nélkül, jól megtanulta feladatát. S most, hogy édesanyja belépett, örömtől ragyogó arccal állt elébe. Kezet csókolt neki, meghajtotta magát, s ezüstösen csengő hangján hozzáfogott a nehéz latin vers fölmondásához. Bádinyi mesternek már az imént fölmondta. Úgy ment, mint a vízfolyás!

De Zrínyi Ilona csak megcsókolta szeretett kis fiát, majd Juliánkát is, aztán így szólott hozzájuk:

– Most nem hallgatlak meg, nincs időm arra. Majd később, édes cselédem... Az ünnepet is csak később tarthatjuk meg. Talán majd csak holnap. Most nagyon sürgős dolgom van ott künn a katonákkal. Gyakorlatot tartunk. A viszontlátásra, isten veletek!

Ezzel, az öreg tanítót maga után intve, távozott. Bádinyinak aztán odakünn elmondta, hogy áll a világ sorja.

Hogy Munkácsot körülvette az ellenség. Mindjárt megkezdődik a harc életre-halálra! És lelkére kötötte, hogy vigyázzon a kisgyermekekre. Ki ne eressze őket a szobából, míg az ostrom tart. Ott a belső várban biztonságban lesznek. Ha meghallanák a lármát s az ágyúdörgést, mondja nekik, hogy csak gyakorlatot tartanak künn a katonák.

Mondta is a jó öreg, váltig erősítette. De Rákóczi Ferencnek hiába erősítgette. Még Juliánka esdő, kérő, csitítgató szava is mind hiába vala. A máskor oly engedelmes, szelíd, jó fiú most egyszerre büszke daccal dobbantott a lábával, mikor az első ágyúszót meghallotta. Föllobbant benne a Rákócziak és Zrínyiek hősi vére.

– Nem maradok itt! Látni akarom, mi történik odakünn! Bocsássatok ki... Akarom, parancsolom! – kiáltotta nemes hévvel, s oldalára kötötte szép új fringiáját, kezébe vette karabélyát, és fölrohant a bástyákra.

A jó öreg Bádinyi fejcsóválva nézett utána, s csak ennyit mondott:

* Fringia – finom acélkard

– Hiába, sasfiókból nem lészen veréb soha!

Fönn a bástyákon folyt az öldöklő, véres harc. Az ellenség roppant erővel támadta a várat, a kurucok oroszlánbátorsággal védelmezték. Pergett a dob, harsogott a trombita, pattogott a karabin és dörgött az ágyú... Gazdag aratása volt a halálnak fönt és lent egyaránt.

Az elszánt kuruc hadak élén maga járt a bástya fokán a hős lelkű Zrínyi Ilona. Osztotta parancsait, buzdította, bátorította, lelkesítette hadait, Isten és a szabadság szent nevével. Jobbról-balról ott sivított körüle a halál, de ő állt rendületlenül, s hős lelke új erőt, új bátorságot öntött a csüggedőkbe.

De íme, amint körülnézett, egyszerre csak összerezdült ő is. Szép piros orcája hirtelen halotthalványra változott. A gyilkos tűzben, marcona katonák között egy gyenge kis gyermeket pillantott meg, amint a kardját magasra emelve, csengő hangon vezényelt a katonáknak: „Rajta, kuruc, rajta!"

Mindjárt megösmerte. Az ő féltve féltett, egyetlen kis fia, Rákóczi Ferenc volt az ifjú hős. Félelemtől, aggódástól remegő hangon kiáltott hozzá:

– Édes gyermekem, miért jöttél ide, gyönge életeddel mit akarsz itt gyilkos harc tüzében?!

Rákóczi Ferenc katonásan tisztelgett kardjával, s meg se remegett hangja, úgy felelt:

– Ma itt ünnepelünk, édesanyám. Az lesz az én igazi örömünnepem, ha megvédjük Munkácsot. És legkedvesebb születésnapi emlékem lesz az a diadalmi zászló, amelyet a vár ormára tűzünk!

Zrínyi Ilona arca megint kipirult e szavakra, a gyermek egyszerre nagy hőssé nőtt előtte. És mintha csak dicsőült, hős apját látta volna benne, keményen, félelem nélkül tovább vezényelt:

– Utánam, fiaim, vitézeim! Rajta! Rajta!...

TARBAY EDE

HÁRMAN A PALÁNK MÖGÖTT II.

A palánk mögött csend volt.

Azt hittem, elmentek.

A is, B is, C is.

Aztán megszólalt C.

C: Miért volt az, hogy annyian harcoltak és haltak meg hiába? Mennyi ember pusztult el Rákóczi zászlaja alatt, és mennyi halt meg ugyanúgy, mint Petőfi. Komáromnál, Isaszegen, Segesvárott. A vértanúk Aradon. És mennyien mentek száműzetésbe, szerte a világba, hogy szóval vagy fegyverrel harcoljanak azért, amiért itthon már nem tudtak harcolni. És mindig újra a német maradt az úr, az történt, amit ők akartak.

A: Senki se halt meg hiába, mert a világ egy kicsit mindig megváltozott. Nem azonnal, de később. Akkor már gyárakat építettek, vasútakat. Városok épültek. Iskolák, egyetemek. És elkezdődött valami, ami azelőtt nem volt: a munkások és parasztok szervezkedni kezdtek. Felismerték a saját erejüket és összefogásuk erejét. De a béke nem tartott sokáig, jött a háború, a világháborúk között az első, ami mindent még rosszabbá tett. És kirobbant a cári Oroszországban egy forradalom, amit csakhamar egy újabb, egy hatalmas erejű követett, amire a jelet az Auróra ágyúlövése adta meg. És ez az ágyúlövés példává lett Magyarország számára is.

B: Ugyanúgy, mint 1848-ban a párizsi és a bécsi forradalom?

C: Pontosan.

A: Látod, hogy csak gondolkodni kell, és nyomban minden világosabbá válik. Mert a világban a dolgok összefüggenek, az események nincsenek önmagukban. Ahol egyformán élnek az emberek, egyforma nyomorúságban, gondban, bajban, ott könnyen ismétlődik meg ugyanaz, ha változást akarnak.

C: A forradalmak sohasem lesznek *csak úgy* maguktól. Igen. Senki se akar *csak úgy* forradalmat.

MOLNÁR ANTAL

TIZENKILENCES KISDOBOSOK

Amit most elmondok, negyvenegy évvel ezelőtt történt, 1919-ben.* Ha titeket, mostani kisdobosokat látlak, kék nyakkendőtökről sokszor azok az ibolyák jutnak eszembe, amelyek negyvenegy évvel ezelőtt nyíltak szülőföldem erdőiben, azon a felejthetetlen tavaszon, amikor a munkások és parasztok először vették a kezükbe sorsukat, és kikiáltották a Magyar Tanácsköztársaságot.

Én már negyven évvel ezelőtt se voltam gyerekember. Fiatal voltam, az igaz, de megjártam a háborút, sokat szenvedtem és tanultam. Legjobban azt tanultam meg, hogy a fegyvert, amit az urak azért adtak a kezünkbe, hogy a szegény nép egymást öldökölje, legjobb az urak ellen fordítani, elkergetni azokat, akik a vérünket szívják.

1919 márciusának utolsó napjaiban kora hajnalban elindultunk falunkból, egy barátommal együtt, hogy élelmet vigyünk a közeli városba, a téglagyári munkásoknak. A Dunántúl hegyei között bújik meg a mi falunk, magunk is szegények voltunk, hanem azért mégis összeszedtünk egy kis kukoricát, tököt, répát, amink volt. Felraktuk a barátom vékonyka szekerére, aztán nekivágtunk a sáros, sötét útnak. Mi magunk föl sem ültünk a szekérre, mert annak a szegény kis lónak, a barátom lovának, elég volt húzni a könnyű szekeret is.

A mi falunktól tizennégy kilométerre van a város, hegyeken, erdőkön keresztül. Mire a tetőre értünk, felsütött a napocska, megszólaltak a rigók és cinkék az erdőben. Megállítottuk a lovacskát, hadd fújja ki magát a kapaszkodó után. Ahogy ott időzünk, a rügyező cserjék közül egyszerre csak gyerekek futottak elő, nagy kiáltozással. Ugyan nem is gyerekek, hanem leányok.

– Bácsi!... Hadd menjünk magukkal! Mert a fiúk kergetnek minket. El akarják venni tőlünk a virágot.

* A szerző ezt az elbeszélését 1960-ban írta.

Akármilyen kapkodva beszéltek, mégis hamar megértettük őket. Nem volt nehéz. A bokrok közül már elő is bukkantak az üldözők, kis rongyos csibészek. Ugyan a leányok se voltak valami előkelő öltözékben. Szedett-vedett népség volt akkoriban minden szegény ember gyereke, új ruhát, cipőt ezek még életükben sem kaptak. Az üldözött leányok, de az üldöző fiúk is mind botot vittek a vállukon, eleven, hajlós somfavesszőt, arra szépen rá volt kötözve egy sor kék ibolyacsokor meg fehér-sárga, gyönge kankalin. Az volt a kincs, amit a fiúk el akartak venni a lányoktól. De miért? Hiszen a fiúknak is volt!

– Hé – kiáltottam oda a kis martalócoknak –, gyertek csak közelebb!

De azok nem mozdultak, csak sötéten nézegettek felénk.

– Ne is tessék törődni velük – mondta a leányok közül az egyik, a legélénkebb szemű. – Rossz, komisz kölykek! Még ezt a kis virágot is irigylik tőlünk.

Barátom elindította a lovat. A kislányokkal együtt békésen lépegettünk a szekér mellett. A fiúk egy ideig néztek utánunk, aztán ők is elindultak.

Útközben a leányok elmesélték, hogy ők is meg a fiúk is eladni viszik a városba a virágot. Nagy a szegénység, sok az árva is köztük, így keresnek néhány fillért. És hát a fiúk azért acsarkodnak rájuk,

mert ha sok a virágárusgyerek odalent a városban, akkor kevesebb krajcár jut egynek-egynek.

Vagyis, ezekből a szegény gyerekekből valóságos üzletembert csinált a háború meg a nyomorúság. Ne gondoljátok, hogy haragudtunk rájuk ezért; nem ők a hibásak, azok vétkeztek, akik olyan feneketlen nagy nyomorúságba taszították az országot, hogy a szegény ember gyerekének, ha élni akart, úgy kellett verekednie a betevő falatjáért, mint az erdei farkas kölykének.

No, de most más világ jött; jobb élet következik. Hát ezek a gyerekek nem tudják? Elmaradtam a szekerünktől, visszamentem, hogy majd én beszélek a fiúkkal.

Tizenkét éves forma, kemény tekintetű kis fickó volt a vezető köztük. Megálltak, ahogy megláttak, de nem futottak el.

– Ide hallgassatok! – mondtam nekik, ahogy megálltunk, szemközt egymással. – Ti nem tudjátok, hogy forradalom van? Egyik szegény embernek segítenie kell a másikat. Ez az új törvény.

Hallgattak, nem mondtak se igent, se nemet.

– Mi azon a szekéren – mutattam nekik – élelmet viszünk a téglagyáriaknak. Nem pénzért, csak barátságból. Hogy segítsük őket. Pedig mi is szegények vagyunk.

– Az én bátyám is ott dolgozik. A téglagyárban – szólalt meg egy tízévesforma.

– Az enyém meg a bőrgyárban – tette hozzá a másik.

– Mi most az új életért harcolunk. Úgy való, hogy ti is segítsetek minket. Mint a katonákat a kisdobosok.

– Kik azok a kisdobosok? – kérdezte egy kicsi közülük.

– Gyerekek, akik együtt mennek a katonákkal, akik az igazságért harcolnak.

Most végre megszólalt a vezérük is:

– Aztán igazán ingyen adják oda az élelmet a téglagyáriaknak?

– Gyertek velünk, nézzétek meg a tulajdon szemetekkel – feleltem, és elindultam a szekerünk után. Jöttek utánam. Mert tudni akarták: igazat mondtam-e, vagy nem?

Utolértük a szekeret, és most már együtt mentünk tovább. A virágos botokat a lányok is, a fiúk is feltették a szekérre. Annak nincs súlya semmi, a lovacska azért elhúzza a szekeret. Mi meg beszélgettünk ott a szekér körül. A háborúról, a békéről meg a forradalomról.

Észre se vettük, kiértünk az erdőből. A szőlők között ereszkedtünk lefelé, már odalátszott a téglagyár, mert hiszen az a város szélén van.

Megálltunk a kapu előtt, a vörösőrség tisztelgett. Mert ismerősök, barátok álltak az őrségen. Örültek az élelemnek. Hamarosan jött kifelé a gyárból a bizalmi, régi katonapajtásom. Átvették, amit hoztunk, behordták a zsákokat, fizetségül nagyot paroláztunk. A gyerekek meg mind ott álltak körülöttünk, figyelték, hogy mi történik. Aztán – míg a zsákokra vártunk, hogy azokat majd üresen visszahozzák – megszólalt az egyik kislány, az az eleven szemű.

– Bácsi – mondta a bizalminak –, virág nem kell maguknak? Mert odaadjuk jó szívvel!

– Nocsak! – mondta a barátom. – Hát azért szedtétek? Jól van! Délután úgyis szakszervezeti választás lesz nálunk. Hozzátok be, díszítsétek fel vele az asztalt.

– Mink pedig átvisszük a miénket a bőrgyárba – szólalt meg az az éles tekintetű fiú, a fiúk vezére. – Az én apám ott dolgozott, amíg el nem esett a háborúban. Azoknak is hadd legyen virágjuk.

Köszöntek és elvonultak. Mi csak néztünk utánuk. Én legszívesebben a levegőbe dobtam volna a sapkámat örömömben. Nem mentem én utánuk, hogy megnézzem, csakugyan a bőrgyárba vitték-e a virágot. Tudtam biztosan, hogy oda viszik. Mert akinek egyszer megszólal a szíve, az nem hallgat el többet. Ha a munkásgyerek egyszer megérzi, hogy hova tartozik, az nem felejti el soha többé. Aki gyerekkorában beválik kisdobosnak, abból, mire felnő, az igazság és a szabadság bátor katonája lesz.

ZELK ZOLTÁN

MISKOLC, 1919

A kapun kézigránát csattant,
a falat puskagolyó verte,
az udvaron, mi három gyermek,
egymás lihegő szívét lesve
feküdtünk, lapultunk a földön –
de hirtelen világnagy csend lett
és – csend a csendben – újra szállni,
sürögni kezdtek már a percek!

Fölkeltünk hát. S velünk a város.
Szemüket nyitották a házak:
nyíló ablakokkal köszöntve
a szabadító katonákat.
Vizet kértek: hogyan futottunk
feléjük a teli vödörrel!
S a víz is, ami földre loccsant,
csobogott, ugrott vad örömmel!

Kimertük volna mennyi kútja,
mennyi folyója a világnak,
mikor azt mondták, ránknevetve:
„Jól van, köszönjük, kis elvtársak.
S mikor a járdaszélre ültek,
könyökre dőlve, megpihenve,
akkor is úgy bámultunk rájuk,
olyan magasba, mintha hegyre!

És szóltak újra. Elmesélték,
mily tájakat, mily harcot jártak,
hogy védjék, ami az övék lett,
az országot, a földet, a gyárat.
(Szívemből bontom ki az arcuk,
szívemből bontom ki e képet,
szívembe ásva hordtam: mostan
tinéktek adom. Szeressétek!)

Így volt. Tizenkét éves voltam.
Így emlékszem én e seregre.
Soha bukásra, vesztett harcra,
mindig csak, mindig győzelemre.
Mert nem is buktak ők, ha bukva
de úgy is, akkor is csak győztek:
lépcsőt emelve mi – korunknak,
s a szocialista jövőnek!

TARBAY EDE

HÁRMAN A PALÁNK MÖGÖTT III.

A palánk mögött elhallgattak.
Azt hittem, elmentek.
Most már valóban el.
De a hangok újra megszólaltak.
A: Mit csinálsz?
B: Gondolkodom.
A: Az jó. Gondolkodni mindig jó.
B: Milyen furcsa, hogy vagyunk, hogy *itt* vagyunk, hogy élünk.
C: Ez miért furcsa?
B: A háború miatt. Ha apám vagy anyám meghalt volna, én nem lehetnék itt. Nem lennék. Sehol. Mert *én* attól vagyok, hogy mind a ketten *túlélték* a háborút.

A: Látod! Pedig már az is régen volt. Hogy mi történt akkor, csak tőlük tudjuk. Tőlük és mindazoktól, akik emlékeznek. Akik már akkor éltek. Akik megírták mindazt, ami akkor történt, mert úgy érezték, meg kell írják azt, amit átéltek. Hogy emléket hagyjanak ránk, és hogy segítsenek azokon, akik ugyanakkor éltek, ugyanúgy, mint ők. Csak nem tudták, hogy mit is jelent az, ami történt. Mert az ember, amikor kinéz az ablakon, és valamit lát, nem biztos, hogy azonnal tudja, mi miért történt úgy, ahogyan történt. Ez még a legegyszerűbb dolgokkal is így van. Ha a bátyámat látom az osztálytársaival és az osztályfőnökével, csak annyit tudok: valahová mennek. De hogy hová, azt meg kell kérdezzem tőlük.

Ha valamit nem tudok, meg kell kérdezzem attól, aki tudja a választ; és ha én tudok valamit, amit más nem, akkor nekem kell beszélnem erről.

C: Kell?

B: Igen. Biztosan kell.

A: Kell! Mindig akarjunk tudni mindent, és mindig akarjunk közölni valamit. Olyasmit, amit csak mi tudunk elmondani. Csak én, hogy te vagy ő gazdagabb legyen. A gondolataiban. Tudásában. Érzéseiben. Hogy becsülni tudjuk azokat, akik értünk haltak meg, még akkor is, ha mi nem voltunk a világon. Mert a világ körülöttünk azért lett más, mert sokan meghaltak érte. Régen, Rákóczi zászlója alatt vagy Segesváron, Miskolcnál vagy ott, ahol most Steinmetz kapitány emlékműve áll. És azért is, hogy tudjuk, mit kell *ma* tenni. Mert ma sem mindegy, mivel töltjük el a napjainkat. Ezért kell gondolkodni, figyelni és tudni, mi miért történt úgy, ahogyan történt.

NAGY LAJOS

PINCENAPLÓ

Részlet

Január 18. csütörtök

Tegnap este nagy volt az izgalom a pincében. Az oroszokról azt tudták, hogy százötven lépésnyire, a közeli téren vannak. Az izgalmat már a két falbontó német katona elindította.

Este kártyáztam, sokáig. Az volt a véleményem, hogy fönt kellene aludni a lakásban. Mert talán harc, lövöldözés színterévé válik a pince. Addig tanakodtunk azonban a feleségemmel, amíg végre mégiscsak lenn maradtunk.

Éjjel tizenegy óra tájban a németek a tér felől érkezve, átvonultak a pincénken, a feltört falakon át. A műhelybe érkeztek, onnan mentek tovább, én nem láttam őket, mert már az óvóhelyen az ágyban feküdtem. Lehettek vagy húszan, azt mondták.

Éjjel fölkeltem, kimentem a vécére. Onnan meg lehetett állapítani, hogy a szélcsend teljes, nincs ágyúzás, nincs lövöldözés.

Korán keltem, nyolckor, nem tudtam tovább aludni. Azt beszélték körülöttem, hogy az oroszok már itt vannak a mi utcánkban. M.-né állapította meg először, aki kinézett a kapu üvegablakán. Befutott az óvóhelyre, és újságolta:

– Itt vannak az oroszok!

Egy férfi kételkedett ebben.

– Honnan tudja?

M.-né felelt:

– Láttam orosz katonákat.

– Hol?

– Itt az utcánkban.

A férfi még mindig kételkedett.

– Milyenek voltak?

M.-né leírta a ruhájukat. Aztán észbe kapott.

– De mit is akarok a ruhájuktól, oroszul beszéltek.

A férfi nagy nehezen:

– Csakugyan itt vannak?

Sietve felöltöztem. Kimentem az utcára, a kapu elé. Négy orosz katona futott el a házunk előtt, a túlsó járdán. Mások is álltak mellettem, köszöntöttük őket. Aki elöl szaladt, az visszaköszönt. Szép, fekete bajszú fiatalember volt, kaukázusi típus. És szaladt mind a négy tovább. Maflán álltam a kapuban. Örültem. De előre már régóta úgy képzeltem el az első találkozást, hogy egymásnak esünk, és átöleljük egymást. Az ölelkezés elmaradt, mivelhogy ölelkezésnél kettőn áll a vásár. Pedig szép lett volna.

No de mindegy. Elvégeztetett! Vége a háborúnak, vége a pincének, a hallgatásnak, a lapulásnak. Minek is van még vége vajon? Kell hogy vége legyen az eddig volt, ezer éve tartó világnak.

Megmaradtunk. Véletlenül. Ezer veszély közt. És most, az a gyanúm, hogy nem farsang következik, hanem új harcra kell készülnünk. Csakhogy ezentúl kedvezőbb feltételek közt harcolunk.

JURIJ SZVETLOV

A SZOVJET KATONA

A szovjet népek egy családként élnek.
és édes haza sziklaként szilárd:
béke, boldogság, szabadság őrségén
látod a dicső szovjet katonát.

Mi nem félünk sem vésztől, sem vihartól!
Erősség óvja mindünk otthonát:
béke, boldogság, szabadság őrségén
látod a dicső szovjet katonát.

Tanulj és dolgozz! Ifjú éveidre
szerető gonddal őrködik hazád:
béke, boldogság, szabadság őrségén
látod a dicső szovjet katonát.

WEÖRES SÁNDOR FORDÍTÁSA

HÁRS LÁSZLÓ

ÚJ FEJEZET KEZDŐDIK

Részlet a felszabadulásunk harmincadik évfordulójára készült *Mi is voltunk gyerekek* című regényből

Pontosan három órakor kinyílt Klimkóék ajtaja. Kilépett rajta Klimkó néni, és elindult vásárolni. Ugyanakkor kopogó léptek hallatszottak. Valaki jött lefelé a hátsó lépcsőn. Mint egy ponyvaregény, ugye? Mint egy krimi: jön a gyilkos!

Pedig ő jött, Gabi. És azt mondta:

– Majd a gyerekek.

– Majd a gyerekek – mondtuk mi is, és vártuk, hogy most bejelenti. Nem tudtuk mit, de bejelenti.

Ő végignézett rajtunk. Számba vett minket.

– Mindenki itt van? Akkor mehetünk. Gyerünk, indulás!

Csak ennyi. Megint csak ennyi. Se azt, hogy hová, se azt, hogy miért, csak: gyerünk, indulás! Indultunk és mentünk.

Túl sok bámulója nem lehetett a menetnek. Akkoriban annyi felvonulás volt Pesten, hogy nem kelthettünk különösebb feltűnést. Néhányan azért mégis megnéztek minket. Különösen akkor, amikor Gyurika kivált a sorból, és a fal mellett lépkedve szemügyre vette a lezajlott választás plakátjait, amelyeket csapkodott az ónos eső, és csattogtatott a feltámadó szél. Ez a második választás már országos volt, nemcsak egyszerűen fővárosi. Az első általános titkos választás, rengeteg plakáttal és rengeteg kiragasztott arcképpel.

Gyurika mustrálgatta az arcképeket, és sorba rájuk bökött:

– Ezt szeretem. Ezt nem szeretem. Ezt se szeretem. Ezt szeretem.

Megjegyzem, a legcsekélyebb tekintettel se volt pártállásra, politikai pozícióra, vagyis teljesen apolitikusan és kispolgári álobjektivitással bírálta el az emberfeletti méretű portrékat.

Akire azt mondta: nem szeretem, mintha bánatos könnyeket hullatott volna, pedig csak esőcseppek csurogtak végig a papiroson. Akikre pedig úgy mutatott rá, hogy: ezt szeretem, hát azok felemelték fényképfejüket, elmosolyodtak, s látszott rajtuk, milyen büszkévé teszi őket Rezik Gyurika szeretete...

Így kanyarodtunk rá a Fóti útra, onnan a Csángó utcába, majd befordultunk a Malom utcába. Gyurika, akiben aznap, úgy látszik, olthatatlan szereplési láz égett, diadalmasan felkiáltott:

– Ott van! Megvan! Megtaláltam, ami elveszett! Ugye, megmondtam!

Futásnak eredt. Elrohant, egészen egy sárga dísztéglás, hosszú, földszintes épületig. Deszkákkal kifoltozott kapuja előtt megállt és integetett.

– Gyertek! Gyorsan! Ez az! Tudtam, hogy meglesz!

Mi is odaértünk. Gyurika megrángatta Gabi nadrágját.

– Nézd, ezt a titkos helyiséget találtam! Csak elveszítettem. De most megtaláltam. Gyerünk be, foglaljuk el.

– Jó – egyezett bele Gabi. – Bemegyünk. Elfoglaljuk.

Gyurika ismét a nadrágszárába kapaszkodott, de ezúttal azért, hogy visszatartsa.

– Várj! Elkéstünk. Már elfoglalták.

Felmutatott az ablakokba, amelyeknek keretében vagy Wepa, vagy Lux fagyálló, vízálló, viharálló, fényáteresztő, hőszigetelő ablaküvegpótló feszült. Ezeket állandóan reklámozták, minden újságban ott volt a hirdetésük; azért tudom ilyen jól, mert a hirdetések kövér betűit már egész ügyesen tudtam olvasni. A fényáteresztő ablaküvegpótlók tényleg áteresztették a fényt, láttuk, hogy mögöttük lámpa ég.

– Mehetünk szépen haza – csüggedt el Gyurika.

– Azért csak gyerünk be – mondta nagy bátran Gabi.

Kinyitotta a recsegő kaput, és belépett. Mi utána.

Tágas kapualjba jutottunk, olyan volt, mint egy komor, nagy barlang. A végében valami udvar- vagy kertféle látszott, tele felhalmozott lomokkal. Jobbra és balra két-két bejárati ajtó nyílt. Az egyik – a bal kéz felőli második ajtó – kinyílt. Az ajtó keretében ott állt Piri néni.

– Nini! A mamád! – figyelmeztettem elképedve Pimpit.

– Aha! – mondta ő, és egy cseppet se látszott meglepettnek, nem úgy, mint mi, többiek. Kivéve Gabit. De ez nem látszott meg rajta.

A legérdekesebb mégis az volt, hogy Piri néni egy csöppet se csodálkozott el rajtunk. Ellenkezőleg, úgy integetett nekünk, mintha már várt volna ránk.

– Csakhogy megjöttetek! – örvendezett. – Már azt hittem, sosem értek ide. Gyertek, gyertek! Befelé...

Az egészből egy szót se értettünk.

Bementünk, hogy megértsük.

Odabent jó meleg fogadott, s a kissé nyers tűzifa fanyar füstje, amelybe még valami édes-cukros illat is vegyült.

– Majd a gyerekek – villantotta ránk mosolygó szemét Piri néni, becsukva az ajtót. – Azonkívül: előre!

– Majd a gyerekek – feleltük minden meggyőződés nélkül, mert azt se értettük. Azonkívül mit jelentsen az az előre?

Csupán Gabi és Pimpi tette hozzá a köszöntéshez – ugyancsak teljesen érthetetlenül – az előrét.

– Hát tessék, ez az – mutatott körbe Piri néni. – Remélem, megfelel. Nézzetek körül alaposan.

Hogy értsük azt, hogy ez az? Ez? *Mi?* És miért reméli, hogy megfelel? Kinek felel meg? Minek felel meg? Milyen célra? Érthetetlen. Egyes-egyedül a körülnézésre való felszólítás volt érthető. Hát mindenesetre alaposan körülnéztünk.

Jó nagy szobát, majdhogynem termet láttunk. Három ablaka nem az utcára, hanem az öblös kapualjból már megfigyelt, elhanyagolt kertre vagy hátsó udvarra nyílt, ahol eső verte a felhalmozott lomokat. Odakint aligha rejtőzhetett a titok megfejtése, az valahol odabent bujkálhatott a teremnyi szobában. Tehát ott folytattuk a szemlélődést.

Asztalokat láttunk, valóságos asztal-kongresszust, amelyre ki tudja, merről és honnan verődtek össze a résztvevők: zöld posztós kártyaasztal, bicegő konyhaasztal, x-lábú deszkaasztal, még egy kis, kecses női íróasztalka is.

Az asztalok mellett néhány szedett-vedett szék és három deszkalóca állt. De nem ők voltak az érdekesek, hanem az, ami az asztalon volt, az a bögre- és csészefelvonulás: kicsiny és öblös, füles és fületlen, pöttyös és virágos ivóedények seregszemléje. S mindegyik mellett kis fehér papíron egy-egy szelet valódi mazsolás kalács hevert.

A sarokban nagy vaskályha állt, az ontotta magából a jó fanyar fafüstöt és a hőséget. S a tetején! A tetején piros mázas fazék melegedett, fedője alól észbontó kakaóillat sündörgött elő.

Ez már nemcsak titokzatos volt, hanem izgató is.

Ti, pajtások, bizonyára sokalljátok már a kályhákat és kályhatetőket.

Sefcsikéknél krumpli sült a kályha tetején, itt meg nagy fazék kakaó főtt, ha hihettünk az orrunknak.

Alighanem úgy vélitek, hogy ez az ismétlődés képzeletszegénységre vall részemről. Pedig nem képzelőerőben volt hiány, hanem fában és szénben. Tüzelőnkből nem futotta külön a konyhai csikótűzhely – népszerű nevén sparhert – és külön a szobában álló vaskályha fűtésére. Ezért vagy főzve melegedtünk – a konyhában, vagy melegedve főztünk – a szobában. Így hát az a bizonyos fazék nagyon is a helyén volt ott a vaskályhán, 1945-ben. Nem a fazék foglalkoztatta a fantáziánkat (valamint a szaglószerveinket és gyomornedveinket), hanem a tartalma.

Mielőtt azonban arra – vagyis a tartalmára – is sor került volna, én a magam részéről Piri nénit is alaposan szemügyre vettem, mintha a teremnyi szobával együtt őt is most látnám először. És minél tüzetesebben megszemléltem, annál inkább úgy tetszett, hogy csakugyan most látom először. Olyannak, amilyen valójában.

Így láttam én meg akkor az igazi Piri nénit, és szeretném, ha így látnátok meg ti is, mert ilyen Piri nénivel soha többé nem fogtok találkozni.

Én is egyes-egyedül őt ismertem, pedig sokan voltak azelőtt a pirinénik, a papám később sokat emlegette vele kapcsolatban B. Margitot, aki ugyanolyan volt, meg H. Rózsit, Sz. Piroskát, S. Sárit, talán még másokat is. Anyu valósággal féltékeny volt az emlékükre, pedig szerette őket. Mégsem örült, amikor apu olyan nagy rajongással beszélt róluk, akik szakszervezeti összejöveteleken, vasárnapi ifitúrákon, legális és illegális szemináriumokon, a gödi fészekben eltöltött hétvégeken nevelkedtek, növekedtek, formálódtak olyanná, mint... mint Piri néni. Mint pirinéni.

Bizonyára ezt a pirinéniséget láttam meg rajta és benne akkor délután, amint ott állt a teremnyi szoba közepén, rövidre nyírt, majdnem fiúsan egyszerű, vörösesbe játszó hajával, sötétkék szemével, a közepesnél valamivel kisebb, mégis erőteljes termetével. Barna szövetszoknyát s tiszta fehér blúzt viselt, nehéz túrabakancsot hordott, és egy falba vert szögön ott lógott kopott viharkabátja meg svájcisapkája.

Értelmetlen leírás. Szavaimmal úgysem vagyok képes megközelíteni azt a tiszta és egyszerű szépséget, azt a nyugodt vidámságot, ami belőle sugárzott. Olyan ember volt, aki nemcsak az ajkával és a szemével mosolygott, hanem egész lényével... De lám, már megint kez-

dem a leírást! És mégis, egyvalamit még meg kell említenem. Fehér blúzának bal oldalán, éppen a szíve fölött tűzvörös kottafej piroslott. Később apu elmondta, hogy ez annak a fiatalokból álló munkáskórusnak a jelvénye volt, amelyben Piri néni is énekelt. De számomra több volt, mint jelvény. Jelkép volt, és az is maradt. A pirinéniség jelképe.

Meglehet, mások emlékezetében másképp él tovább, de az enyémben így, és hiszem, hogy az én emlékképem az igazi.

– No, gyerekek, megnéztétek? Igaz, egyelőre nincs itt sok látnivaló. De majd lesz – mondta Piri néni. – Egy-kettő, rakodjatok le, és érezzétek otthon magatokat. Aztán figyeljetek, mert most jön a meglepetés...

– A kakaó! – suttogta átszellemülten Mica.

– A kakaó! – rikkantotta Gyurika.

– A kakaó! – lelkesedett szipogva Szipó.

– Helyes, jöjjön a meglepetés: a kakaó – mosolygott Piri néni. – Meguzsonnázunk. Kérem a csészéket.

Mindenki letelepedett, kivéve Pimpit és engem. Mi hordtuk a csészéket és bögréket Piri néninek, aki telemerte azokat jó sűrű, cukros kakaóval. Közben dicsekedett:

– A kakaót a Nemzeti Segélytől kaptam. A mazsola a kalácsban az UNRA-tól való. A cukrot pedig egy spekulánstól kobozták el,

volt vagy egy fél vagonnal. Abból jutott nekünk is. Valami Rosmeyertől... Az a gyanúm, ismeritek ezt a nevet.

– Hajaj! – legyintett a bögréből kiemelkedve a nagysefcsik.

– Én tökkelütött hülye! – csapott a homlokára Gabi. – Erről teljesen megfeledkeztem. Pedig Szipó mondta.

– Mt mntm én? – kérdezte teli szájjal Szipó.

– Hát a tüntetést a Lehelen és a sárral megdobált Rosmeyer urat.

– Zt tnylg mntam – csámcsogott Szipó, és az elnyelt magánhangzókat nagy korty kakaóval öblítette le.

– Igaz is, majd elfelejtettem a MADISZ-fiatalokat – folytatta Piri néni. – Ők segítettek úgy-ahogy rendbe hozni ezt... ezt itt... Mi is ez tulajdonképpen?

– Titkos helyiség! – rikkantotta Gyurika. – Én találtam.

Nevettünk.

– Csak ne nevessetek – mondta nevetve Piri néni. – Tényleg Rezik Gyurika találta. De el is veszítette. Aztán Klimkó Gabi újra megtalálta. Ki kér még? – És megkongatta a fazék oldalát.

Azonnal felfogtuk, hogy a kérdés nem a titkos helyiségre, hanem a kakaóra vonatkozik. Ütemesen zörögtünk a csészénkkel, és ütemesen kiáltottuk:

– Ké-rünk-még! Ké-rünk-még!

Ismét hordtuk-vittük Pimpivel a bögréket és csészéket. A fazék kiürült. Mi uzsonnáztunk. Néztük Piri nénit. Piri néni nézett minket. Jól éreztük magunkat.

– Tudtok közben figyelni? – kérdezte Piri néni.

Nem könnyű dolog egyszerre figyelni a kakaóuzsonnára is meg Piri nénire is, de azért tudtunk.

– Akkor most jön a valódi meglepetés – közölte Piri néni. – Mégpedig az, hogy ez a helyiség egészen a tiétek. Mától fogva a ti helyiségetek. A csapaté.

Meglepetésünkben a torkunkon akadt a falat, cigányútra ment a korty. Nagy nehezen lenyeltük, illetve kiköhögtük. Ennyi időre mindenképpen szükségünk volt, hogy felfogjuk a bejelentés teljes jelentőségét. Akkor aztán kitört a hurrázás és éljenzés és hajrázás és huhuzás és nagyszerűzés és megint éljenzés.

Piri néni megkongatta a merőkanállal a fazék oldalát. Nagyon tetszett neki az örömünk, de igyekezett komoly maradni.

– Nem is vagytok rá kíváncsiak, hogyan lett a tietek? – kérdezte, amikor végre nagy nehezen csöndet teremtett. – Persze hogy kíváncsiak vagytok, és tudni szeretnétek – adta meg magának a választ. – És ha már ilyen nagyon unszoltok, nem bánom, elmondom. Úgy történt, hogy Gyurika talált egy titkos helyiséget, de azután elveszítette. Gabi nem nyugodott bele az elveszítésbe, hanem keresni kezdte, és meg is találta. Aztán valaki (akit nem akarok megnevezni) hivatalról hivatalra járt, kilincselt, hogy kiutaltassa, mert tudjátok, az ilyesmihez most kiutalás kell. Végül eljutott a Gyermekbarát Egyesületbe, és az elintézte. Ezután következtetek ti. Azzal, hogy megkaptátok, vagyis a tiétek, feltéve, hogy kell nektek. Kell? Hát persze hogy kell – adta meg ismét önmagának a választ, mielőtt mi szóhoz juthattunk volna. Elmosolyodott. S ahogy mondtam, nemcsak az ajkával, nemcsak a szemével, hanem egész lényével. S mosolyogva tette hozzá: – Látjátok, ennek igazán örülök.

– Mi is! Mi iiiiiiis! – Végre ordíthattunk, ahogy a torkunkon kifért.

– Csak ne nagyon siessétek el azt az örömöt – intett le minket. –

A helyiséggel együtt tudniillik engem is megkaptatok. Afféle tanácsadónak és segítőtársnak...

– Tudjátok meg, Piri néni már eddig is az volt – mondta lelkesen Gabi. – Mindenben segített. És csuda jó tanácsokat adott. Mindenben.

Ez újabb meglepetés volt számunkra. És ha egy kicsit töritek a fejeteket, akkor a ti számotokra is.

Aha! Már rájöttetek. Úgy van, arról a bizonyos harmadik szálról van szó. Amit egyszer már számon kértetek rajtam. És amiről azt hittétek, hogy kicsúszott a kezemből, pedig hát itt volt a markomban akkor is, amikor nem tudtam róla.

Gabi közbeszólása mindenre vagy majdnem mindenre rávilágított.

Igazságtalanul gyanúsítottam meg Pimpit, mert Piri néni akkor csakugyan üzent, hogy szeretne Gabival beszélni. Beszélt is.

És Gabi attól kezdve folyton Piri nénivel konspirált, mint egy igazi összeesküvő. Nemcsak a titkos helyiség dolgában, hanem mindenben. Ő maga mondta az előbb.

Biztosan Piri nénivel tárgyalta meg a választási zenés ébresztőt.

És beavatta Piri nénit az elnevezési és leleplezési ünnepségbe is.

Vagyis Piri néni nem is Serbán úr helyett volt ott, vagy ahogy hivatalosan mondják, jelent meg, hanem saját maga helyett. Meg minden.

A csapat dübörgő lábdobogással és ordítozással fogadta Piri néni bejelentését. Azonkívül még csörömpöltek is a bögrékkel.

– Köszönjük! Elfogadjuk! Klassz lesz! Tessék segíteni!

Csak hárman nem dobogtunk és ordítottunk. Gabinak nem volt oka rá, hiszen ő már régen döntött, Piri nénit választotta. Pimpi illendőségből maradt csöndben, nem akarta ünnepelni a saját mamáját, átengedte ezt a többieknek. Én meg azzal voltam elfoglalva, hogy átláttam a szitán.

– Óvatosabban bánjatok azokkal a bögrékkel! – szólt ránk Piri néni. – Még szükség lehet rájuk. Talán máskor is ihatunk belőlük kakaót. Vagy tejeskávét. Egyszer esetleg még igazi csokoládét is.

Ettől a páratlan lehetőségtől mindenki úgy megilletődött, hogy néma csend támadt, hallani lehetett odakint az esőcseppek kopogását. Piri néni pedig folytatta:

– Akkor most megalakítjuk a csapatot, jó? Persze hogy jó – adta meg szokása szerint önmagának a választ.

Dénes ellenvéleményt nyilvánított, de mindnyájunk helyett.

– Minek megalakítani? Már meg van alakulva.

– Csakhogy most új fejezet kezdődik – mondta Piri néni. – És az új fejezethez új név is kell. Ti előőrscsapatnak neveztétek el magatokat. Az előőrsöt a pionírból fordítottátok. Csakhogy a fordítás nem valami jól sikerült, nem találtátok meg a megfelelő szót. Pedig az nagyon fontos. Mármint a megfelelő szó. Azon nagyon sok múlik. A megfelelő szó pedig nem más, mint: úttörő. Tehát: úttörőcsapat. Hogy tetszik?

– Nini! – kiáltottam fel, mielőtt még Piri néni helyeselhetett volna saját magának, hogy nagyon tetszik. – Hiszen az emléktáblán is az volt, hogy Cserép utcai úttörőcsapat!

– Nagyon jó megfigyelő vagy – állapította meg Piri néni. – Én mondtam Gabinak, hogy várjunk még vele, de ezúttal nem fogadta meg a tanácsomat, ragaszkodott az úttörőcsapathoz, azt mondta, nagyon jól hangzik.

– Klasszul is hangzik – erősítette meg Gabi. És megkérdezte: – Elfogadjátok?

Elfogadtuk. Ugyan ki mondott volna ellent Gabinak?

Természetesen a nagysefcsik.

– Szerintem teljesen megfelel az előőrscsapat. Régi névvel is lehet új fejezetet kezdeni.

– Csakhogy a többi csapatot is úttörőcsapatnak nevezik – világosította fel Piri néni. – Úgy gondolom, nem lenne helyes, nem lenne elvtársi magatartás részünkről, ha mi nem csatlakoznánk hozzájuk.

Talán nem is tudta, hogy ezzel az „elvtársi"-val teljesen lehengerelte nagysefcsiket, aki szerette az ilyen kifejezéseket, amiket a papájától, Sefcsik bácsitól hallott. De az is lehet, hogy tudta. Mindenesetre lehengerelte. S a lehengerelt, aki eredetileg azt szerette volna mondani, hogy miért nem a többiek csatlakoznak hozzánk, zavarában azt dünnyögte:

– Hát van többi is? Nem is tudtam.

Mi se tudtuk.

Piri néni elmagyarázta, hogy azok a csapatok azért nem egészen olyanok, mint a mienk, mert előzőleg egyik se volt sejtegyesület, nem harcolt a zöldingesek ellen, nem segített a mozgalomnak, nem rejtegetett veszedelemben levőket, nem is tehette, mert akkor még nem is

létezett. Tulajdonképpen a mi csapatunk az első, de hát erről a többiek nem tudhattak, és csapatot alakítottak, mégpedig úttörőcsapatot, a hetedik kerületben, meg a Wekerle-telepen és talán még másutt is. De ez még semmi, mert nemsokára az egész országban mindenütt lesznek úttörőcsapatok, ezer és ezer úttörő él majd itt boldogan, vidáman, remekül, és mi tudni fogjuk, sőt csakis mi magunk fogjuk tudni, hogy mi voltunk az elsők, mi kezdtük, mi törtük először az utat, mi tettük az első lépéseket!...

Elhallgatott. Nem volt képes folytatni. S én láttam rajta, hogy nemcsak mondja, nemcsak gondolja, hanem látja is azt, ami lesz, ami... ami a jövő. És abban a pillanatban még Pimpinek is megbocsátottam, nem véglegesen ugyan, de megbocsátottam, amiért ilyen mamája van.

– Szóval úttörő? – tette fel a kérdést a beállott csendben Gabi.

– Igen, úttörő! – mondtuk rá mi.

– Nagyszerű! – örvendezett Piri néni azon, hogy megértettük. – De ha úttörő, akkor ti most már nem egyszerűen gyerekek vagytok, hanem pajtások. Valamennyi úttörő pajtásai.

– Szevasz, pajtikám! – csapott Ipszi vállára Dénes.

Azt meg Piri néni nem értette, miért tört ki erre köztünk az általános és ragályos vidámság. Mindenesetre velünk nevetett. Aztán nekünk kellett elmagyaráznunk Ipszi szójárását, a pajtikámozást. Mire ő is Ipszi vállára csapott.

– Jól van, pajtikám. Jól van, Ipszi pajtás.

Újabb vidámságroham következett. Most már olyan hangulatba kerültünk, hogy mindenen hajlandók voltunk nevetni. Talán még azon is nevettünk volna, ha leszakad a plafon. De nem szakadt le. Azok az idők már elmúltak.

– Pajtások – emelte fel a hangját Piri néni –, ha már ilyen szépen megalakultunk, akkor válasszunk nevet is. Azt kérditek, hogy minek? – Mi ugyan nem kérdeztünk semmit, de azért megfelelt rá: – Hát annak, hogy amikor tíz meg száz, esetleg ezer úttörőcsapat lesz az országban, akkor meg lehessen különböztetni a mienket a többitől. És a többit a mienktől.

Így hát elneveztük magunkat. Nem könnyen és nem egyszerűen, de elneveztük. Annyi javaslat röpködött a levegőben, hogy lepkehálóval lehetett volna fogdosni őket. A legnagyobb tetszéssel Gabi javaslata, a dr. Serbán Péter úttörőcsapat találkozott. De Piri néni ellenezte.

Ha ő lesz a tanácsadó és a segítőtárs, akkor a csapat nem viselheti a férje nevét. Még azt hinnék, hogy egy úttörőcsapathoz ment feleségül. Már nem tudom, kinek az ötlete volt a Toldi Miklós úttörőcsapat. Mindenesetre ebben maradtunk. És Piri néni már szólt is:

– Most akkor letesszük mindannyian a fogadalmat. Mondjátok utánam: én...

– Én – mondtuk utána.

– Most mondjátok a saját neveteket...

– Most mondjátok a saját neveteket – visszhangoztuk mi.

– Jaj, ti kis szamarak! – nevetett Piri néni, de olyan jóízűen, hogy nem tudtunk megsértődni, pedig szerettünk volna. – Mindenki mondja a saját nevét.

Ja! Az más. Mondtuk a saját nevünket.

– ... a Gyermekbarát Egyesületen belül megalakult Toldi Miklós úttörőcsapat tagja – mondtuk utána, most már minden baj nélkül –, becsülettel fogadom, hogy felszabadult hazámért minden áldozatra kész vagyok, szüleimnek és nevelőimnek mindenkor szót fogadok, s a világ minden dolgozóját a testvéremnek tekintem.

Igen, ez volt az első úttörőfogadalom szövege. Mi akkor még nem tudtuk, hogy később lesz majd másik is. Olyan komolyan, olyan mély átérzéssel mondtuk, mint akik egy életre szóló fogadalmat tesznek. Csak egy ponton mutatkozott némi kis habozás. A szófogadásnál. Mert az rendben van, hogy szüleinknek és nevelőinknek... De hogy mindenkor?! Ez azért egy kis túlzás. Mégis túljutottunk rajta, és a fogadalom végén magánszorgalomból elharsogtuk:

– És majd a gyerekek!

Ebből megint baj lett. Vagy legalábbis fejtörés. Mert kiderült, hogy a többi pajtás nem ismeri ezt a köszöntést. Honnan ismerhetné? Javasoltuk ugyan, hogy tanulják meg, de Piri néni azon a véleményen volt, hogy olyan köszöntés kell, ami mindenkinek egyformán jó, mindenkihez egyaránt szól, és mindenki számára kifejezi azt, ami az úttörőség lényege. Miután ezt kifejtette, megkérdezte, ki ismer valamilyen Petőfi-verset.

– A *János vitéz*t tudom is kívülről – jelentkeztem. – „Tüzesen süt le a nyári nap sugára az ég tetejéről..."

Sajnos nem hagyta végigmondani, pedig nagyon szívesen elszavaltam volna. Hadd pukkadjon Pimpi, hogy milyen jól tudom. Nem

pukkadt, hanem amikor Piri néni félbeszakított, azonnal mondta a *Kutyák és farkasok dalát*.

– A *Talpra magyart* is ő írta! – kiáltotta Gabi.

– És az *Anyám tyúkját* is – tette hozzá a középsősefcsik.

– Az semmi! – intette le a bátyja, a nagysefcsik. – De azt is, hogy: *Akasszátok fel a királyokat.*

– Kitűnő! Mindegyik kitűnő – dicsért meg mindannyiunkat Piri néni. – De tudja-e valaki véletlenül a *Csatadalt*?

Ipszi véletlenül tudta. Őrá mindig lehetett számítani. Már mondta volna, de Piri néni megállította:

– Pajtások! Csináljuk úgy, hogy a refrént mind mondjuk Ipszi pajtással. – Észrevette, hogy csak bámulunk rá, és nem értjük. – Igaz is. Refrénnek a vers ismétlődő részét nevezik. Majd én intek. Jó? Persze hogy jó. Kezdhetjük!

Trombita harsog, dob pereg,
kész a csatára a sereg...

Amikor Ipszi ideért, Piri néni intett. Mi pedig a szavalóval együtt kiáltottuk:

Előre!

Süvít a golyó, cseng a kard,
ez lelkesíti a magyart...

Megint csak intés, megint csak közordítás:

Előre!

Föl a zászlóval a magasba,
egész világ hadd láthassa...

Előre!

– kiáltottuk minden intés nélkül.

Hadd lássák és hadd olvassák,
rajta szent szó van: szabadság!

Előre! – tört ki belőlünk a csatakiáltás.

– Ez az! – örvendezett Piri néni. – Már meg is tanultátok az új úttörőköszöntést. Halljuk még egyszer!

– Előre! – kiáltottuk, harsogtuk, zengtük, ordítottuk, és még egyszer magánszorgalomból: – Előre!

Az ajtó kivágódott. Egy teljesen feldúlt néni állt az ajtóban, kabát és sapka vagy kendő nélkül, látszott rajta, hogy csapot-papot otthagyva rontott be hozzánk.

– Mi az, mi történt?! Valami baleset? – kérdezte rémülten. És lihegett.

– Szervusz, Rózsi elvtársnő! – nevetett rá Piri néni. – Nem történt semmi különös, csak éppen új fejezet kezdődött.

Rózsi elvtársnő úgy nézett Piri nénire, mint aki nem tudja, hogy kettejük közül melyik őrült meg hirtelen.

– Miféle új fejezet? – kérdezte tétován.

– Megalakult a Toldi Miklós úttörőcsapat – hangzott a felvilágosítás.

– Jaj! – lélegzett fel megkönnyebbülten Rózsi elvtársnő. – Én meg már azt hittem, hogy valami háborúból visszamaradt akna robbant fel, és tömegszerencsétlenséget okozott. De egy új fejezet... az más... az mégis valamivel jobb. Szervusztok.

– Előre! – viszonoztuk a köszöntést.

És csak utólag kaptunk észbe, hogy minden integetés vagy biztatás nélkül, egészen magunktól és egészen magától értetődően használtuk az új köszöntést. Úgy látszik, csakugyan új fejezet kezdődött.

PALOTAI BORIS

ERDŐ A VÁROS KÖZEPÉN

Juli sehogy sem értette, miért ássák fel a főút melletti óriási térséget. Ha házat építenének, sokkal mélyebbre kellene ásni. Ha utat csinálnának... de mért csinálnának az út mellett még egy utat?

Egy napon öt teherautó állt meg az út szélén. Ebben még semmi szokatlan nem volt. Hisz reggeltől estig teherautók dübörögtek az úton, megrakva téglákkal, cementzsákokkal, vasrudakkal. Ám a mostani autók – s ez volt éppen a különös – egészen másvalamit szállítottak. Ezért topogta Juli körül őket, ezért nyújtogatta a nyakát, mert sehogy se ment a fejébe, mért hoztak ide kötegszámra virgácsokat. Mert az volt a kocsi belsejében: virgács! S ahogy befutott az autó a nagy rakománnyal, minden irányból odasiettek a lányok, asszonyok, hogy szétszedjék a kötegeket, s egy fehér bajszú bácsi a felásott föld kellős közepéből futott az út szélére, s egyre integetett: ide!

Olyan, mint a Télapó – állapította meg Juli, s gondolatban már elmesélte Kenyeresnek, a padszomszédjának: „Saját szememmel láttam a Télapót. Billenőautóval szállították neki a virgácsot."

De hogy bizonyosat tudjon, megszólította a fehér bajszú öreget:

– Tessék mondani, minek ide ez a sok virgács?

– Virgács? Miféle virgács? – Az öreg elnevette magát. – Ezeket a facsemetéket nézed te virgácsoknak?

Juli elbiggyesztette a száját.

– De hisz ezek csak vesszőcskék. Annyi ág sincs rajtuk, mint a ceruzám hegye.

– Sose féltsd te őket! Majd kihajtanak. Olyan sűrű erdő lesz itt néhány év múlva, hogy ha elbújsz a lombok közt, meg se találunk.

– Erdő a város közepén? – Julinak még az orra hegye is kipirosodott izgalmában. – Ez igaz? Elmesélhetem Kenyeresnek?

– Meséld csak el – bólintott a fehér bajszú bácsi, s megfogta Juli kezét. – Mit látsz ott? – kérdezte, s a messzeségbe mutatott, ahol hatalmas épületek körvonalai bontakoztak ki.

– Ott épül a vaskohó – kezdte Juli, s nagyot nyelt. Jaj, csak jusson eszébe, mi minden épül még! – Meg a hengerde! – kiáltotta boldogan.

– Most már tudod, miért ültetünk ide erdőt? – kérdezte a fehér bajszú bácsi. – Hogy megtisztítsa a gyárakból jövő levegőt. Hogy ne nyeljünk kormot, füstöt, port, hanem friss erdei levegőt szívjunk.

– Bácsi, kérem... én nagyon szeretnék erdőt ültetni – mondta Juli. – Tessék megengedni, hogy én is... csak egyetlenegyet. – Olyan izgatott lett, be sem tudta fejezni a mondatot.

– Nem bánom – mondta a bácsi. – De jól jegyezd meg, hová ülteted a fácskát. Te fogod gondját viselni.

Kezébe adott Julinak egy hajlékony vesszőt, melynek végén bojtocska volt hajszálvékony gyökerekből.

– Áss egy kis kerek lyukat a földbe, mintha golyóznál. Szoktál te golyózni?

Juli mély gödröt ásott a földbe, beleállította a vesszőcskét. „Milyen kicsi kis fácskát kaptam. Sokkal kisebb, mint a többi – gondolta elszontyolodva. – Mintha vékonyabb is lenne. Olyan vékony, mint a kisujjam..."

Amíg jó erősen lenyomogatta a földet a vesszőcske körül, arra gondolt, hogy tegnap is ő kapta a legkisebb almás rétest a vacsoránál,

ma meg a legkisebb fácskát az erdőből. A többi fa már lombot hajt, leveleket, amikor az övé még mindig olyan satnyácska marad, mint a Kaporék Rozija, aki már másfél esztendős, s még járni sem tud. El is nevezte rögtön a kis fát Rozinak.

– Locsold meg a fácskádat – mondta a bácsi. – Így ni... Mi baj van? Látom az orrod hegyén, hogy valami baj van.

– Én inkább... – Juli nem folytathatta, mert egy babos kendős lány elkiáltotta magát: „Simonka bácsi!" – s a fehér bajszú öreg elsietett, hogy átvegye az újabb facsemete-szállítmányt.

Juli mindennap arrafelé vette az útját. De hiába öntözgette szorgalmasan a kis vesszőt – fának igazán nem lehetett nevezni –, Rozi éppolyan pici maradt, mint amikor elültette.

– Türelem! – biztatta Simonka bácsi, de Juli egyre azon törpengett, miért nem a mellette levő izmos kis fa jutott neki, amelyet Vidovicsnak hívott, mert Vidovics Sanyi, az erős kőműves jutott eszébe róla. De hát hiába! Be kellett érnie Rozival.

Egy reggel Juli arra ébredt, hogy dér szitálta be a sáros utat, a téglasorok teteje csillogott, apró ezüst pettyekből szőtt fátyol tapadt az egymásra rakott fadeszkákra.

Juli futott megnézni az erdőt. A hajlékony vesszőcskéket mintha grízzel szórták volna be, olyan nagyon fényes grízzel, amilyen talán nincs is.

„Persze az én Rozim fázik – gondolta bosszúsan Juli. –Vidovics jókedvű, tele van ezüst csillogással... de Rozi didereg." Megfogta a csupasz ágacskát.

– Mennyi bajom van veled! – sóhajtotta. S hogy kicsit megvigasztalja magát, két savanyú cukrot vett egyszerre a szájába.

Másnap mintha megbolondult volna az idő. Szél sepert végig a városon, de olyan fergeteges, dühös szél, hogy az ablaküvegek megcsörrentek, minden csörömpölt, recsegett, zúgott, a kőművesek lejöttek a magasból, mert a szélvihar a párkány szélére sodorta őket, a kisvasutat hátba taszította a szél, a kocsik maguktól nekiiramodtak, futottak egy kicsit, koccanva megálltak.

„Rozi! Mi lesz Rozival?" – nyilallott Juliba, s rohant az erdő felé. A szél csúfolódva füttyentett, port csapott az arcába, orra, szeme, szája tele lett tőle. „Vissza kéne fordulni!" – gondolta, mert közben megeredt az eső, az ég olyan sötét lett, mintha tintával öntötték volna

végig. „Vissza kell fordulni" – morogta, de azért csak futott a csapkodó esőben, futott, ahogy a lába bírta.

– Rozi! – kiáltotta már messziről. – Nem törtél ketté? Élsz? Rozikám!

A gyenge vesszőcske ide-oda hajlongott, kegyetlenül tépázta a szél. Juli magához szorította. Nem is értette, miért félti úgy Rozit, hiszen száz meg száz fácska áll körülötte, s ha Rozit kitépné a szél, tán észre sem venné... Vidovics fel sem veszi a vihart, annyi az neki, mintha orron fricskáznák. De Rozi, az ő Rozija...

Futott haza, úgy rohant, mintha kergetnék. Felkapta a bátyja vonalzóját, melyre tintaceruzával rá volt írva: *Jóska szeme mindent lát, el ne lopd a léniát!*

Mire Juli visszaérkezett, földig hajoltak már a vesszőcskék, ide-oda vetették magukat, mint a lázas betegek. Juli megfogta a vonalzót, Rozi mellé szúrta a földbe. „Erre támaszkodj!" Kivette a hajából a szalagot, jó erősen hozzákötötte a fácskát a vonalzóhoz. De alighogy elkészült, felfedezte, hogy Rozitól nem messze még vékonyabb vesszőcske áll, vékonyabb, kisebb... „Ó, te szegényke, hogy nem vettelek eddig észre! Ki visel rád gondot?"

Juli kihúzta a földből a vonalzót.

– Bácsi kérem! Elvtárs bácsi! – kiáltott teli torokból.

Bőrig ázott munkás ment el mellette, tenyerével fejéhez szorítva sapkáját.

– Fuss haza, te kislány! Csak nem fogsz ebben a viharban...? – Mennydörgés vágta el a hangját.

– Bácsi kérem, törje ketté hosszában ezt a vonalzót. Maga erős, nagyon erős!

Valami lehetett Juli hangjában, diószemében, amitől előkerült egy bicska, kettéhasadt a vonalzó.

– Csak idekötözöm ezt a szegény fácskát. Ennek senkije sincs. Az én Rozim már el van látva.

A bácsi mormogott valamit, de Juli meg se hallotta, nyakába kapta a lábát, s eliramodott.

Tavaszi szél kergetőzött az úton, amikor Juli Simonka bácsival kézen fogva bejárta az erdőt. A kis fákon gyöngyszemekhez hasonló rügyek pattantak, gyámoltalan kis ágak nyújtogatták karjaikat, s Rozi két aprócska ágat hajtott, kisujjnál is vékonyabb ágacskát, a kis árva fa pedig mintha lábujjhegyre állva mutatná: fejére nőttünk a többieknek.

Simonka bácsi jókedvűen hunyorgott.

– Te, hisz ezek már utolérték Vidovicsot. Nemsokára tele lesznek friss hajtásokkal, lombot eresztenek.

Juli letekerte a megfakult, elrongyolódott szalagot, mellyel a vonalzót a fákhoz erősítette. A maguk lábán is megállnak már.

Körülnézett, majd szájára szorította az ujját.

– Pszt! ... Azt mondják nekem: köszönjük, hogy megmentettél. Nem hallja, Simonka bácsi? Pedig olyan szépen susogják.

1946. A magyar úttörőmozgalom születésének éve. Az első úttörőcsapatok Budapesten, a lakóterületen alakultak. A képen az úttörők akkori lapjának címoldalát látjátok

ESEMÉNYEK KÉPEKBEN A MAGYAR ÚTTÖRŐK SZÖVETSÉGE 30 ÉVÉBŐL

Falujáró kispesti úttörők

1948 áprilisában elkezdődött az Úttörővasút első szakaszának építése

Üdvözlet az Úttörő Köztársaságból, Csillebércről. Kapunyitása 1948. július 31-én volt

Kalászgyűjtő pajtások

Karácsonyfa-ünnepség a Parlamentben

1959. április 3–6. II. Országos Úttörőtalálkozó Budapesten. A párt központi bizottsága vörös selyemzászlót adott az Úttörőszövetségnek, munkája elismeréseként

Az úttörők és a kisdobosok régen is szerettek focizni

Go-kart-verseny egy tíz évvel ezelőtti gyermeknapon

Kubai úttörők hazánkban

Kádár János elvtárs szövetségünk huszadik születésnapján Csillebércen meglátogatta az úttörőket

Páncélvonat. A Magyar Tanácsköztársaság XII. páncélvonatát újjáépítés után Miskolcon adták át az úttörőknek. A mozgó múzeum két évig járta az országot, hogy megismertesse az úttörőkkel a Magyar Tanácsköztársaság dicső harcát

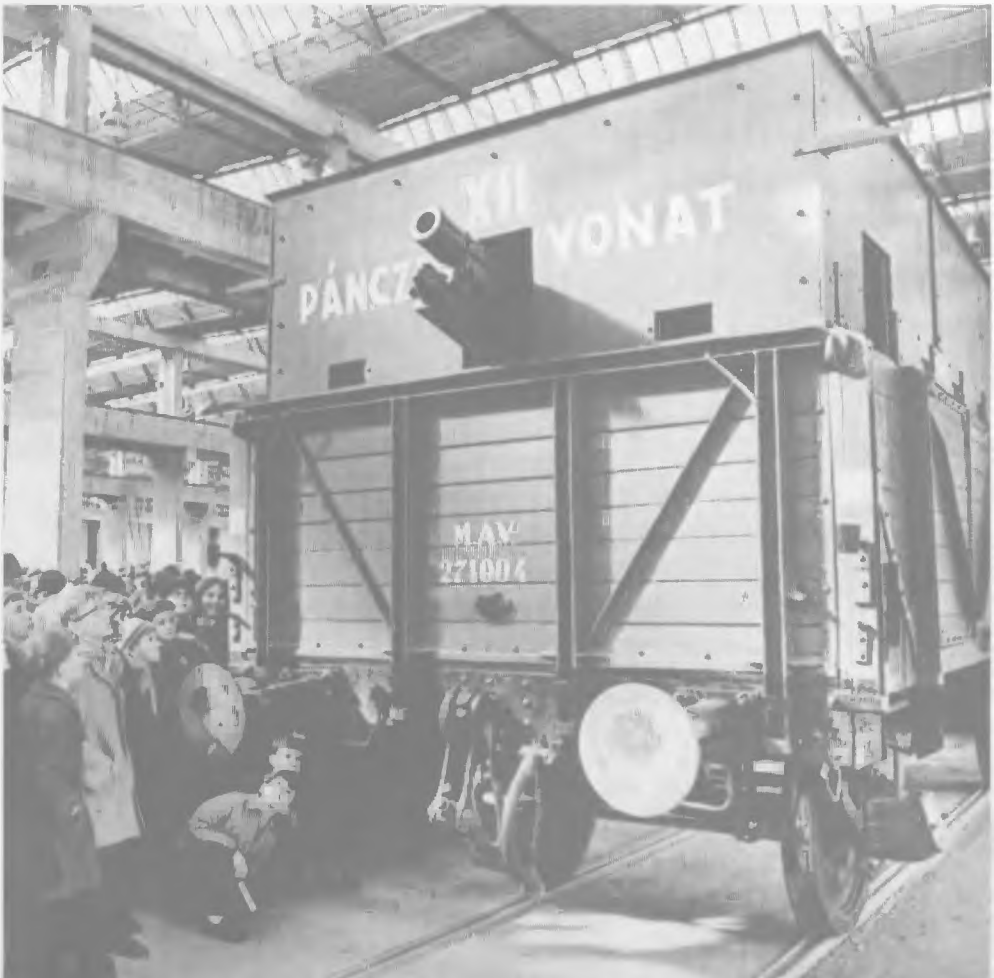

1969. Épül a Balatoni Úttörőváros Zánkán. A fotón a város bejáratát látjátok építés közben

A Szabad hazában – Lenin útján-mozgalom kisdobos és úttörő résztvevői felvonulnak az országhatártól Csanádpalotáig, hazánk egyik legelsőként felszabadult községéig

Az Úttörőszövetség megalakulásának 25. évfordulóján, 1971-ben, járőrversenyen vettek részt az úttörők a budai Farkas-hegyen

Egy bábos szakkör tagjai előadás után

A Játékra, harcra kész-mozgalom zuglói résztvevői

1974. Tanácskozik a budapesti úttörőparlament

MARÉK VERONIKA

HÁZ A HÁZBAN

Hol volt, hol nem volt, volt egyszer egy úttörőház. Ez az úttörőház a gyerekeknek épült, és olyan sok szobája volt, hogy még a kisdobosoknak is jutott benne hely. Kellett is, mert összesen hat kisdobos szakkör dolgozott az úttörőházban.

A *barkács szakkörben* mindig nagy volt a zaj. Kalapáltak, fűrészeltek a gyerekek, vagy reszeltek, fúrtak. Ha pedig közben még füttyversenyt is rendeztek, akkor a szomszéd teremben próbáló énekkar sem tudta túlénekelni őket.

A barkácsolók szobájában hetenként kétszer a *modellező szakkör* gyűlt össze. Az egyik gyerek édesapja vett egy új Zsigulit. A modellezők elmentek hozzájuk, megnézegették, megméregették a kocsit, aztán elkészítették kicsiben. A polcon már egy egész Zsiguli család sorakozott, pirosak, kékek, zöldek – de mind a megszólalásig hasonlított az igazira.

Az *ügyes kezek* szakkörébe lányok jártak. Párnát hímeztek, kötényt varrtak, sálat kötöttek. Volt egy varrógépük, mindannyian tudtak vele varrni. Csodálkoztak is az anyukák, és mindenkinek elmesélték: „A lányom ügyesebb, mint én! Már géppel is tud varrni!"

Minden hétfőn telis-tele volt az úttörőház konyhája. Itt jött össze a *kisgazdasszony* szakkör. Képzeljétek el, a legtöbb kisgazdasszony – fiú volt! Nagyon finomakat főztek. Azért választották a hétfői napot, mert vasárnap ami jót ettek, azt hétfőn elkészítették. Elkérték a mamától a receptet, és főtt a tűzhelyen a lecsó, sült az almás pite, a csokis palacsinta.

A *bábos szakkör* csak hetenként egyszer dolgozott. De amikor előadásra készültek – karácsony körül vagy tavasszal –, akkor mindennap kihallatszott az ajtón a mackódörmögés, a rigófütty vagy a macskanyávogás.

Volt még egy szakkör, amelyik soha nem tartózkodott az úttörőházban. Csak a polcukról lehetett tudni, hogy léteznek. A polcon

lassan gyűltek a különös kavicsok, gubacsok, csigahéjak, színes falevelek. Talán már ki is találtátok: a *természetjáró szakkörről* van szó. A szakkör tagjai a hegytetőn, a völgyben vagy a patak partján tartották összejöveteleiket.

Hogy miért meséltem el mindezt? Megvan rá az okom. Szeretném nektek elmondani a *Ház a házban* játékot, amelyet ebben az úttörőházban találtak ki a gyerekek. Figyeljetek jól!

Úgy kezdődött az egész, hogy az úttörőház új televíziót kapott, mert a régi elromlott. Az új gépet feltették az állványra, és Ági néni, az úttörőház vezetője odahívta Petit.

– Petikém, rád bízom ezt a nagy hullámpapír dobozt. Szakítsd szét apró darabokra, és dobd a kukába!

– Igen – mondta Peti, és elindult a dobozzal. Aztán megállt, és tűnődve nézegetni kezdte. Mennyi mindent lehetne vele játszani! Ha beleül: autó vagy űrhajó. Ha berendezi, akkor egy ház... Peti kanyarodott egyet, és belépett a barkács szakkör ajtaján. Letette a dobozt az asztalra, és azt mondta:

– Tudjátok, mi lehetne ez? Egy ház. Ház a házban, az úttörőházban. Csináljuk meg!

A gyerekek a doboz köré gyűltek, és nézegetni kezdték. Tetszett

Peti javaslata. Mindenkinek eszébe jutott valami, csak úgy röpködtek az ötletek a levegőben. Kálmán bácsi, a szakkör vezetője kezébe vette a dobozt.

– Készítsünk házat – mondta –, de ne csak mi egyedül. A többi kisdobos szakkörrel együtt megépítjük a házat a házban.

Három nap múlva közös megbeszélést tartottak a kisdobos szakkörök. Annyian voltak, hogy teljesen megtöltötték a hatvanszemélyes énekkari termet. A házötlet nagyon tetszett mindenkinek. Még Ági néninek is.

Megállapodtak a legfontosabb dolgokban: abban, hogy hányan laknak majd a házban, és hogy hány szobára van szükség. Egy negyedikes gyerek – akinek a szülei éppen házat építenek – megrajzolta a ház alaprajzát. Kiosztották a feladatokat, és a szakkörök munkához láttak.

A *bábos szakkör* a lakókat készítette el. Bábokat csináltak, de nem fakanálbábot vagy kesztyűs bábot, hanem filmbábot. A filmbáb olyan, mint egy baba, csak éppen hajlítható drótból van a teste, és tetszés szerint mozgathatja az ember. Ha kell, fekszik; ha kell ül, és újságot olvas; ha kell, áll a konyhában, fogja a fakanalat, és főz. Ilyen bábokkal készülnek a bábfilmek.

Öt bábura volt szükség: egy papára, egy mamára, két nagyobb és egy kicsi gyerekre. A család hamarosan nevet is kapott: Topogóéknak nevezték el őket, mert mulatságosan nagy cipőjük, topogójuk volt. Úgy belejöttek a gyerekek a bábkészítésbe, hogy még egy kiskutyával és egy zöld törpepapagájjal is meglepték a Topogó családot.

A *barkács szakkörre* nagy munka várt. Kálmán bácsi javaslatára farostlemezből állították össze a házat, s az ötletet adó hullámpapír doboz most már csak a raktár szerepét játszotta. Lombfűrésszel kivágták az ablakokat, ajtókat, beillesztették a falakat. A terv szerint két szobát készítettek, azután konyhát, fürdőszobát meg egy kamrát.

Kívülről temperával festették be a házat. Az egyik gyerek jókora darab tapétapapírt hozott otthonról. Ezzel tapétázták be a két szobát. A mellékhelyiségeket fehérre festették, és sablonnal színes pöttyökkel, virágokkal díszítették. A szobák padlóját öntapadó farajzolatú tapétával vonták be, a többit kockással, mintha kockakő lenne.

A lapos háztető szintén farostlemezből volt. Ha valaki be akart nézni a házba, kinyitotta, mint egy dobozt. De sokkal érdekesebb volt,

ha az ember az ajtón vagy az ablakon kukucskált be: úgy tűnt, igazi kész ház ez, csak be kell rendezni.

A bútorok kerültek sorra. Miből készüljenek? Végül úgy határoztak, hogy puhafadarabkákból illesztik össze a szülők szobáját, és hungarocellből faragják a gyerekszoba bútorait.

A székek, heverők kárpitját az *ügyes kezek szakkör* tagjai illesztették a helyükre. A szülők szobájába kék anyagot választottak, a gyerekekébe korallpirosat. Megvarrták a függönyöket, és feltették az ablakokra. Fakeretre feszített színes fonalakból szőnyeget meg falvédőt szőttek. Az asztalokra terítőt hímeztek, és egy kislány olyan színes párnákat készített a heverőre, amilyenek náluk otthon vannak.

A *modellező szakkörnek* is bőven akadt munka. Először is el kellett készíteni a ház világítását. Minden helyiségbe elrejtettek egy laposelemet, és onnan vezették ki ügyesen a drótokat a villanykörtékhez. Készítettek csillárt, íróasztallámpát, és még a televíziót is be lehetett kapcsolni.

Rájuk várt a konyha meg a fürdőszoba kialakítása is. Tűzhelyre volt szükség, mosogatóra, kádra, mosdóra meg egy vécécsészére. Miből csinálják meg? Az egyik modellező a kisöccsétől megtudta az óvodásgyurma készítésének a titkát. Ebből formáltak ki mindent, befestették és belakkozták. Csillogott a kis fürdőszoba, csillogtak az alufóliával bevont vízcsapok

Hiányzott még az a sok apró tárgy, ami otthonossá teszi a lakást. Mindenki hozott valamit, így aztán került lámpaernyő, váza, hamutartó, néhány kép a falra, könyvek a könyvespolcra, rádió, kalitka a papagájnak, kis kosár a kutyának, törülköző és miniszappan. A *kisgazdasszony szakkör* tagjai gondjaikba vették a konyhát meg a kamrát, hogy minden legyen. Kiderült, hogy csak egy tányér van. Peti hazavitte, és két nap múlva hozott még öt olyanugyan tányért.

– Hogy csináltad? – kérdezték tőle csodálkozva.

– Kasíroztam – felelte Peti. – És most veszem csak észre, hogy kályhákat nem tettünk a szobákba. Azt is kasírozok.

Panni seprűt és partvist készített, hogy legyen mivel takarítani. A gyerekszoba polcát játékokkal rakták tele: labda, mackó, kisautó várta a gyerekeket. Minden elkészült, és egy szép napon ismét összegyűltek a nagyteremben, hogy ünnepélyesen beköltöztessék Topogóékat a házba.

A kisgazdasszonyok meleg szendvicseket készítettek, és gyönyörűen megterítették az asztalokat. Ősz vége volt, s az abroszt színes falevelekkel díszítették. A kis házban minden fényt meggyújtottak. Igazán nagyon ünnepélyes pillanat volt ez. Kálmán bácsi felállt és bejelentette:

– Elkészült a kisdobos szakkörök első, közös nagy munkája, a *Ház a házban*. Költözzenek be a lakók, és ünnepeljük meg együtt ezt a szép és kedves eseményt!

A modellezők izgatott pusmogásba kezdtek, aztán hirtelen megjelent a Topogó család előtt egy piros Zsiguli, tárt ajtókkal. A Topogó család beszállt, és a kocsi odagördült a ház elé. Sikerült a meglepetés: a modellezők autót is ajándékoztak Topogóéknak!

A kis család kiszállt a kocsiból, és belépett a házba. Álmélkodva végigtopogták, kipróbálták a székeket, fotelokat, a gyerekek a játékszereket. Nem szóltak egy szót sem, de biztosan nagyon boldogok voltak. Aztán – mivel későre járt – a konyhában vacsorához ültek.

A kisdobosok is megéheztek. Hogy hány tepsi meleg szendvics fogyott el, azt nem tudom, de az biztos, hogy huszonöt üveg narancslevet ittak meg hozzá.

A Topogó gyerekek ágyba bújtak, a szülők bekapcsolták a tévét, és elébe telepedtek. Besötétedett. A kis házból csak a tévé kékes fénye világított.

Hazaindultak a kisdobosok. Vége a nagy munkának. Holnaptól játszani kezdenek a bábokkal, a berendezéssel. Ha vendég jön, megmutatják neki: itt egy ház a házban. S év végén odaajándékozzák majd az óvodásoknak, hadd örüljenek ők is.

Aztán új év jön. Új szeptember, új játék, új feladat. S a ház a házban szép emlék marad: egy fénykép az úttörőház falán.

A filmbábu készítése

Első feladatunk a bábu megtervezése. Egy rajzlapra felrajzoljuk a Topogó családot. Öten vannak. Kigondoljuk, hogy milyen legyen az arcuk, hajuk, ruhájuk. Nagyon fontos, hogy meghatározzuk a méretüket. A papa legyen 21 cm magas, a mama 19,5 cm, a fiú 16,5 cm, a lány 15,5 cm, a kis testvér 10 cm. Ha elkészültek a rajzok, munkához láthatunk

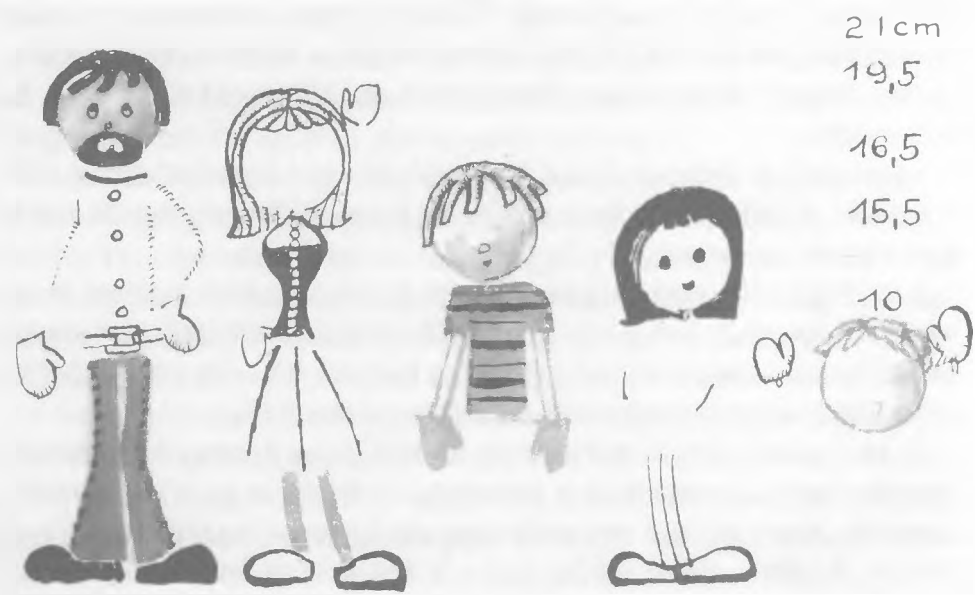

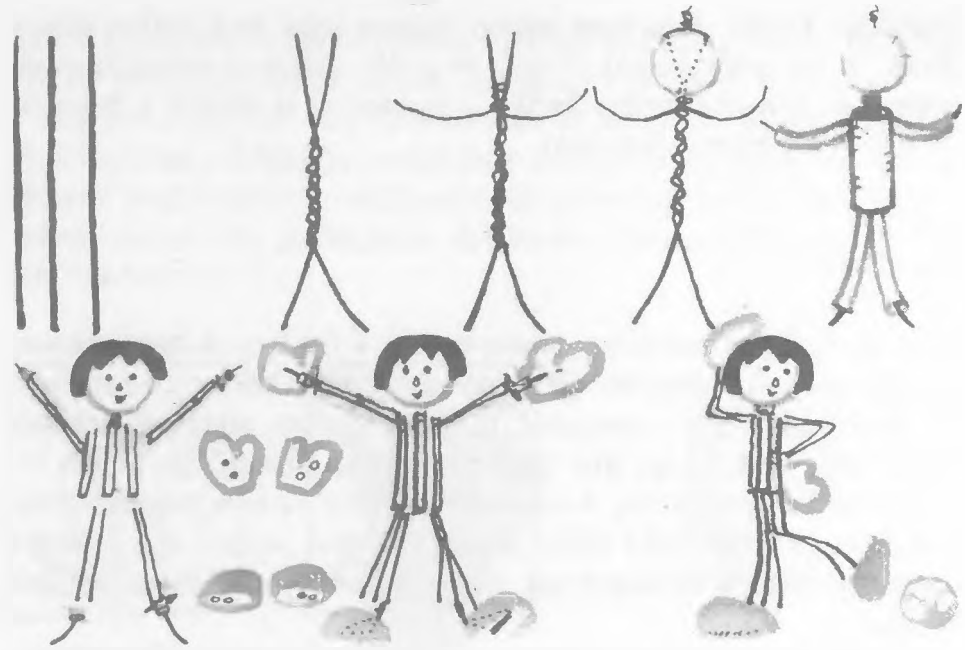

Öt darab pingponglabdára van szükségünk, ezekből lesz az öt fej 1,2 mm-es alumínium- vagy vörösrézhuzalból bábunként 3 db 28 cm-es darabot vágunk le. Két szálat az ábrán látható módon összecsavarunk, ez lesz a bábu törzse meg a lába. A harmadikat a közepénél fogva rácsavarjuk a törzsre. Ez lesz a két kar, a megcsavart rész pedig a nyak, amely nem engedi majd lecsúszni a fejet.

A pingponglabdába alul egy lyukat fúrunk, felül kettőt, és átvezetjük a fejen a két drótot. A kiálló két ágat összecsavarjuk.

A karokra és a lábakra vékony műanyagcsövet húzunk, a törzsre pedig habszivacsot tekerünk, hogy „teste" legyen.

Most a kéz- meg a lábfej következne, de a sorrend megváltozik. Ezt a bábut most kell felöltöztetni, mert később már nem tudjuk ráadni a ruhát. Inget, nadrágot, zakót húzunk a bábura, terveink szerint. A fejére Technokollal fonalból hajat ragasztunk, és színes bőrdarabkákból szemet, száját.

Most kerül sor a kéz- és lábfejre. A kezet hajlítható alumínium lemezből vágjuk ki. A kéz lehet olyan, mint egy egyujjas kesztyű, de kivághatunk négy, esetleg öt ujjat is. A kézbe két lyukat fúrunk, s a kar drótját átbújtatjuk rajtuk. Visszahajtjuk a drótot a csuklóhoz, és rácsavarjuk. A kezet fehér vagy testszínű anyaggal vonjuk be. A lábfej

puhafából készül. Elég nagy legyen, hogy a bábu meg tudjon állni a lábán. Ebbe is két lyukat fúrunk, és a láb drótjával erősítjük a bábuhoz. A lábfejet feketére festjük – és ezzel el is készült a bábunk. Próbáljuk ki, mi mindent tud!

Tapétázás

Az új lakótelepek szobáiban tapéta borítja a falakat. A tapétázáshoz tapétapapír kell és ragasztó. Vegyünk egy zacskó háztartási keményítőt. 4–5 evőkanálnyit keverjünk el egy bögrében vízzel, és hagyjuk állni. Forraljunk fel egy liter vizet. Húzzuk le a lángról, és lassan keverjük bele a keményítőt. A keményítő a forró vízben megsűrűsödik, és tejfelszerű folyadékká válik. Állandó keverés mellett újra a lángra tesszük az edényt, és megvárjuk, hogy egyet forrjon. Azután hagyjuk kihűlni.

A tapétapapírt kiszabjuk akkora darabokra, amekkorákra szükség lesz, és színével lefelé a padlóra, csomagolópapírra fektetjük. Széles ecsettel vékonyan bekenjük a papírt a ragasztóval. Kicsit várunk, hogy a papír átnedvesedjen, aztán óvatosan megfogjuk, és a szoba falára tesszük. Felülről lefelé puha, tiszta ronggyal rásimogatjuk a falra úgy, hogy se gyűrődés, se levegőbuborék ne maradjon. 1–2 óra

múlva a tapéta megszárad a falon, kifeszül és kivilágosodik. Így akár otthon is kijavíthatjuk a tapétát, ha piszkos lett vagy elkopott.

Nagyon drága, de szép és praktikus az öntapadó tapéta. Elég egy kicsi darabka a házacska padlójához. A kellő nagyságúra szabott tapétáról leválasztjuk a védőpapírt, és pontosan ráillesztjük arra a helyre, ahova kell. A felesleges darabkákat felhasználhatjuk a bútorok bevonására.

Festés sablonnal

Érdekes díszítési módszer a sablonnal való festés. Például hogyha kék virágokkal akarunk díszíteni egy konyhát, akkor egy műszaki rajzlapra felrajzoljuk a virágot. Kivágjuk a vonalak mentén. Kék temperafestéket nyomunk egy tálba, és anélkül hogy vízzel fehígítanánk, rövid szőrű ecsettel a falra simított sablon lyukaira rányomkodjuk a kék festéket. Amikor elvesszük a sablont, a falon ott marad a kék virág képe, festhetjük mellé a következőt. A karton csupa kék festék lesz, ez még nem baj. Ha esetleg átázik, akkor új sablont kell készítenünk.

Faragás hungarocellből

A hungarocell jól kezelhető, olcsó – de nem túl tartós anyag. Éles késsel, bicskával faragható. Ismerjük a Norelko játékot is, amelyben elemes hungarocellvágó található. Ha ebből készítjük a bútorokat, vigyázzunk arra, hogy a kivágott darabokat enyvvel illesszük össze. A Technokol ugyanis feloldja a hungarocellt. Tájékozódásul íme néhány számadat a bútorok magasságáról: asztal 8 cm, szék 5,3 cm, dohányzóasztal 5,5 cm, fotel 4 cm, heverő 4,6 cm, szekrény 21 cm, íróasztal 5,5 cm, ajtó 23 cm. Ezek a méretek a megadott filmbábok méretéhez illenek, természetesen készíthetünk sokkal kisebb vagy sokkal nagyobb bábokat és bútorokat.

Szövés fakereten

A szőnyegszövés legegyszerűbb módja az, ha fakeretet csinálunk, és a keret rövidebb, szemközti oldalaiba szögeket verünk. Maradék fonalból vagy szőnyegfonalból az ábrán látható módon felfűzzük a szálakat. Ezek lesznek a hosszanti szálak. A keresztszálat nagy lyukú hímzőtűbe fűzzük, és átbújtatjuk a hosszanti szálakon, hol alul, hol felül. Mintát is fűzhet az, aki ügyes. A keresztbe fűzött szálat jó szorosan felnyomkodjuk. Amikor elkészült a szőnyeg, apránként levágjuk a keretről, és a szálakat összecsomózzuk. A rojtok szépen díszítik majd a szőnyeget. Hosszú, keskeny falvédőt is szőhetünk ezen a kereten.

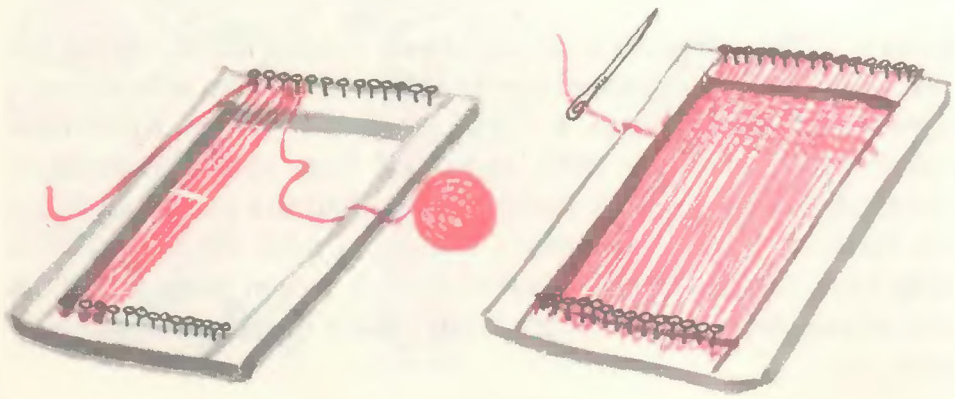

Villanyvilágítás

A ház kivilágításához 4 db 4,5 voltos laposelem, 4 db zseblámpaizzó és néhány méter vékony szigetelt drót szükséges. Az elemeket elhelyezzük oda, ahol szükség van rájuk: a szobában a szekrénybe és a televízió alatti kis szekrénybe, a gyerekszobában az íróasztalba, a konyhában a frizsiderbe. 8 szál drótot vágunk. A végükről késsel lehúzzuk kb. 3 cm-nyire a szigetelést. Az egyik drótot az elem hosszabbik nyelvére erősítjük, a másikat a rövidebbre. Ez lesz a villanykapcsolónk. A drótok másik végét a rajzon látható módon összekötjük a zseblámpaizzóval és egy kis darab szigetelőszalaggal rögzítjük. Vigyázzunk arra, hogy a drótok csupasz ágai egymással ne érintkezzenek. Ha jól dolgoztunk, a körte izzani kezd, és mindaddig világít, amíg ki nem kapcsoljuk. A televízió dobozába illesszünk pauszpapírra rajzolt képet, és a mögötte levő villanykörtével világítsuk át. Nagyon

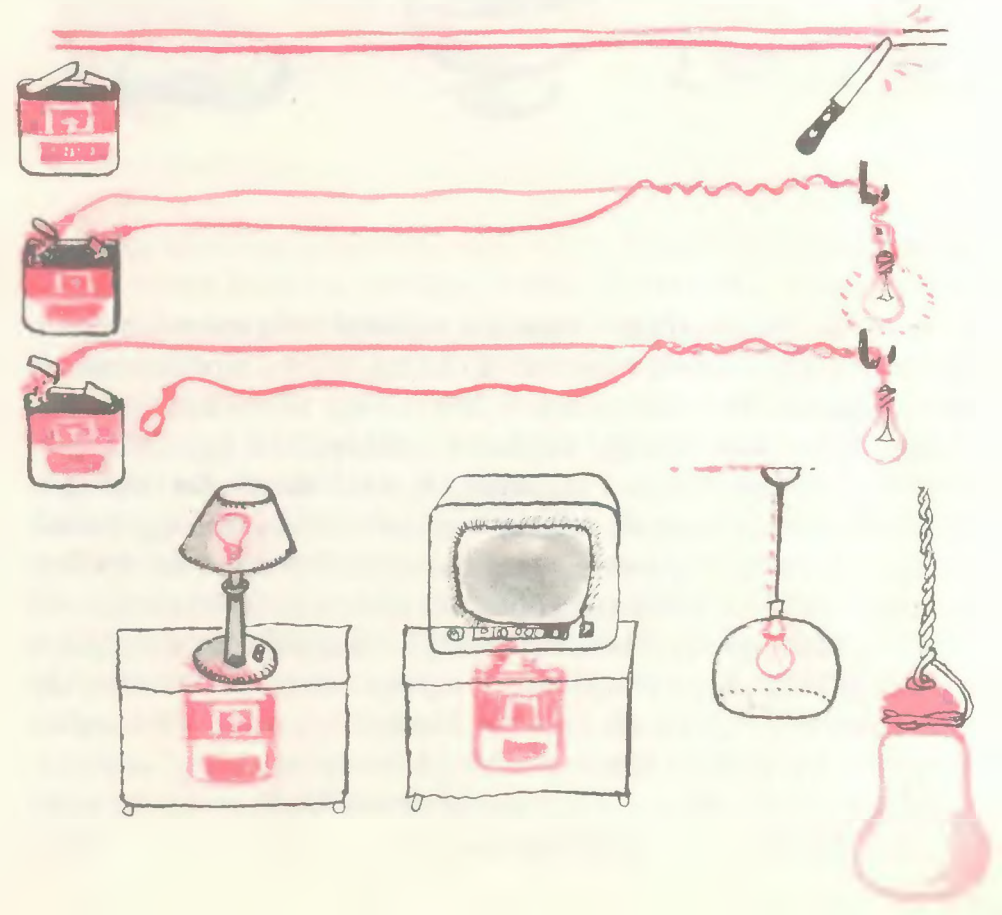

praktikus a készen kapható elektromos játék is, ebben igazi villanykapcsolókat és foglalatokat találunk, sőt még csengőt is szerelhetünk az ajtó fölé.

Óvodásgyurma készítése

Egy rész sót és egy rész lisztet kevés vízzel összegyúrunk úgy, hogy gyurmaszerű anyagot kapjunk. Kiformázzuk, amire szükségünk van, és száradni hagyjuk. Egy-két nap múlva festhetjük és lakkozhatjuk.

Kasírozás

A kasírozás tulajdonképpen másolás, segítségével le tudunk másolni egy formát. Ugyanolyan ragasztó kell hozzá, mint a tapétázáshoz, és sok újságpapír. Ha mondjuk a konyhánkba egy búbos kemencét szeretnénk, akkor keresünk egy hasonló formát, például egy törhetetlen poharat. Bevizezünk egy újságpapírt, és apró darabokra tépkedve kibéleljük a pohár belsejét. Azután ragasztóval bekenünk egy csomó újságpapírt, s amikor jól átnedvesedtek, apró, 2–3 cm-es darabkákra tépkedve, újabb és újabb rétegekkel borítjuk a pohár belsejét. 4–5 réteget rakunk így egymásra, hüvelykujjunkkal jól lenyomkodjuk a papírdarabkákat, hogy levegő ne maradjon a rétegek között. Amikor készen vagyunk, két kézzel óvatosan kiemeljük a pohárból a nedves formát, és kiszárítjuk. Két nap múlva kemény, egyöntetű anyaggá, papírmasévá szilárdul a forma. Levágjuk a cikcakkos szélét, aztán befestjük, belakkozzuk tetszésünk szerint.

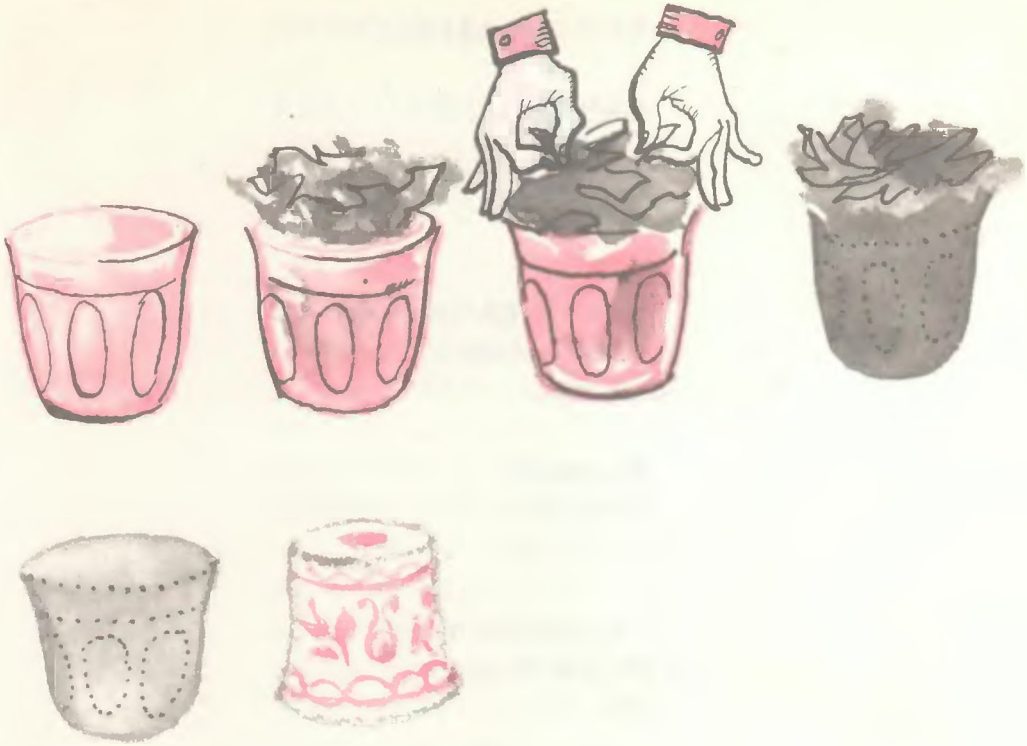

Meleg szendvicsek

A meleg szendvics elkészítése nem nehéz. Ám amikor megsül a sütőben, a meleg hatására páratlan jó ízek keletkeznek, és minden keverék, amit a kenyérre teszünk, kellemes meglepetést szerez.

Szeleteljük fel a kenyereket. Készítsünk el egy alapmártást, amit besamelnek hívnak. 2 dkg vajon megsárgítunk 2 evőkanálnyi lisztet, és hideg tejjel felengedjük. Állandóan keverjük, amíg fel nem forr. Egy kicsi sót teszünk bele, és készen is van. Ebbe a fehér mártásba többféle ízt keverhetünk, így többféle ízű szendvics készül. Keverhetünk bele: májkrémet, reszelt sajtot, sonkát, apróra vágott párizsit és tojást, párolt gombát, darált húst; ezeket külön-külön, vagy együtt is kipróbálhatjuk. Készíthetünk pl. fehér mártásba kevert tojást, párizsit és reszelt sajtot. A szendvicseket ízesíthetjük reszelt hagymával, snidlinggel, petrezselyemmel, díszíthetjük pirospaprikával, keménytojás-karikával és bármivel, ami szép és jóízű. Azután a sütőben ropogósra sütjük a szendvicseket, de vigyázzunk, ki ne száradjanak!

VERESS MIKLÓS

CSALOGATÓ

Napraforgó, aranytál!
Egész nyáron
ragyogtál.

Ragyogtál,
forogtál,
mezők szépe te voltál.

Napraforgó, megértél!
Pergess magot,
itt a tél!

Mag, mag, bújj elő!
Vár a rigó,
vár a cinke,
vár a madáretető.

HÁRS LÁSZLÓ

FELLOBBAN A MÁGLYA MÁR...

Fellobban a máglya már,
szikrája és lángja száll,
a színpadot bíborszínre festve.
Nem kell hosszú konferánsz,
kezdődik a dal, a tánc,
kezdődik a tábortűzi este.

Fel is lebben már, íme
az éj bársonyfüggönye,
a hold, égi reflektorunk, ég már,
és benépesül a szín,
zeng a zene, cseng a rím,
mire tisztelt közönségünk rég vár...

ALAKSZA TAMÁS

TÁBORBAN – SÁTORBAN

Az emberek sokféle módot találnak arra, hogy fedelet kerítsenek a fejük fölé. Őseink, a vándorló, nomád magyarok sátrat vertek, ha hosszabb időre megszálltak valahol. Mongóliában sokan még ma is favázú, kupolás sátorban, jurtában laknak. Az eszkimó vadászok jégből faragnak tömböket, abból építik kunyhóikat.

Mi kő- és betonépületekben lakunk. Ám ha eljön a nyár, nyaralni indulnak a családok, és úttörőtáborba mennek a gyerekek.

Nyaralni nemcsak üdülőkben lehet

Vannak kempingek is. Táborozni sem csak Zánkán vagy Csillebércen nagyszerű, hanem sátorban is, a Bükkben vagy a Pilisben, a Balaton vagy a Tisza partján.

A kőház készen vár. A sátrat azonban neked kell felverned!

Amikor életemben először mentem táborozni, kilencéves voltam. Az úti előkészületekhez tartozott, hogy faragjak négy sátorcöveket is. Ez volt a belépőjegy!

Mi akkor ponyvasátrakat használtunk. Három karó tartotta,

oldalt kötelekkel feszítettük ki. Körül kellett árkolni, hogy a víz alá ne folyjon, ha elered az eső.

Ma már tele vannak az üzletek csodálatos, villámzáras, gumipadlójú sátrakkal, a vázuk összetolható alumínium cső, így hát cövekre sincs szükség a felállításukhoz.

Ha azonban két katonai sátorlapot – amely nagyszerű esőköpeny egyúttal! – gombolsz össze, akkor kimerevítéséhez ma is szükség van kis sátorcövekre. Lehetőleg egy villás gallyra. Ha azt ferdén a földbe szúrod, a villás részébe lehet beakasztani a kötelet. Ajánlatos persze előbb kihegyezni az ágat, különben nehezen boldogulsz vele.

A műanyag sátorcsodákat nem kell körülárkolni – ám a sátorlapnál még mindig szükség van a régi módszerre.

Ezen a régi táborozáson az egyik esti zászlólevonásnál azt a feladatot kaptuk: vonuljunk el, keressünk pár kilométerrel arrább másik táborhelyet, ott verjük fel sátrainkat.

Bizony sietni kellett a munkával, hogy ránk ne esteledjen. Először is egy tisztást kerestünk, füves, sík területet. Az erdőben bőven találtunk nyersanyagot a karókhoz és cövekekhez. Baltát és kést természetesen vittünk magunkkal.

A sátrakat félkaréjban telepítettük, a közepén sátortüzet raktunk. Megfigyeltük a szélirányt, nehogy a füst a sátrak felé szálljon. Ha konyhát is kellett volna építenünk a földbe vájva, akkor azt távolabb vittük volna a tábortól. És még távolabbra, más irányba az illemhelyet, a latrinát. Jobb a tiszta levegő. És egészségesebb is.

Reggel a folyóban mosakodtunk meg. Edénymosó helynek a folyás irányában lefelé kerestünk volna helyet – ha még maradunk. Kormos lében ugyanis nem jó arcot mosni.

Hosszabb táborozásnál felnőtt vezetők keresik meg a táborhelyet, de nem árt, ha te is tudod: a jó táborhely közelében ivóvíz van, és olyan utak vezetnek hozzá, amelyeken a holmit szállítani lehet. Csak ott szabad letelepedni, ahol nincs tűzveszély. A táborozáshoz engedélyre van szükség a tanácstól és a KÖJÁL-tól is.

Jó időről már senki sem tud gondoskodni. Vagy esik, vagy meleg van. Ha esik, gyakran beázik a ponyva. Mi fóliát terítettünk a sátrakra. Azon egy csepp víz sem folyt be. A köteleket az esőben meglazítottuk, különben elpattantak volna.

És ha kánikula köszönt be? Ha nem fák alatt áll a tanyánk, föl-

forrósodik a levegő. Akkor legegyszerűbb szellőztetni. Ha szabadon jár a levegő, kellemes lesz a sátor is. Egyszer láttam egy olyan tábort, ahol nádköteggel fedték be a sátrakat. A nád nagyszerűen szigetelt, kellemes hűvöset tartott.

De minek kiabálni?

Kirándulni mentünk. Pontosabban: akadályversenyre. Az őrs felderítőket küldött ki. Jó száz méterrel jártak előttünk. Ilyen távolságból már kiordíthatja az ember a tüdejét, ha mondani akar valamit a társának.

De minek kiabálni? *Morzézni* mindenki megtanulhat. Csak gyakorlat kell hozzá!

Az ám, de arra sincs szükség, hogy az ember egész szavakat lebetűzzön. A hajók sem „társalognak" egymással, ha közölni akarják irányváltoztatásukat. Egy dudálás – jobbra megyek. Kettő – balra fordulok. Az úttörőknél is vannak *egyezményes sípjelek*. És ha elfelejtenéd őket – hát a sípodon is rajta vannak!

A mi felderítőink főleg integettek a karjukkal, a kendőjükkel. *Kendővel* vagy zászlóval *morzézni* is lehet. A pontot kis, fej fölötti lengetés, a vonalat nagy körív leírása jelenti. A tengerészek két kis zászlóval adnak egymásnak bonyolult jelzéseket, ezeket nekünk nincs értelme megtanulnunk.

Mentünk, mentünk, egyszer csak elvesztettük szemünk elől kiváló nyomolvasóinkat. Nemcsak az addig látott, kövekből, fagallyakból kirakott *útjelek* tűntek el, hanem ők maguk is.

Már régen célban voltunk, amikor az egyik fiú fölfedezett a távolban három vékony füstoszlopot. Milyen szerencse, hogy indulás előtt a füstjelzésekről is beszélgettünk! Egy vékony füstoszlop annyit jelent: itt táborozunk; kettő: jó hír; négy: gyülekezés. Ez a hármas jelzés azonban szomorú dolgot jelentett: „Segítség, eltévedtünk!"

Mondanom sem kell, hogy kiváló felderítőink a táborozás végéig az ugratás céltáblái maradtak kalandjuk után.

Egy lány, szandálban

Mire véget ért az akadályverseny, két gyerek is bicegett. Az egyik – lány volt – valami lehetetlen, divatos, magas talpú szandálban gyalogolt végig az erdőn. Meg is rándította a bokáját. A másik bicegő bakancsot viselt, de a háromnapos, piszkos, gyűrött zokni feltörte a lábát.

A csapatvezetőnk nem mulasztotta el az alkalmat, tartott egy kiselőadást arról, hogy túrára lehetőleg magas szárú cipőben, mindenképpen puha, tiszta zokniban kell indulni! A fiú fájó lábát először körülvattázták, de így is sziszegve emelgette a bakancsát, végül aztán levetette. Meleg volt, nem fázott meg, csak a talpát szúrták az erdei növények meg az apró kavicsok.

Mindenkinél volt egy-egy kulacs víz. A kényszerű pihenő alatt az egyik őrs minden tagja megitta fejadagját. Érdekes módon mégis ők voltak a legszomjasabbak, alig győztek vedelni, amikor visszaértünk a táborhelyre. Meg is maradt emlékezetemben a szabály: úton minél kevesebbet igyunk. És pihenőnél sem jó elheverni. Utána úgy érzi az ember magát, mintha bottal kenegették volna.

A térkép meg a fatörzs

Hazafelé már nem a „felderítőket" követtük. Térkép szerint tájékozódtunk. Ha felismerjük az égtájakat, könnyű a térkép északi, felső oldalát északnak fordítani. Utána keresünk egy kiemelkedő, jellegzetes pontot (facsoportot, épületet, vasutat) a közelünkben, azt keressük meg a térképen, és már tudjuk is, hol vagyunk.

És hogy az égtájakat hogyan ismerjük fel? Hát ha süt a nap, akkor még iránytű nélkül is egyszerű. „Előttem van észak, hátam mögött Dél, balra a nap nyugszik, jobbra a nap kél" – így szól a mondóka. De éjjel? Megkeressük az égen a Göncölszekeret, két utolsó „kerekének" távolságát ötször vesszük, és fölötte meglátjuk a fénylő sarkcsillagot északon. És ha sötét van? A fák északi oldala mohosabb, ez is segít a tájékozódásban. De az a legjobb, ha tapasztalt vezetővel indultok túrára!

Morzejelek

A	· —	N	— ·	1	· — — — —
Á	· — — · —	O	— — —	2	· · — — —
B	— · · ·	Ő	— — — ·	3	· · · — —
C	— · — ·	P	· — — ·	4	· · · · —
D	— · ·	Q	— — · —	5	· · · · ·
E	·	R	· — ·	6	— · · · ·
É	· · — · ·	S	· · ·	7	— — · · ·
F	· · — ·	T	—	8	— — — · ·
G	— — ·	U	· · —	9	— — — — ·
H	· · · ·	Ú	· · — —	0	— — — — —
I	· ·	V	· · · —	tévedés:	
J	· — — —	W	· — —		
K	— · —	X	— · · —		
L	· — · ·	Y	— · — —		
M	— —	Z	— — · ·		

Sipjelek

Pihenőben:	—	Vigyázz!
	— — ·	Gyülekező!
	— — —	Sebesen!
Menet közben:	·	Előre (indulj)!
	· —	Állj!
	· ·	Ide hozzám!
	— — —	Óvatosan!
	—	Megértettem.
	— · · —	Balra!
	— · —	Kész!
	— ·	Rajvonalba!
	— — · ·	Zárkózz!
	· · · — — — · · ·	S. O. S.

Útjelek

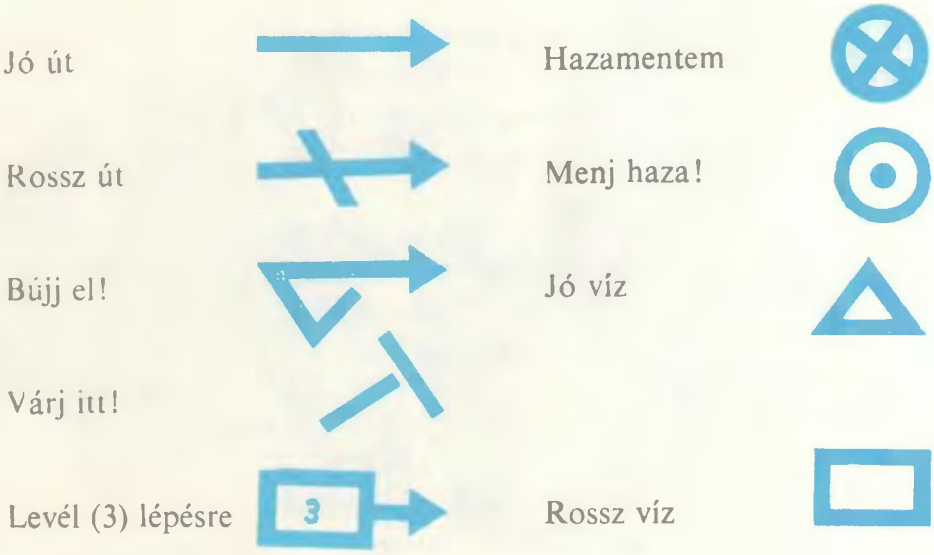

SZAMUIL MARSAK

ARTYEK

Lobogók és fehér sátrak.
Hajnalt zeng a trombita.
Lánggal égő farakásnak
terjeng édes illata.

Ím a nyári gyermektábor,
hegyoldalban, víz felett;
szép hazánkban járhatsz bárhol,
nincs Artyeknél kedvesebb.

Itt fürdik a borzas medve,
ha a langy tengerre lelt,
itt állt Puskin megpihenve,
midőn Gurzuf fele ment.

Itt, hol a part párkányáról
fröccsen a hab százfele,
itt épült a híres tábor,
úttörőink öröme.

Szovjet hajnal vonta fénybe
Artyek röpke zászlaját,
és boldogság menedéke
lett a görbe Ajudág.

nincs a földön kedvesebb hely,
tábortűz gyúl, s akörül
Szibéria, Volga, Dnyeper
gyermeknépe elvegyül ...

FODOR ANDRÁS FORDÍTÁSA

DEVECSERI GÁBOR

FRANCIA GYERMEKEK A BÉKÉÉRT!

Henri pajtás, nézz körül,
erre nézz, meg arra,
Senki meg ne lássa, hogy itt,
senki meg ne lássa, hogy ott
rajzolunk a falra!

Arra bátyus és apus
felvonul ma, tüntet!
Rendőr jár az útakon itt,
rendőr jár az útakon ott,
nem figyel meg minket:

Csak legyint, ha lát, de mi
tudjuk, hogy mivégre
írjuk föl a falakra itt,
írjuk föl a falakra ott
azt a szót, hogy: „BÉKE".

Elnyomó ha erre jár,
rátekint a házra,
csak meglátja, már alig él,
fél a szótól, majd elalél,
majd a hideg rázza.

Munkás hogyha erre jár,
új erőt kap tőle,
vívja harcunk, tudja a célt,
és miértünk, gyermekekért
megy tovább előre!

Tartsd a hátad, kis Roger,
nem nőttem én nagyra,
de a *béke* drága szavát,
gyermekszívem akaratát
hadd írom magasra!

TARBAY EDE

LEVELEK A TÁVOLBÓL

Asztalomon, a kezemben levelek. Olvasom őket, és nyugtalanná válok. Körülöttem csend van, és én nem tudom, megérdemlem-e. Ahol élek, évek, évtizedek óta béke van, és nem tudom, eléggé megbecsülöm-e. Ha körülnézek, mindenfelé zavarba ejtő bőséget látok, a tárgyak sokaságát. Még az iskolatáskákban is. Golyóstollat golyóstoll mellett, és közben hallom az odahaza kunyeráló hangot: a padszomszédnak másfajta van, nekem is kéne, a hatodik után egy hetedik, olyan, amilyen most érkezett a Körtérre. Vasúti sínek tömege, Matchboxok, hirtelen megkívánt, de sohasem hordott ruhák. A hasznos és haszontalan dolgok áradatában magunk sem tudjuk, mit válasszunk, és ha jól választottunk, akkor sem bizonyos, hogy vigyázni is tudunk rá. Ez a nyugtalanság bennem van, s ahogy olvasom a leveleket, arra gondolok, talán a nyugtalanságomból valamit másoknak is átadhatok, ha közzéteszem őket.

Tessék, egy részlet, találomra, az egyik levélből.

Honnan is?

Kubából.

„...Azt mondják ránk, szegények vagyunk, és ezért sajnálnak minket. Én nem értem ezeket az embereket. Nem értem őket, mert mi boldogok vagyunk. A forradalom évfordulóján ugyanazt érezzük, amit a szüleink, és a szüleink ma is ugyanazt érzik, amit akkor, tizenhét évvel ezelőtt.

Tudjuk,
táncolni csak az tud,
aki boldog és szabad,
és mi ilyenkor
mindig táncolunk.

És akkor is boldogok vagyunk, amikor az iskola ültetvényén dolgozunk, mert tudjuk, nemcsak nekünk, hanem mindenkinek szüksége van arra a munkára, amit végzünk. Egyszerűen *értelme* van ezeknek az óráknak. Boldogok vagyunk, mert segíthetünk azoknak, akiktől a kenyeret, cipőt, könyveket és füzeteket kapjuk. De azt is tudjuk, hogy ezen sokan felháborodnak manapság, többnyire azok, akik húsz évvel ezelőtt észre sem vették ugyanezt, mert az ültetvények akkor az övék voltak, és az övék voltak a testvéreink, fivéreink és a nővéreink is. Amit nem látunk, az nincs – mondták –, és ők nem akartak látni minket. De mi voltunk, voltak az apáink és a fivéreink, és egyszer meg kellett lássanak minket. Mert aki lent van, az is *van,* az is gondolkodik, annak is van akarata, az is tud cselekedni. És ha sokan akarnak valamit, az előbb-utóbb bekövetkezik, a világon mindenütt, ahogy nálunk is bekövetkezett.

Mert az ember olyan,
mint a madár:
az ember
csak szabadon élhet...

A következő levelet Hanulka írta Krakkóból. Hanulka fényképet is küldött: szőke, és copfja van. Meg sok-sok szeplője.

„...A Ryneken a galambokat szeretem a legjobban. Ismeritek a Ryneket és a Rynek galambjait?

Azt mondják,
nincs olyan ember Krakkóban,
aki napjában
legalább egyszer
ne fordulna meg itt,
és aki legalább egy morzsát
ne adna a Rynek
galambjainak.

Még azért is szeretem a Ryneket, mert itt majdnem olyan az ég, mintha nem is egy városi téren, hanem a mezőn állnánk, amikor felnézünk. Pedig a Rynek Krakkó közepén van, s ugyanolyan, mint ötven évvel ezelőtt, a háború előtt. Lám csak, a háború... Milyen

furcsa is ez, hogy én, aki akkor még ugyancsak nem éltem, én is megemlítem a háborút. Úgy látszik, otthon is meg mindenütt annyiszor emlegetik, pedig el akarják felejteni, szeretnék már elfelejteni, de mégis annyit beszélnek róla, hogy mi is beszélünk, mintha éltünk volna már akkor. Már nekünk is gondolnunk kell rá. Talán a Rynek galambjaihoz is ezért ragaszkodunk ennyire?

Ha béke van,
galambok is vannak,
galambok, csapatostul,
hiszen mindig kapnak valakitől
valamit
enni...

Ez a másik levél, ami Indiából érkezett, 1974 márciusából való:

„...Ebben a faluban, ahol én élek, most béke van, de még emlékszem azokra a napokra és hetekre, amikor menekülni kellett. Nem az éhség vagy a folyó áradása miatt, ami nagyon sokszor megtörténhet nálunk, hanem egyszerűen azért, mert egyik napról a másikra idegenek lettünk.

Idegenek
azon a földön,
ahol nemcsak én, hanem a szüleink,
nagyszüleink is születtek,
mindazok, akikre a családunk emlékezik,
akik mibennünk élnek tovább.

Hogy miért vagyunk idegenek, miért lettünk egyszeriben azok, ezt akkor sem értettem meg, és most sem értem. Úgy hiszem, senki se lehet idegen azon a földön, ahol született, még akkor sem, ha más nyelvet beszél, mint azok, akik többen vannak. Jó lenne, ha egyszer már mindannyian megtehetnénk azt, amire csak mi, emberek vagyunk képesek, ahogyan ezt az apám mondta, s ami talán a legjobb dolog a világon: hogy egymás szemébe nézhetünk, mert nincs semmi rejtegetnivalónk. Ugyanúgy, mint itt a táborban, ahol most élünk, ahol annyira egymásra vagyunk utalva, mint még soha sehol. Itt, ahol egy doboz gyógyszer nagyobb kincs, mint máshol az arany; ahol egy pillanatig se gondolunk arra, hogy miért keserű, hanem boldogok vagyunk, ha van tiszta víz, amivel bevehetjük. És nemcsak az a jó a gyógyszerekben, hogy életben tartanak minket, hanem az is, hogy tudjuk, valahányszor egy-egy dobozt felbontanak előttünk, a világban sokfelé gondolnak ránk, sok embernek fontos az, hogy tovább éljünk. Az ilyen emberek szeme biztosan állná a mi tekintetünket is..."

A következő levél egészen más, másfelől is érkezett hozzánk, közelebbről, Európából.

„...Nem vagyok szegény. Sőt. Apámnak nagyon jó kis szardíniagyára van Dél-Franciaországban, Frejus mellett. Nagyon bosszantja, hogy Frejus még mindig nem róla nevezetes, hanem amfiteátrumáról, ahol nyaranta bikaviadalt rendeznek, meglehetősen szelíd bikákkal. (És nagyon rossz torreádorokkal.) Példaképem Che, amin apám nevet. Azt mondja: nyugodtan szórakozzak, pedig ez nekem nem az. Azt is mondják, nézzem meg a nagybátyámat, Pierre-t (akit a család a bonapartistáról Bezuhovnak nevezett el). Pierre is ott volt

Párizsban a barrikádon 1968-ban, ő is beszélt a gyárosok ellen, ő is kiállt a munkások mellett, és most mégis milyen jól vezeti a nagypapa örökségét, a l'Ornieff-féle konzervgyárat. De én nem akarok olyan lenni, én minden erőmmel azon leszek, hogy Chere hasonlítsak, akinek a nevét állandóan felírom a frejusi házakra. Ugye, sikerülni fog? Csak még azt nem tudom, milyen módon leszek hasznára a szegényeknek."

A világ másik feléről, ahol éppen akkor kelnek föl az emberek, amikor Frejusben lefekszenek, onnan jött a következő levél.

„...Petropavlovszk nagyon messze van, mindentől távol, csak a tengertől nem, és ennek én nagyon örülök. Az is érdekes, hogy a hátunk mögött – azért írom ezt, mert általában a tengerrel, a Csendes-óceánnal szemben szoktam állni, már amikor csak tehetem –, tehát a hátam mögött igazi vulkánok vannak. Nem nagyon közel, de működő vulkánok, olyanok, mint Japánban. Japán egyébként közel van hozzánk, ha azt a pár ezer kilométert közelnek lehet nevezni. Nekünk Kamcsatkán az. Most jut eszembe, hogy nem is

tudom, valóban érdekes-e az ilyesmi másoknak. De biztosan az, mert nekem is az, pedig én itt születtem. És itt született a papám is, de a nagypapa már nem, ő Moszkva mellől jött ide 1930-ban. Katona volt, a nagymamát itt ismerte meg, aki igazi kamcsatkai lány volt. Ez még rajtam is látszik, a szememen, az arcomon és az egész testalkatomon, de a hajam az szőke, mint a nagypapáé volt és a mamáé. Én egyébként nem akarok űrhajós lenni, sem atomfizikus mint a többiek, mert most mindenki az akar lenni. Én halászni akarok, mert a tengert szeretem a legjobban. Mondják is, hogy kamcsatkai őseimre hasonlítok, és én erre büszke vagyok. Úgy hiszem, mindig büszkének kell lennünk azokra, akiktől származunk. És én büszke lehetek rájuk, mert a kamcsatkaiak mind becsületes emberek voltak.

Aki igazán becsületes,
az szeret dolgozni,
és soha nem kell neki több,
mint amennyire
igazán
szüksége van.

Ilyen akarok lenni én is, és boldog leszek, ha valóban ilyenné válok."

És egy másik levél, Olaszországból:

„...Nevem Romolo Nero, tízéves vagyok, Nápolyban élek, és most oroszul szeretnék levelezni valakivel, aki hozzám hasonló korú. Nagyapám nevel engem, mert anyám 1973 augusztusában meghalt, akkor, amikor a kolerajárvány volt. Apám újranősült, a felesége kedves asszony, de én mégis a nagyapámhoz költöztem, mert őt azért jobban szeretem. Vele sokat lehet beszélgetni, s úgy hiszem, nagyon okos. Sok mindent csinált már életében, még Szovjet-Oroszországban is volt. Először ugyan harcolt, de azután fogoly lett, így is tanult meg oroszul, én meg most tőle tanulok.

Orvos akarok lenni,
olyan orvos,
aki mindig oda megy,
ahol járványok vannak,
mert *egy* ember
sok ember életét mentheti meg,
még akkor is,
ha esetleg
ő maga belepusztul.

A papa új felesége ugyan azt mondta, hogy ostobaság olyan helyre menni, ahol lőnek vagy ahol járvány van, de nem tudott meggyőzni, és nem is fog tudni soha. A papám egyébként sok dologban hallgat rá, de ez az ő dolga. Én már azt is tudom, hogy a makarónitól nagyon el lehet hízni – ezt is a nagyapa mondta –, és az fölösleges dolog, így csak egészen keveset eszem belőle. A papa felesége mondta is, hogy nem vagyok igazi olasz, de én ezt nem bánom. Az a fontos, hogy orvos legyek és egészséges ember, aki mindenféle járvánnyal meg tud majd küzdeni."

Azt, hogy Romolo levelezik-e valakivel, nem tudom, de címet kapott a CIMEÁ-tól. Bár ugyanígy segíthettünk volna azon, aki Közép-Afrikából írt, az éhségövezetből.

„...Azt mondják, száz éve nem volt ilyen szárazság. Sokat régen se ettünk, de most semmit. Néha érkezik egy-egy repülő, ha nem tud leszállni, ledobnak néhány láda élelmiszert, és továbbröpülnek. A szárazság kezdetén még gyakrabban jöttek. Egyszer emberek felvételeket is készítettek rólunk, olyat is, ami mozog, de rajtunk az nem segített, csak az a kevés liszt és só és cukor, amit akkor adtak. Ahonnan ők jöttek, messze van tőlünk. Lehet, hogy a képek, amiket rólunk készítettek, az is, ami mozog, elszomorítja majd őket, amikor újra megnézik, és másoknak is megmutatják, de ez rajtunk nem segít. Nem is tudom, mi lenne igazán jó.

Talán elmenni innen örökre,
de az már
nem a mi földünk lenne,
nem a mi falunk,
nem azok az emberek,
akikkel ugyanezt a nyelvet beszéljük,
akik ismernek minket.

És akkor már mi se lennénk azok, akik most és *így* még mindig vagyunk. Mert most még én *én* vagyok, és ő *ő*, és mi ketten együtt *mi*. És mi máshol már nem lehetnénk ketten együtt *mi*, mert az egyikünk biztosan nyomban más lenne, és akkor a másikunk is más lenne hamarosan..."

Asztalomon, a kezemben levelek. Olvasom őket, és nyugtalanná válok. Nem tudom és nem is akarom elfelejteni őket. Azt akarom, hogy ez a nyugtalanság, ami a torkomat szorongatja, cselekvésre kényszerítsen. A cselekvésben mindig döntés van, állásfoglalás, s enélkül századunk második felében nem lehet élni. Ezért fut vissza újra és újra a tekintetem az utolsó levélre. Valamennyien *itt* és *most* vagyunk azok, akik vagyunk, itt és most kell cselekednünk, de úgy, hogy *ott* és *nekik* is jó legyen. Mindez nagyon kevésnek tűnik, pedig talán a legtöbb, amit tehetünk, és amit a legnehezebb tennünk.

(A levélrészletek a CIMEA, a Gyermek- és Serdülőkori Mozgalmak Nemzetközi Bizottsága levélanyagát idézik fel.)

TRAN DANG KHOA

CHILEI BARÁTOMNAK

Nem találkozunk soha még,
de szavaidtól szívem ég, remeg.

Tudom, hazámat szereted,
a kék patakot, az eget, a fát –
hol ellenség tipor, galád,
vigaszt, te messzi jó barát, te adsz!

Vallatják a férfiakat,
nem kímélik a roskatag apót,
a játék baba is halott,
s fölgyújtják, mit learatott a nép.

Miranda Jiménez, Santiago de Chilében élő tizenkét éves barátomnak, akinek „Nyílt levele Vietnamhoz" a Szabad Ifjúság 524. számában jelent meg.

SIMOR ANDRÁS FORDÍTÁSA

URSULA WÖLFEL

AZOK A GYEREKEK

A Tó utcai gyerekek emlegették így őket: „azok a gyerekek", és ilyenkor a Töltés sorra gondoltak. S a gyerekek a Töltés soron szintén azt mondták: „azok a gyerekek", s ilyenkor a Tó utcaiakra gondoltak.

A Töltés sor nagyon régi volt. Tulajdonképpen nem volt más, mint egy földút a vasúti töltés mentén, amely a gyomverte mezőkön át a régi kavicsbányához vezetett. Most már a bányát is elborította a törmelék és a szemét.

A Töltés soron csak három ház állt, szükséglakás valamennyi. Szürke kőből épült barakkok, lapos tetejükön hullámlemez.

A Tó utca vadonatúj volt. Hófehér, magas háztömbök sorakoztak egymás mellett, szép mondern házak, nagy ablakokkal és napos erkélyekkel. A háztömbök között zöld parkok és egy játszótér.

Amikor a lakók beköltöztek az új házakba, a szülők figyelmeztették a gyerekeiket:

– A Töltés soron a csőcselék lakik. Olyan emberek, akik nem fizetnek lakbért, akik nem is dolgoznak. Az ilyenfajtákkal nekünk semmi dolgunk. Meg ne lássuk, hogy a Töltés sori gyerekekkel játszotok!

A Töltés soron is figyelmeztették a szülők a gyerekeiket:

– Nektek semmi közötök azokhoz az előkelő népekhez, akik az új házakban laknak. Azt képzelik, hogy különbek, mint mi.

De ezzel csak kíváncsivá tették a gyerekeket.

A Tó utcaiak fogták a biciklijüket, és végigkarikáztak a Töltés soron. Irigyelték az ottani gyerekeket, mert azok a kavicsbánya törmelékéből ócska deszkákra kunyhókat építettek maguknak. És azért is, mert minden kiadósabb eső után víz borította el a régi bánya gödrét.

A Töltés soriak deszkákon tutajozhattak a vízen. De ha megpillantották a Tó utcaiakat, mindjárt rájuk kiabáltak:

– Mit akartok itt? Tó utcai majombanda, feszül a szép nadrág

rajta! Vigyázzatok, az úton keresztben fekszik egy szalmaszál, mindjárt eltaknyoltok! Tűnés innen!

Nagy ritkán azért a Töltés sori gyerekek is megjelentek a Tó utcai játszótéren. Ilyenkor megjátszották magukat, hogy itt mindent nevetségesnek találnak. Sugdolóztak, összenevettek, és ujjal mutogattak a Tó utcaiakra.

Azok meg rájuk kiabáltak:

– Semmi keresnivalótok itt! Töltés sori szeméttelep! Oda valók vagytok! Tolvajbanda! Jó lenne itt valamit csórni, ugye? Tűnés, de gyorsan!

Így ment ez eleinte, de nem sokáig. S hogy nem így folytatódott, az csakis a Tó utcai Péternek, Freddinek és Tóninak és a Töltés sori törököknek köszönhető.

Péter ötéves volt, és ha kint játszott az utcán, két nővére vigyázott rá. De mindig megtalálta a módját, hogy meglépjen tőlük, s ilyenkor aztán kereshették.

Mikor estefelé előkerült, ártatlanul üldögélt a homokozóban, és mindig ugyanazt mondta:

– Csak éppen körbehajtottam a rollerral.

És a lányok mindig el is hitték neki.

Egyszer azonban már beesteledett, és Péter még nem került elő. A lányok mindenütt keresték, három nagyobb fiú is segített nekik. Végül még a Töltés sorra is elszaladtak.

Útközben egymást rémítgették.

– Azt tudjátok, hogy a Töltés soron lakik egy ember, aki már le volt csukva? Csak nem csinált valamit Péterrel?!

– És cigányok is laknak a Töltés soron! Azt biztosan hallottátok ti is, hogy a cigányok el szokták rabolni a gyerekeket!

– Van ott mindenféle idegen népség. Azt se tudja az ember, hogy mifélék. Még beszélni sem tudnak rendesen.

A Töltés soron a cigány kint ült a ház előtti padon, ölében egy kisgyerekkel, akit éppen kásával etetett. A Tó utcaiak megkérdezték, hogy nem látta-e Pétert.

– Az én Tónimmal együtt ment el – mondta a cigány. – Péter és Tóni jó barátok.

A szomszéd ház mellett kis zöldségeskert volt. Fiatal lány gyomlált a kertben, egy öregember meg létrán állva javítgatott valamit a tetőn.

A gyerekek megálltak a kerítés előtt.

– Mit akartok? – kérdezte a lány. – Mit meresztitek úgy a szemeteket?

De az öregember lekiabált a létráról:

– Freddi Péterrel meg a Tóni rajkóval elment a törökökhöz! Azok minden gyereket meghívtak. Szedjétek ti is a lábatokat, valami török ünnepet ülnek.

– De ezek odaátról jöttek, a Tó utcából – szólt közbe a lány.

– Hát aztán? – kérdezte az öregember.

A gyerekek továbbmentek.

– Ez az az ember, aki börtönben is ült – súgta az egyik fiú.

– Ti értitek, hogy miért beszélnek a felnőttek mindig annyi rosszat a Töltés soriakról? – kérdezte a másik.

A törököknél egy asszony nyitott nekik ajtót.

– Gyertek csak, gyertek! – hívta be őket.

– Sok vendég, nagy ünnep! – kiáltott odabent egy férfi. És hellyel kínálta őket a lócán, amelyen tarka takarók és párnák díszelegtek. Ott ült már egymás mellett hét-nyolc Töltés sori gyerek. Péter is köztük volt.

A Tó utcaiak állva maradtak az ajtóban.

– Azonnal gyere haza! – kiáltott Péterre az egyik nővére.

– Tessék leülni! – mondta a háziasszony.

A Töltés sori gyerekek összébb húzódtak, és vigyorogva bámultak a Tó utcaiakra.

– Ti féltek? – kérdezte a házigazda. – Itt félnek az emberek az idegentől. Miért félnek?

Erre beljebb kerültek a Tó utcaiak, és leültek.

A háziasszony poharakat, csészéket tett eléjük. Meg kellett kóstolniok a török süteményeket és az édes török teát, miközben a Töltés sori gyerekek még mindig vigyorogva bámulták őket.

Egyikük sem szólt egy szót sem.

– Némák vagytok? – kérdezte a házigazda.

Most már a Tó utcaiak is elvigyorodtak, de még mindig nem tudták, hogy mit is mondjanak. Zavarban voltak, mert olyan csúnyán beszéltek a törökökről.

Végre megitták a teájukat. Megköszönték szépen a háziasszonynak.

– Gyertek el máskor is, nagyon fogunk örülni! mondta a házigazda, amikor az ajtóig kísérte őket.

A Töltés soriak utánuk szaladtak.

– Gyertek el máskor is, nagyon fogunk örülni! – kiáltották.– Majd belehajítunk benneteket a bányagödörbe, ti mamakedvencei! Ti árulkodó majmok! – És nevettek.

– Már holnap jövünk! – kiabáltak vissza a Tó utcaiak. – És ripityára verünk benneteket, vigyorgó majompofák!

És ők is nevettek.

– Tudjátok, mik vagytok? Gügyék! – kiabáltak a Töltés soriak.

– Ti meg gyagyások! – ordították vissza a Tó utcaiak.

Így kezdődött a barátságuk.

JANIKOVSZKY ÉVA FORDÍTÁSA

LUCIE JIROTKOVÁ

A NAGY KÍVÁNSÁG

A kertbe egy rigó szállott. Fütyülget, fütyülget, felébreszti Jancsit. Az égen nincs egy felhő. Olyan illatosak a hársak. Jancsi hallgatja a rigó füttyét, s eszébe jut a mese, tegnap hallotta a nagyanyjától. Egy jó óriásról szólt a mese, aki jószerivel segített az embereknek, házakat épített, szántotta a földet, gondozta a gyümölcsösöket, meg a virágok közt kertészkedett. A derék óriást mindenki megszerette. Jancsi is szeretett volna ilyen hatalmas erőre szert tenni. Micsoda magas, tartós házakat építene! Mindenki örömmel nézné a munkáját. Alagútra van gyorsan szükségetek? Gyár kellene? Völgyzáró gát? Talán egy iskolára van szükség? Színházra? Nosza, szóljatok át Jancsinak, az óriásnak! Jancsi óriás a legerősebb és a leggyorsabb! Éljen Jancsi, a jóságos óriás!

Egyszerre csak Jancsi úgy érezte, hogy roppant éhes. Nem gondolt többé a mesével. A konyhába futott.

Apa és édesanya már elmentek hazulról. Nagyanyó ül a konyhában Annuskával, ők már reggeliznek.

– Tudjátok, mi szeretnék lenni leginkább a világon? – kérdi Jancsi nagyanyótól és Annuskától egyszerre. – Úgy szeretnék fütyörészni, mint a fülemüle. De nem, inkább fütyülni szeretnék, mint a rigó, s azt szeretném, hogy olyan jó s erős legyek, mint az óriás.

– Hát én meg elsősorban egy néger babát szeretnék – mondja Annuska. – Olyat, amelyik megszólal, s azt mondja: „mama", és lehunyja a szemét. Aztán még leginkább csak egy babaszobát szeretnék, aztán egy bélelt babakocsit, aztán legesleginkább egy kismacskát, aztán...

– Ugyan, hagyd el már! – komorodik el Jancsi. – Mi minden nem kéne neked. S te, nagyanyó, te mit akarnál? – kérdi Jancsi, s nagy komolyan leül az asztalhoz, szembe nagyanyóval. – Nocsak, mondd meg, nagyanyó, mi kéne neked leginkább a világon? A legesleginkább... mondd, kérlek!

– Nekem? – mosolygott nagyanyó. – Én, gyerekek, nem kívánok semmit.

– Még egy aranycsillagot sem a homlokodra, az se kéne? – csodálkozott rá Annuska.

De nagyanyó csak a fejét rázta.

– Ha én tanácsot tudnék neked adni, nagyanyó – gondolkodik Jancsi –, akkor azt mondanám: akkora bűvöletes erőt kérj, mint egy óriásé, vagy pedig hogy fütyörészni tudj, mint a rigó!

– De csak van valami, amit te is szeretnél, amit leginkább szeretnél, nagyanyó – kételkedik a kis Annuska –, nocsak, gondolkozzál!

S valóban, nagyanyó elgondolkozik.

Jancsi és Annuska kíváncsian várják a szavát. Nagyanyó szeme az ablakra réved. Aztán kisvártatva Jancsi szemébe néz, s utána Annuska szemébe. S azután csendes hangon ezt mondja nekik:

– Azt szeretném, hogy sehol a világon ne éhezzenek a gyerekek. Szeretném, hogy sehol a kerek világon ne bántsák a gyerekeket. Szeretném, ha mindenütt boldogan játszhatnának, és nyugodtan tanulhatnának. Szeretném, ha mindenütt ilyen szép reggel köszöntene az emberekre. Ilyen szép reggel, amilyen mindennap ránk köszönt itt, a mi otthonunkban. Ezt kívánom legesleginkább mindenből, ami kívánható a földön.

SZALATNAI REZSŐ FORDÍTÁSA

DANYIIL HARMSZ

MILLIÓ

Lábdobogás az utcánkban –
fiúk mennek szép sorjában:
egy,
kettő,
három,
négy,
négyük után
újabb négy,
négy meg négy,
négyszer négy,
utánuk még
kétszer négy.

Mellettük a kisutcában
lányok mennek szép sorjában:
egy, kettő, három, négy,
négyük után újabb négy,
négy meg négy,
négyszer négy,
utánuk meg kétszer négy.

Utca sarkán találkoztak,
már nyolcvanan sokadoztak:
egy,
kettő,
három,
négy,
négyük után
újabb négy,

négy meg négy
meg hatszor négy,
utánuk még
tízszer négy.
három,
négy,
négyük után
újabb négy,
négy meg négy
meg hatszor négy,
utánuk még
tízszer négy.

Hogy a térre ért a sereg,
vonult már vagy ezer gyerek,
nem is ezer,
már tízezer,
egész sereg,
légió!
Nem tízezer,
sok százezer,
talán már egy
MILLIÓ!

Egy, kettő, három, négy,
négyszer négy
meg tízszer négy,
százszor négy
meg ezerszer négy,
megint négy,
kétszer négy,
aztán ujabb négyszer négy,
OTT
MEGY
MIND!

RAB ZSUZSA FORDÍTÁSA

AZ EMBER ÉS MUNKÁJA

KISZÁMOLÓK

A-ki szor-gos-ko-dik, a-ki jól dol-go-zik,
ar-ra néz min-de-nik, leg-e-lől tisz- te-lik.

Cseng az ül-lő, ka-la-pács, mit ko-vá-csol
a ko-vács? Ka-la-pá-csol va-sat, fé-met,
eb-ből, lesz-nek hi-dak, gé-pek, bam, bim, te vagy kinn.

REVICZKY GYULA

JELSZÓ

Munkára fel, versenyre fel,
Magyarhon ifjai!
Amit ma végezhettek el,
kár elhalasztani.

A gyors idő is ép' olyan,
úgy űz ma holnapot:
mint habra folyvást hab rohan,
fel hát! Dolgozzatok!

A perc ha tűnt, meg nem kerül
annak, ki ácsorog.
Fut az idő szünetlenül,
kereke zúg, forog.

S elsöpri, a ki véle nem
tud lépést tartani.
Fel hát, jövendő nemzetem,
Magyarhon ifjai!

Dicsőn végezni: rajtatok
múlik s nem másokon,
mit boldogult apáitok
megkezdtek egykoron.

Teher, nyűg enmagának is,
ki csak lustálkodik.
Magának is, honának is
él, aki dolgozik.

SULYOK KATALIN

AZ ÉN APUKÁM OLVASZTÁR

Magyarország északi részén, Ózdon megismerkedtem egy kisfiúval. Szőke, kék szemű, nagyon okos gyerek. Hallgassátok meg, miről beszélgettünk.

Feri bemutatkozik

– Hogy hívnak? – kérdeztem.
– Ferinek.
– Milyen Ferinek?
– Vas Ferinek.
– Hány éves vagy?
– Nyolc leszek. Második osztályba járok.
– Van testvéred?

– Van. Ági.
– Ő hány éves?
– Negyedik osztályba jár.
– Ketten vagytok testvérek?
– Van még egy, vagyis hát még nincsen, de anyukám azt mondta. nemsokára megszületik. Vagy fiú lesz, vagy lány, azt még nem tudja anyukám. Azt szeretném, ha fiú lenne, mert a lányokkal nem lehet játszani. Ági soha nem akar velem játszani. Mindig tanul, vagy pedig anyukámnak segít, vagy pedig jönnek hozzánk a barátnői, és akkor sugdolózik velük. Engem mindig kiküldenek a szobából, hogy ne zavarjam őket, pedig én nem zavarom őket, csak hallgatom, hogy mit beszélnek. Azért lesz jó, ha megszületik a kistestvérem, mert akkor már nem én leszek a legkisebb, és akkor majd én küldöm ki őt a szobából, ha jönnek a barátaim.
– Hol laktok?
– A Béke-telepen. Innen nem látni a házunkat, mert az a magas, szürke ház eltakarja. De a mi házunk is nagyon magas, mi a hatodik emeleten lakunk. Lift is van a házunkban, de én gyalog szoktam feljárni. Csak akkor megyek liften, ha anyukámmal vagyok vagy apukámmal vagy nagyapával. Egyedül nem engednek liftezni, azt mondják, még kicsi vagyok.
– Nagyapád is nálatok lakik?
– Amióta nagymama meghalt, nagyapa is nálunk lakik. Ő lakik a kis szobában. Én Ágival a mi szobánkban, a harmadik szobában pedig apuka és anyuka. A kistestvérem velük fog lakni. Már megvettük neki a kiságyat. Az unokatestvéreméktől vettük, az övé volt, de ő már nem fér bele, mert nagy.

Feri bemutatja a gyárat

– Apukád hol dolgozik?
– A gyárban.
– Melyik gyárban?
– A nagy gyárban. Amelyiknek az a sok magas kéménye van. És mindegyik kéménye füstöl. Sok korom jön ki belőlük, és rászáll a városra, mindenfelé. Amikor anyukám kimossa apukám ingét, és ki-

teszi száradni az erkélyre, mire megszárad, tele lesz korommal. Ez mind a kéményekből jön. Nem is a kéményekből, hanem a kemencékből, de azokból nem tud kijönni, ezért vezetik be a kéményekbe.

– Voltál már a gyárban?

– Oda nem lehet bemenni. Csak beleselkedtem a kerítésen. A főkapunál. A kapuban mindenki bukósisakot rak a fejére.

– Micsodát?

– Bukósisakot. Amit a motorbiciklisek hordanak. A gyárba csak az mehet be, aki bukósisakot tesz a fejére. A sisak nagyon nagy, egyszer felpróbáltam az apukámét, egészen a nyakamig ért. Én majd csak akkor mehetek be a gyárba, ha a sisak jó lesz a fejemre.

– Miért kell a gyárban sisak?

– Apukám azt mondta, azért, mert a gyár udvarán mindenféle daruk járnak, olyan daruk, amilyeneken az anyukám is dolgozik. A daruk mindenféléket cipelnek, és ha az leesik, abból baleset van. De aki sisakot hord, az nem hal meg, ha valami a fejére esik, csak egy kicsit megsebesül.

– Mit csinálnak az emberek a gyárban?

– Dolgoznak.

– De mit?

– Mindenfélét. Mindenkinek megvan a maga dolga.

– Cipőt csinálnak, ruhát vagy ennivalót?

– Dehogyis! A mi gyárunk nem olyan gyár. Vasat csinálnak. Mindenféle vasat. Síneket, drótokat, lemezeket, talán még szögeket is. De ez nem biztos, nem biztos, hogy szögeket is csinálnak. Majd apukámtól megkérdezem, ő mindent tud. Nyáron, amikor apukámmal a Balatonra mentünk, Budapesten is voltunk. Egy nagy kék autóbusszal átmentünk az Erzsébet-hídon, és akkor apukám azt mondta, hogy az Erzsébet-hídnak ők csinálták a vasát. A mi gyárunk vasat és acélt csinál. Olyan nagy gyár, hogy ilyen nincs is több.

– Itt, Ózdon?

– Nemcsak itt! Az egész világon. De ez nem biztos – teszi hozzá Feri. – Majd megkérdezem az apukámtól. De az egész biztos, hogy Ózdon ez a legeslegnagyobb gyár.

– Apukád mit csinál a gyárban?

– Ő csapolja a vasat. Olvasztár. Amikor a vas a kemencében van, nagyon meleg, és olyan a színe, mint a tűz. És úgy forr, mint a húsleves, amikor anyukám főzi. Ha a vas már elég sokat főtt, akkor az apukám üstökbe engedi. Az nagyon szép. Láttam a televízióban, de ott nem volt olyan szép, mert a televízió nem színesben mutatta. De egyszer apukámmal moziban voltam, ott láttam színesben a csapolást. Az csodaszép volt. Apukám azt mondta, ha nagy leszek, bevisz engem a gyárba, mert én is olvasztár leszek, ő fog rá megtanítani. Nálunk mindenki olvasztár. Az apukám is, a nagyapám is. A nagyapám édesapja is olvasztár volt, de ő már nem él, nagyon régen meghalt, én nem is ismertem. Nagyapám is nagyon öreg már, és reszket a keze, és nem bírná azt a nagy meleget, ami a kohóknál van, ezért nagyapa már nem olvasztár, hanem őr.

– Mit őriz?

– A ruhákat.

– Milyen ruhákat?

– Hát az emberek ruháit. A gyárban az emberek nem abban a ruhában vannak, amiben az utcán vagy otthon. Hanem olyan ruhában, ami bepiszkolódhat a vastól, és ami a nagy meleget nem engedi a testükhöz. A kezükre kesztyűt húznak, a kesztyű a könyökükig ér vagy még feljebb, talán a vállukig is elér. A lábukra pedig csizmát húznak, és kötény van előttük. Láttam a moziban. Apukám azt mondta, azért öltöznek fel olyan ruhába, hogy a meleg vas ne égesse meg őket. A ruha meg a kesztyű meg a csizma nem engedi a testüket megégni. Amíg dolgoznak, a rendes ruhájukat beteszik a szekrénybe, az öltözőben. A rendes ruhájukra nagyapa vigyáz.

Anyukám darus

– Anyukám darun dolgozik. Van két osztálytársam, akinek az anyja darus, de az én anyukám dolgozik a legnagyobb darun, mert ő a legügyesebb. A műhely fölött egy kis házikóban ül anyukám, előtte mindenféle színes gombok vannak, és a gombokat nyomogatja.

A daru pedig arra fordul, amerre ő a gombokkal megparancsolja neki. A daru a vasakat felemeli a földről, és berakja a vonatba. Aztán a vonat elviszi szanaszét az országba.

– Ezt is a moziban láttad?

– Ott a csapolást láttam. A darut anyukám lerajzolta nekem. Sok darut rajzolt. Az egyik rajzon áll a daru, nem csinál semmit. A másik rajzon már cipeli a vasat, a harmadik rajzon pedig vagonokba rakja. Anyukám egy külön lapra lerajzolta a házikót is, ahol ő ül, fent van a magasban, és egy lábon áll. Az ő daruja zöld színű, de mindenféle színű daru van a gyárban. És van egészen kicsi is, és van óriás daru is. És mindegyik daru azt csinálja, amit az ember parancsol neki. Lehet, hogy én is darus leszek, ha megnövök.

– Az előbb azt mondtad, olvasztár leszel, mint apukád és nagyapád.

– Olvasztár is meg darus is. Mindig azt csinálom, amihez kedvem lesz. Előbb csapolni fogok, aztán pedig felülök a darura.

– Azt nem lehet, Feri. Az ember a gyárban csak egyfélét dolgozhat.

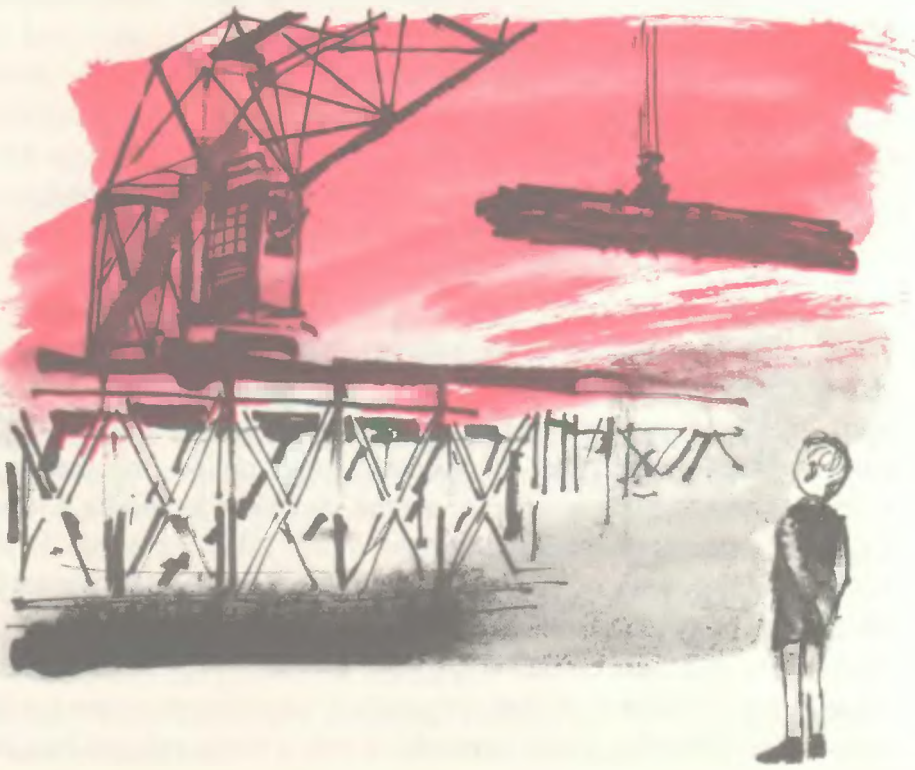

– A mi gyárunkban lehet. Az anyukám is azt csinálja, amit akar. Most nem darus, hanem varrónő.

– Honnan tudod?

– Mondta is, meg láttam is. Nemrégen az iskolából nem haza mentem, hanem hozzá, a varrógyárba, mert megbeszéltük, hogy amikor bevégzi a munkáját, elmegyünk a Centrumba cipőt venni. Tornacipőt. Akkor láttam, hogy egy nagy szobában sok-sok néni varrógépen varr. Azt mondta anyukám, hogy az a sok néni mind bent dolgozik a gyárban a vasaknál, de most nem dolgozhatnak a vasaknál, mert kisbabájuk lesz, és olyankor nem szabad nekik a gyárba bemenni. Anyukám is azért lett varrónő, mert nem dolgozhat a darun, amíg a kistestvérem meg nem születik. Azt mondta, onnan a magasból leszédülne. De anyukám jobban szeret a daruval dolgozni, mint varrni, csak hát most nem engedik neki, hogy el ne szédüljön a magasban. Ezért jár most a varrógyárba. De azt mondta, ha a kistestvérem megszületik, megint fölmegy a darura. Mert az nagyon szép munka. Az a legszebb a világon, így mondta. De apukám meg azt mondta, hogy a világon a legszebb dolog olvasztárnak lenni. Hát ezért akarok én olvasztár is lenni, meg darus is.

Amikor a sziréna megszólal

– A gyárban mikor dolgoznak az emberek, Feri?

– Mindig.

– Mindig? Éjszaka is?

– Éjjel is meg nappal is. A kémény mindig füstöl, az pedig csak akkor füstöl, ha az emberek dolgoznak. A gyárba úgy kell járni, mint az iskolába, nem szabad elkésni, mert akkor összeszidják az embert. Hogy az emberek megtudják, hogy mikor kell menni dolgozni, sziréna szól. Megszólal a sziréna, és akkor kezdődik a munka. És amikor megint megszólal a sziréna, akkor jöhetnek haza. De előbb bemennek nagyapához, és elkérik a ruhájukat, de mielőtt a ruhájukat felvennék, hogy össze ne piszkítsák, a fürdőben megfürdenek. Sok fürdő van a gyárban, de kell is. Egyszer elmentem apukám elé, vártam a kapuban. Amikor a sziréna megszólalt, az emberek mentek a gyárudvaron az öltözőbe, aztán nemsokára már a tiszta ruhájukban jöttek

ki a kapun. Olyan sokan voltak, hogy leálltak az autók, és utat engedtek nekik. Telis-teli volt az utca emberekkel. A buszokhoz mentek. Annyi ember volt, hogy apukámat nem is találtam meg köztük. Amikor megint üres lett az utca, és már senki se jött ki a kapun, hazajöttem, és apukámat már itthon találtam. Azóta megmondom neki, ha elé megyek, és akkor a gyárkapuval szemben, a hirdetőoszlopnál megállok, ő meg odajön értem. Különben nem tudunk ott találkozni, annyi az ember.

– Anyukád mikor jár dolgozni?

– Amikor darus, akkor összevissza dolgozik. Azt nem szeretem, mert alig van otthon. Dolgozik éjszaka is. Kérdeztem, hogy látja éjszaka a darut irányítani, éjszaka sötét van. Azt mondta, hogy a gyárudvar teli van lámpákkal, és éjszaka is olyan világosságot csinálnak, mintha nappal lenne. Nem szeretem, amikor anyukám éjszaka dolgozik, mert ha otthon van, mindig aludni akar, és nekünk csendben kell maradni, hogy ne zavarjuk. Nem szabad bekapcsolni se a rádiót, se a televíziót, hogy aludni tudjon. Azt se szeretem, ha délután dolgozik, mert akkor nem is látom. Amikor az iskolából hazamegyek, ő már bent van a gyárban, és csak akkor jön haza, amikor én már alszom. Azt szeretem legjobban, ha délelőtt dolgozik, amikor én iskolában vagyok. Egész délután meg egész este vele lehetek. Elmegyünk együtt a közértbe, és amíg a vacsorát csinálja, kint vagyok vele a konyhában, és mindenfélét mesél nekem. Azért szeretem, ha délelőtt dolgozik. Most a varrógyárban mindig délelőtt dolgozik.

– És apukád? Ő mikor jár dolgozni?

– Mindig máskor.

– Hogyhogy máskor?

– Máskor, mint anyukám. Azt mondta, azért, hogy vagy ő, vagy anyuka otthon legyen velünk. Hogy vigyázzanak ránk. De ez szerintem hülyeség, ránk már nem kell vigyázni, nagyok vagyunk.

A boltban mindent pénzért adnak

– Feri, miért dolgoznak az emberek?

– Hát... mert kell nekik dolgozni. Nekem tanulni kell, a felnőtteknek pedig dolgozni.

– De miért kell dolgozni a felnőtteknek?

– Majd megkérdezem apukámtól. Ő mindent tud. Ő nagyon szeret dolgozni. Meg anyukám is. Mindig mondják.

– És ha nem szeretnének dolgozni?

– Akkor is kellene nekik. Hogy legyen pénzünk.

– Mire kell a pénz?

– Mindenre. A boltban mindent pénzért adnak. Tejet, kenyeret, húst. Meg tornacipőt. És csokoládét is. Ha van pénzem, csokoládét veszek. Tibi csokoládét. Azt nagyon szeretem. De csak a kéket, mert a piros Tibi csokoládé keserű.

– Honnan van neked pénzed?

– Apukámtól kapok. Meg anyukámtól. Nagyapa is szokott adni. Amikor fizetést kapnak a gyárban, akkor adnak pénzt nekem csokoládéra.

– Azt mondtad, a szüleid szeretnek dolgozni. Te szeretsz-e tanulni?

– Nem mindig. Amikor jó idő van, futballozni szeretek a téren. De csak akkor enged anyukám és apukám futballozni, ha már megtanultam a leckémet. Azt mondják, mindenkinek megvan a maga dolga, az enyém az, hogy jól tanuljak, és sok ötöst vigyek haza.

– És viszel?

– Hát...

– Igen vagy nem?

– Nem. Csak négyest. Azt sokat. De a négyesért apukám veszekszik velem.

– A négyesért?

– Azért. Azt mondja, ha négyesre meg tudtam tanulni a leckét, akkor megtanulhattam volna ötösre is. Apukám azt szeretné, ha mindent egyformán jól tudnék.

– Anyukád is szokott veszekedni veled?

– Anyukám nem veszekszik velem. Csak akkor, ha elfelejtem kitisztítani a cipőmet. De nem szoktam elfelejteni a cipőmet kitisztítani, hogy anyukám ne veszekedjen velem. Mert én nagyon szeretem az anyukámat. Legjobban vasárnap szeretem anyukámat, mert olyankor nagyon-nagyon jókedvű, sokat énekel, nagyon szépen tud énekelni, és szebb hangja van, mint a tanító néninek. És vasárnap sokat mesél nekem, és szokott darukat rajzolni. Ezért én nagyon szeretem a vasárnapokat.

JANKOVICH FERENC

VASASOK JELIGÉJE

Ha vén üllőre versz magad,
ha lángot fú az ős anyag,
eget hasít a kalapács:
kezedtől száll e villanás. –
Eszedbe jusson jelszavad:
„Vasas, ne hagyd magad!"

Verj rá! rendülj, te vén világ,
csengjenek újabb áriák:
amíg a tágas ég alatt
új nép nem ébred, víg s szabad:
„Vasas, ne hagyd magad!"

SZÉP ERNŐ

HA ZENG A KALAPÁCS

Élvezem én
ha zeng a kalapács,
mikor veri
a vasat a kovács,
mert olyan szép
a csengése,
a zengése,
oly frissítő,
oly vidító,
meg merem én
vallani,
hogy a fülem
mint az édes
pacsirtaszót,
úgy szereti
hallani.

ALAKSZA TAMÁS

A METRÓ

Igazi nagyváros nem lehet meg metró nélkül. Mi sem.
Próbáltál már átmenni Budapesten déltájban valamelyik forgalmas utca kereszteződésében? Az emberek akaratlanul is lökdösik egymást, tolonganak.

Ha pirosat jelez a lámpa, megtorpannak a kocsisorok, villamos, autóbusz, személyautó, kamion zsúfolódik egymás hegyén-hátán.

– Ha sietsz, menjél inkább gyalog – ajánlotta egy barátom. S valóban: a kocsik hosszú percek alatt csak néhány métert tettek meg.

A vidéki városokban sem sokkal jobb a helyzet. Ami pedig más országok nagyvárosait illeti! Milánóról szól a történet: Az órák óta csigalassúsággal cammogó kocsisorban az egyik vezető odaszól a feleségének: „Drágám, a következő *harminc méterre* vedd át te a kormányt, nagyon elfáradtam..."

Megoldást azért lehet találni. Moszkva körül a várostervezők például egy nagy autóútgyűrűt építettek. Hasonló készült el a bolgár főváros, Szófia körül is. A nagy teherautók, ha a fővároson túlra igyekeznek, már nem szelik át a települést. A gyorsforgalmi úton hamarabb körbeérnek.

A zsúfoltság enyhítésére azonban ennél is többre van szükség.

Föld felett vagy föld alatt?

Ha már nincsen hely az utcákon, emeletes utakat kell építeni. Sőt. Emeletes vasutakat. New York lakói a megmondhatói, hogy mennyit szenvednek a csattogó-dübörgő *magasvasutaktól*. Igaz, a magasvasút szerelvényei nem torpannak meg a forgalmi lámpáknál. Igaz, gyorsan és kényelmesen szállítják az utasokat. De jaj annak, aki az ormótlan pályaszerkezetek közelében lakik! Nincs nyugalmas éjszakája, nincs csendes nappala.

Jó. Ha nincs hely a „földszinten", ha túl hangos az emelet – menjünk a pincébe. Vagy még mélyebbre. Építsünk földalatti vasutat!

A földalatti építése azonban sokkal-sokkal bonyolultabb, mint egy betonúté. A munkásoknak még nehezebb a dolguk, mint a bányászoknak vagy mint az alagútépítőknek.

Alagutakat rendszerint a hegyekben építenek. Kifúrják a hegyet, a sziklát.

A bányászok szűk, keskeny folyosókat vágnak. Hogy be ne omoljon a vájat, aládúcolják.

Egy földalatti alagútja azonban négy méter átmérőjű. El kell benne férnie egy vasúti kocsinak is. Sőt körben még levegőnek is kell maradnia. Különben úgy tolná maga előtt a levegőt a szerelvény, mint egy dugattyú. Az állomásokról egyszerűen kisöpörné az utasokat. Nem sok öröm lenne belőle. (Aki utazott már a metrón, tanúsíthatja: még most is „huzatot" csinál az érkező szerelvény.)

Ezért kezdetben nem is épültek „igazi" földalatti vasutak, csak úgynevezett *kéregvasutak*.

Ünnep, ajándék

A múlt század végén Budapesten az ország fennállásának ezredik évfordulójára készültek. Már felépült a nagyszerű sugárút – ma Népköztársaság útja a neve –, állt már az Operaház is, Ybl Miklós építész alkotása.

Akkor még nem volt nagy forgalom. A Hősök tere után pusztaság, szántóföldek, ligetek következtek. Más indok nem is volt arra, hogy a föld alá vigyék a villamost, mint az, hogy ne zavarják a felszínen korzózó előkelő uraságokat és asszonyságokat, a puhán gördülő gumikerekű kocsikat, hintókat, konflisokat a csörömpölő, zúgó gépezetek.

Felbontották tehát a sugárút két és fél kilométer hosszú szakaszát, és elkanyarodva a Vörösmarty tér felé, tovább ásták a földet. 1896. május 2-án ünnepélyesen megnyitották Budapest és egyben az európai kontinens első földalattiját.

Ehhez összesen 150 ezer köbméter földet kellett kiásni. Ha ezt a mennyiséget teherautókra raknák, a teherautólánc körbeérné a mai Nagy-Budapestet.

Helyes kis kocsik jártak a föld alatt. Negyvenen fértek egybe-egybe. Cirádás tábla jelezte a menetirányt, díszes lapocskán állt a figyelmeztetés: „Padlóra köpni tilos!" Egy másik tábla pedig azt közölte, ugyancsak díszes betűkkel, hogy őfelsége I. Ferenc József császár és király is megtekintette a vasutat.

Éppen nyolcvan év telt el azóta. A császár és király régen meghalt, a kis kéregvasutat háromszor is átépítették. 1973 karácsonyától hosszabb az útvonala, de tovább épül. Összesen 8700 méter lesz a hossza. A Deák térnél és a Kacsóh Pongrác útnál a kisföldalatti a metróhoz csatlakozik.

Mert metró is épült a fővárosban. Építése jóval nehezebb. Mélyen, 30–60 méterrel a föld felszíne alatt dolgoznak a munkások.

Vakondok módjára

A város közepén, a pályaudvarok körül nem lehet kéregvasutat tervezni. Képzeld el, hogy a körutat teljes hosszában és szélességben felbontják. Hol járjanak a buszok, villamosok, személyautók az építkezés ideje alatt?

Nemcsak a forgalmat zavarná egy ilyen építkezés, hanem a már meglevő csatornák, a méteres átmérőjű vízvezetékcsövek, az elektromos kábelek működését is megszüntetné. Nem folyna víz a csapból, nem távozna a szennyvíz, nem működne a telefon...

De hát hogyan lehetne még mélyebbre fúrni a föld alá?

Egyetlen megoldás: a vakondok módszere.

A vakondok orrával döfködi, lazítja maga előtt a talajt, két vaskos, ásószerű lábával hátrakotorja a földet, aztán előrepréseli magát a szűk nyíláson.

Ha a vakondoknak sikerül, miért ne sikerülne nekünk is? – vélték a tervezők. Szerkesztettek egy hatalmas gépet – fúrópajzs a neve –, amelynek külseje kevéssé hasonlít a szelíd, prémes állatkára. Viszont a munkamódszerük egyforma. A fúrópajzs magassága a fúrt alagút magassága. Tompa orrán hatalmas kések falják az agyagot, kavicsot, morzsolják a sziklát. Boltozatos, henger alakú teste megvéd a beomló földtől is. A kitermelt, kivájt kőzetet markolókanalak kotorják hátra, ahonnan szállítószalagra kerül, s végül csillékbe hull az anyag.

A pajzsnak mindegy, hogy hány méter mélyen dolgoznak vele. Mindegy, hogy milyen irányban kell haladnia. Az egyetlen, amit kér figyelmes kezelőitől: a táplálék, az áram, a villamos energia.

Szavazás a Parlamentben

Amikor az országgyűlés huszonöt évvel ezelőtt az első ötéves tervet elfogadta, azt is megszavazta, hogy Budapesten igazi, nagy forgalmat lebonyolító metró is épüljön. – Sokba fog kerülni! – mondták egyesek. – De még többe kerül később, ha nem építjük meg! – válaszolták a képviselők. – Bízzuk csak a mérnökökre a dolgot!

A mérnökök számítgatni kezdtek. Hosszú heteken át számolták az utasokat a villamosokon és autóbuszokon. Kiderült, hogy a fővárosban valamivel többen utaznak naponta kelet–nyugati irányban, mint északnak vagy délnek.

– Legyen hát a metró is kelet–nyugati irányú! – így szólt a döntés.

Gondok a tervezésnél

Az első gondot az állomások kijelölése jelentette. Minél több pályaudvart érintsen. Minél több forgalmi csomópontot. Így került bele a tervezett vonalba a Népstadion után a Keleti pályaudvar, a Lenin körút–Rákóczi út kereszteződése (EMKE-sarok), az Astoria-sarok, a Deák tér – ahol a kisföldalattira lehet átszállni –, majd a Kossuth tér. Itt van az Országház, körben minisztériumok, a Televízió, a Technika Háza, a Nemzeti Galéria. A következő állomás a Batthyány tér, ahová mint meghosszabbított kéregvasutak, szintén a föld alatt futnak be Szentendre felől a HÉV zöld kocsijai, és végül a Moszkva tér érintése után egy kanyarral a Déli pályaudvar.

Ez volt az első terv. Később az építkezések közben módosították: a Népstadion nem végállomás. A felszínre bukkan a kék szerelvény, és az újonnan épült lakónegyedek dolgozói a Fehér úttól utazhatnak metróval a város központja felé.

Az ötvenes évek elején Budapesten még sok helyütt látszottak a

háború nyomai. Az első metrómunkások foghíjas telkeken vertek tanyát. Szétbombázott házak helyén kezdtek aknát mélyíteni. Ha már elég mélyre jutottak, oldalt kezdték kiépíteni a folyosót, amíg a metró tervezett alagútvonalát el nem érték.

Ezekben az első hónapokban bányász módon dolgoztak. Csákánynyal, légkalapáccsal és lapáttal. Csak az alagútvonal elérése után lehetett levinni a pajzs alkatrészeit, s a pajzs csak összeszerelése után kezdhetett munkához.

Mindez leírva talán egyszerű. Egyszerű feladat, ha tapasztalt mérnökök irányítják a munkát, képzett munkások kezelik a szerszámokat, és van elegendő felszerelés is.

A metróépítésben azonban nem voltak tapasztalataink.

Ömlik a víz

Moszkvában jó negyven évvel ezelőtt kezdtek földalattit építeni. Azóta az alagútrendszer behálózza az egész szovjet fővárost. Kis gyűrűk, nagy gyűrűk, elágazások, sugárvonalak. Moszkva legtávolabbi pontjára is alig húsz perc alatt jut el az utas.

Magától értetődött tehát, hogy a Szovjetuniótól kértünk segítséget a metróépítéshez. Voltak már gépeik – adtak belőle; volt szerelvényük – különleges metrókocsi –, vásároltunk belőle. Amit azonban megfizetni sem lehet: a tapasztalat. Magyar mérnökök éveken át tanulmányozták, tanulták a szakma fortélyait.

A tapasztalatra nagy szükség volt, mert Budapesten nehéz a metróépítők sora. Különlegesek a talajviszonyok.

A villamosokon időnként megjelenik egy plakát: Budapest fürdőváros. Sokan szeretik a meleg vizű medencéket, a gyógyhatású fürdőket. A Gellértet, a Lukácsot, a Széchenyi fürdőt. Ami azonban jó a reumának, aligha jó az alagútnak!

A főváros alatt valóságos kis tavak és folyók találhatók. Vizük meleg, a benne levő ásványi anyag szétporlasztja, lyukacsossá teszi a mészkövet, villámgyorsan felfalja a fémeket...

Egyszer egy kutat fúrtak a Filatorigátnál, Óbudán. Erre három kilométerrel arrább elapadt a népszerű Római fürdő forrása. Évekig keresték az elszökött vizet, amíg megnyílt a strand.

A Rákóczi út tájékán a szivacsszerűen lyukacsos kövezetből vödörszám ömlött a víz a munkásokra. A szivattyúk is alig győzték eltávolítani a már-már térdig érő vizet.

Ezért kértünk a Szovjetuniótól egy különleges berendezést, a *keszont*.

Tűz a város alatt

A keszon magyar neve légzsilip. Gyakorlatilag keszon a kerékpárbelső, a futball-labda belső része. Egy szelepen át levegőt fújunk a tömlő belsejébe, ott megnő a légnyomás, és szétfeszíti a gumiburkot.

Ha a föld alatti alagútban megnöveljük a levegő nyomását a kinti kétszeresére, sőt háromszorosára, a víz beömlése megszűnik, szivárgássá szelídül. Nyilvánvalóan nincs azonban szükség arra, hogy egy több kilométeres alagútban ilyen nagy nyomást tartsanak fenn. Elég, ha csak a munkahely közvetlen közelében ülnek be egy negyedórás zsilipelésre az emberek a munkaidő kezdetén és végén.

A zsilip – egy kis kamra, elején és végén két légmentesen záró vasajtóval.

A légnyomást csak lassan szabad fokozni, és még lassabban csökkenteni. Ha túl gyorsan csökkentik a nyomást, a vérben oldódott gázok buborékokat képeznek, a buborék agyvérzést okozhat, megállíthatja a szívműködést, könnyebb esetben is bénulást okozhat.

Az egy éve elhunyt író, Illés Béla, a *Tűz Moszkva alatt* című kisregényében egy baleset izgalmas következményeit írja le.

A sűrített levegőben viharos gyorsasággal lobbannak lángra az éghető anyagok, a fa, a szövetek... Elég csupán egy kis szikra, és kész a baj. A történet főhőse a zsilipelés után az éppen elharapózó föld alatti tűzvészbe kerül bele.. Elégnek a zsilipkamra elektromos vezetékei is, visszaút nincsen. A lent dolgozó munkások egy vészkijáraton át menekülnek, a tartalék zsilipbe azonban csak ötösével férnek be. Csökkenteni kell a zsilipelési időt; akik szerencsésen a felszínre érnek, tántorognak, mint a részegek...

A „keszonbetegség" gyógyítható. Csak újból zsilipbe kell ültetni a beteget, nagyon óvatosan újra fokozni, majd csökkenteni a légnyomást.

Fagyasztott alagút

A budapesti metró építésekor szerencsére nem volt tűz. Vízbetörés előfordult. Az is, hogy az épülő alagút fölött megrepedeztek a házfalak. A metróépítő mérnökök számítanak az ilyen esetekre, már előre biztonságba helyezik a lakókat. Állandóan vizsgálják érzékeny műszereikkel, süllyed-e a talaj.

Nemcsak a sűrített levegő segíthet a víz távoltartásában.

Segít a fagy is.

Persze 30–40 méter mélyen soha nem fagyna be magától a föld. Ezért vékony csöveket bocsátanak le a mélybe, és különleges folyadékkal megfagyasztják a talajt. Ez a fagyott föld eléggé hűvös, de biztonságos munkahely.

Az ám, de mi történik akkor, ha már készen van az alagút? Hiszen nem lehet állandóan fagyasztani, és már szó volt róla, nem lehet állandóan sűrített levegőt préselni a jövendő metróvonalba!

Nem is kell. Ha a pajzs munkája közben két-három métert előrehaladt – körülbelül ennyit tesz meg naponta –, már készen állanak mögötte, hogy hatalmas, ívelt vastartókkal körülvegyék az alagút falát. Ezeket az öntöttvas íveket *tübing*nek nevezik. A tübingek gyűrűt alkotnak. Nincs az a nyomás, ami egy ilyen gyűrűt összeroppantana. S ha cementtel, bitumennel gondosan szigetelik, a víz sem hatol át a gyűrűk között.

Hát ezért nincsen szükség keszonra és fagyasztásra, ha már készen van az alagút.

A tübing drága dolog. Magyarországon amúgy is híjával vagyunk a vasnak. A metró első szakaszának építéséhez annyi vasat kellett fölhasználni, amennyiből negyvenkét Margit-hidat építhettek volna meg! Ezért újabban inkább vasbetonból készítik a gyűrűket. Ugyanolyan jók, viszont olcsóbbak...

Ha készen vannak az alagutak, akkor már alig van munka. Csak az állomásokat kell megépíteni, csak a felszíni állomásrészeket kialakítani, csak a vágányokat lefektetni, csak a villamos vezetékeket, kábeleket lefektetni, csak a mozgólépcsőt felszerelni, csak a biztonsági berendezéseket beépíteni, csak televízióval felszerelni az állomásokat. A tévé révén egyetlen ember nyolc helyen is ellenőrizheti a forgalmat a mozgólépcsőnél.

Mozgólépcső nélkül elképzelhetetlen a metró. Gondold csak el, mennyire kimerülnél, ha fel kellene másznod egy 70 méter magas toronyba valami szűk csigalépcsőn! Hát a föld alól feljutni sem kellemesebb. Mozgólépcső nélkül csak táblák fogadnának: „Öregeknek és gyerekeknek nem ajánljuk!" „Szívbetegeknek szigorúan tilos!" „Külön orvosi vizsgálat a metróutasoknak!"

Szerencsére van mozgólépcső. Mint egy végtelen szalag, forog körbe-körbe. Ahogyan kiegyenesedik a lépcsősor a felszínen, engedelmesen el is tűnik egy fedőlap alatt, utána visszafordul, s lent az állomáson újra előbukkan, hogy új utasokat vegyen föl. Vele együtt a korlát gumifogódzója is végtelen szalagként forog.

1976-ban már megnyílik a Deák tér és a Nagyvárad tér közötti szakasz. 1978-tól a kispestiek is metróval közlekedhetnek. Az ötödik ötéves tervben pedig Rákospalota-Újpestig húzódik a vonal.

Lehet, hogy ezek az adatok nem pontosak. Ebben az évtizedben a metróépítők mindig szereztek valamilyen kellemes meglepetést. Hónapokkal, sőt évekkel hamarabb fejeztek be egy-egy szakaszt, mint ahogyan azt tervezték eredetileg.

Hamarabb utazhattunk, gyorsabban utazhattunk.

1974 Budapest föltúrásának éve volt.

Egyszerre három nagy, zsúfolt, forgalmas tér vált munkagödörré, földtúrássá. A Deák tér, a Kálvin tér és a Nagyvárad tér hétről hétre változott. A villamossínek hol jobboldalt húzódtak, hol baloldalt kanyarogtak. Sűrűn át- és áthelyezték az úttestet is.

Nem lett volna meglepetés, ha a forgalom végleg elakad ezeken a tereken, ahol az új állomásokat mélyítették. De ha zökkenők voltak

is, végeredményben példás rendben – és példás gyorsasággal készültek el az új aluljárók.

Az aluljárók és a metróállomások építése már régen együtthalad.

Hogy példás rendben folyt az építkezés, azt a kíváncsi pestiek legjobban a Deák térnél figyelhették meg.

A figyelmes építésvezetőség egy kis emelvényt ácsoltatott a templom mellé, oda is tettek egy táblát: *Szíveskedjék megtekinteni az építkezést.*

Az ötletnek nagy volt a sikere. Mindig tele volt a kis emelvény bámészkodóval.

Főleg az izgatta az embereket, hogy az alagút kivájása közben nem repednek-e meg a műemléképület falai.

A mérnökök naponta, óránként mérték a talaj süllyedését. A mélyben dolgozók munkáját dicséri, hogy ezen a szakaszon egyetlen fal sem repedt meg, egyetlen épületet sem kellett lebontani.

Egyszerre huszonnégy vállalat dolgozik ma is a budapesti metrón. 1970. április 4-én, felszabadulásunk 25. évfordulójára megnyílt az első szakasz; 1973 óta a Fehér úttól a Déli pályaudvarig már végigutazhatnak az utasok.

A metró is jelzi Budapest világvárosi rangját. A szó idegen kifejezés rövidítése: Metropolitan Railway – azaz: nagyvárosi vasút. Igazi nagyváros nem lehet meg metró nélkül. Mi sem.

A tervezők térképén már Káposztásmegyer, Albertirsa is szerepel. Az új lakónegyedek építésénél már számítanak a gyors és olcsó földalattira. Gyors, hiszen a szerelvény még el sem hagyja az állomást, már 70 kilométer óránkénti sebességgel robog; olcsó, mert akinek nincs bérlete, egy forintért utazhat.

Sok és nehéz munka a földalatti építése. De megéri. És a pestiek nemcsak szeretik, használják is. Máris zsúfolt. És új tervek készülnek a metró bővítésére, mert a metróépítésben nem lehet megállni.

GAZDAG ERZSI

DAL A VILLAMOSRÓL

Csengettyűznek, csengettyűznek.
– Csin-csin, szól a csengettyű.
Vagy óriás gyöngyöt fűznek?
Üveggyöngyöt, gyönyörűt?

Az utcánkat végig járja.
– Csin-csin, egyre csengeti;
Üveggyöngyét osztogatja,
kínálja egy kínai?

– Csin-csin, tessék parancsolni!
Ez itt sárga, mint a méz.
Ez meg rubin, kék a másik...
Ki mit szeret, arra néz.

Most ablakunk alatt csendül.
Majd az utcánk közepén.
– Csin-csin! Milyen fürgén futkos
az a kínai legény!

Kitekintek az ablakon:
– Hol van az a kínai?
Én is vennék gyöngyöt tőle.
Hívná ide valaki!

Tekintgetek jobbra-balra.
Tán meglátom hamarost.
S teringettét, megpillantom
a csengető villamost.

PAVEL BAZSOV

A SZÉN

Élt egyszer két jó barát: Makszim Vahonya és Szagyik Uzejev. Az egyik orosz, a másik baskír, de az életük tökéletesen egyforma: fiatalkoruk óta bányákban kutattak, együtt küzdöttek, dolgoztak, mindig csak együtt. Őszinte, igaz barátság volt köztük. Egy csöppet sem hasonlítottak egymásra; Vahonya nehézkes férfi, hosszú szakállú, oszlopos vállú, öklére még ránézni is félelmetes. Lába medveláb, beszéde dörmögő, darabos. Lassan beszél, engedékeny természetű. Ha valamilyen zöldfülű gúnyolódik vele, csak megfenyegeti.

– Eredj, fiam, innen, mert megdühödök! Vigyázz, hogy még véletlenül se üsselek meg!

Szagyik nem nőtt nagyra, vékonyka szakálla helyén hét szőrszál, de keménykötésű legény. Néha azt hinnéd, karját se tudja emelni, de nézd csak meg munka közben. Mindig vidám, mindig kapható énekre, táncra vagy hogy a dudába néha-néha belefújjon. Nemhiába adták neki a baskír Szandugacs nevet, ami a mi nyelvünkön pacsirtát jelent. Előfordult, hogy ez a Makszim Vahonya és Szagyik Szandugacs egy gazdához mentek dolgozni. Persze nemcsak a gazdának dolgoztak, maguknak is meg-megszitálgattak egy kis homokot. Néha találtak is, de bizony nem sokáig ült meg a pénz a zsebükben. Tudvalevő, hogy a kutatót furcsa útra vezeti a szerencséje. Amit hosszú munkával összeszed, hamar elmulatja, aztán megint munkára fel, újabb és újabb helyekre – lehet, hogy ott vidámabb lesz az élet.

Mindketten nőtlenek – minek ülnének hát egy helyben? Összeszedik a szerszámaikat, kis cókmókjukat, és gyerünk.

– Gyerünk, nézzük meg – dörmög Vahonya –, hol élnek jól az emberek.

Vidáman lépeget Szagyik, és kötődik:

– Fürgén, Makszimka, fürgén! Az új helyeken az aranypor magától hull a kezünkbe, a drágakő a szakálladra ugrik, egyszerre csak fél pudos lesz a szakállad.

– Hm, a tieden meg egy sem marad meg – tréfálkozik Vahonya, és medve módjára hahotázik: – Ho-ho-hó!

Így éldegélt a két jó barát. Jóllaktak az édességtől, belekóstoltak a keserűségbe: Szagyik munka közben elvesztette jobb szemét, Vahonya meg a bal fülére megsiketült.

Amint a polgárháború megkezdődött, mindkét öreg fegyvert fogott, és harcolt a szovjethatalomért. Később, mikor Kolcsakot Szibériába űzték, így szólt hozzájuk a politikai vezető:

– Köszönöm nektek, elvtársak, a szovjethatalom nevében, de most, mint a földalatti mozgalom rokkantjai, vonuljatok a munka frontjára.

Hát bizony ez nagyon fájt az öregeknek, de mit tehettek?

Igaza van a politikai vezetőnek, utána kell már egyszer nézni, hogy mi történik a kutatóterületeken. Elindultak, meg is érkeztek az ilmeni hegyekbe, és megdöbbenve tapasztalták, hogy bizony ott ember ember hátán nyüzsög, és a rablás, az aljas nyerészkedési vágy nagyon elhatalmasodott. A rablók senkit sem sajnálnak, csak az a céljuk, hogy minél több rubelt harácsoljanak össze. Elözönlenek minden kis lyukat, bányát, tárnát, s azt remélik, hogy hamar meggazdagodhatnak. Természetesen ezek mögött a rablók mögött ott vannak a kereskedők, csakhogy nem mutatkoznak, elbújnak a háttérben. Elgondolkozott a két jó barát, összedugták a fejüket: mit csináljanak? Elmentek Miászba meg Zlatousztba, elmesélték az illetékeseknek, de semmi eredmény. Azok csak legyintenek.

– Nem érünk mi most erre rá, sokkal fontosabb dolgaink vannak. Különben is hoztak erre már törvényeket.

Elkezdett a két öreg érdeklődni a törvények felől. Hiába minden, ezzel csak még nagyobb lett a kavarodás bennük. Tudnivaló ugyanis, hogy a rézre van egy törvény, az aranyra egy másik, a drágakövekre egy harmadik – hát mit csináljanak, amikor az ilmeni hegyekben mind a háromféle van? Ekkor elhatározták:

– Elmegyünk magához Lenin elvtárshoz, ő talál majd időt erre is.

Készülődni kezdtek, csakhogy talán most először életükben nézeteltérés támadt köztük. Vahonya szerint kevés követ kell magukkal vinni, csak annyit, hogy megmutassák Leninnek, milyen található náluk, no meg egy kis aranyport is. Szagyik viszont azon a véleményen volt, hogy mindenféle kőzetből kell magukkal vinni egy-egy mintát, hiszen ez a dolog tudományos.

Veszekedtek, veszekedtek, majd megállapodtak abban, hogy mindegyik viszi a maga zsákját, és azt rak bele, amit jónak lát.

Vahonya szeretettel szedte össze a drágaköveket. Kék és rózsaszínű kövecskék gyűltek nála össze, meg egy kevés aranyport vitt magával. Még Kocskárba is elugrott egy kevés rózsaszínű topázt keresni. Jól megtöltötte zsákját, és tartalma sokszínű kövecskékből állt. Szagyik pedig alig bírta zsákját megemelni, úgy megrakta.

– Hö-hö-hö – nevetett Vahonya –, hiszen te az egész hegyet a zsákodba gyömöszölted! No, Lenin elvtárs, lesz neked munkád, míg kiválogatod, melyik hasznos, melyik haszontalan!

– Buta vagy te, Makszimka – felelte megbántva Szagyik –, hiszen te nem is érted meg Lenint. Tudományos célból erre van neki szüksége, nem pedig vásári kövecskékre, azokra ő rá sem néz.

Elindultak Moszkvába. Az úton persze sok minden történt velük, nem úszták meg szárazon a dolgot. Egy helyen Vahonya lemaradt a vonatról, Szagyik – annak ellenére, hogy haragudott rá – egészen elkeseredett, még el is sírta magát bánatában. Hogyisne, hiszen ha így vagy úgy is, csak együtt voltak, és éppen most, egy ilyen fontos ügynél kellett véletlenül elszakadniok egymástól! Ezenkívül nehéz dolog két ilyen nagy zsákkal utazni. Kérdezgetik: nem sót cipelsz, hogy spekulálj vele? Ha azután megmutatta a zsákokat, mindjárt veszekedni kezdtek vele: vajon a saját meggazdagodása céljából hurcolja ezeket a köveket vagy pedig valamilyen múzeum számára? Egyszóval folyton csak nyugtalanítják az embert.

Vahonyának sikerült mégis valahogyan Moszkva alatt elérnie a vonatot és csatlakoznia Szagyikhoz. Úgy megörült egymásnak a két jó barát, hogy a kocsi utasai könnyezésig kacagtak, látva, hogyan ölelkeznek, csókolóznak. Azután persze megint csak elkezdtek veszekedni, hogy melyik zsák a fontosabb, értékesebb, de most már enyhébben gúnyolódtak egymással. Amint a vonat befutott Moszkvába, megszólalt Vahonya:

– Hadd vigyem én a te zsákodat, hozzám mégis jobban illik a nagyobb zsák, neked meg jó lesz az én kisebb zsákom, hiszen kisebb vagy. Nem vagyunk már Miászban, itt Moszkvában más a rend!

Első éjszaka az állomáson kódorogtak, reggel azonban nekiláttak Moszkvának, Lenin elvtársat megkeresni.

Hamarosan meg is találták.

– Lenin elvtársnak szeretnénk a köveket megmutatni – felelgették a kérdezősködésre.

– Gazdag hely ez – dörmögi Vahonya –, meg kell menteni a rablóktól és kereskedőktől. Otthon nem értünk el semmit, így hát sürgősen Lenin elvtárssal szeretnénk megbeszélni ezt a dolgot.

Végre aztán bevezették őket Vlagyimir Iljicshez. Kezdték a mondókájukat, elmeséltek neki mindent, csakhogy nagy igyekezetükben egyszerre ketten beszéltek, egyik a másikat szakította félbe, és bizony nem sok értelmes dolog sült ki ebből.

Hallgatja, hallgatja Vlagyimir Iljics őket.

– No – mondja végül –, barátaim, egyenként, csak egyenként, úgy látom, hogy amit mondtok, államügy, hát jobban meg kell érteni.

Erre Vahonya fogja szépen a zsákját, kiönti a sok drágakövecskét, és dörmögő hangján magyarázza: ez ebből a lyukból, emez ebből a bányából, amaz máshonnét, meg hogy mennyit ér.

– Mire valók ezek a drágakövek? – kérdi Vlagyimir Iljics.

– Dísznek, leginkább dísznek – válaszolja Vahonya –, láncnak, fülbevalónak, melldísznek meg így tovább.

Vlagyimir Iljics elgyönyörködik egy kissé a sokféle drágakőben, majd megszólal:

– Várhatunk még ezekkel.

Szagyikon van a sor. Lassan bontogatja ki a zsákját, majd elkezdi a köveket kirakni az asztalra, közben sorra mondogatja nevüket:

– Amazonkő, kolomitkő, labradorkő...

– Úgy látom – szakítja félbe Vlagyimir Iljics –, hogy nálatok az egész világ kövei megtalálhatók.

– Bizony, Lenin bátya – örvend Szagyik –, igazat beszélsz! Az egész világból összefutottak hozzánk a különböző kövek, még velőkövet is találhatsz ott! Az eremejevi bányában pedig napsugárkövet, szenet is találtak!

Elmosolyodik erre Vlagyimir Iljics, és így szól:

– Velőkőnek semmi értelme sincs a számunkra, de bizony a napsugárkő nagyon fontos. Szebb és kellemesebb az élet, ha ez van.

Hallva ezt Szagyik, még jobban belemelegszik.

– Lenin elvtárs, ez a mi napsugárkövünk nagyon jó ám, mert a nap jól átsüti sugaraival. Ezen a helyen fordul a hegylánc, és a sztyeppbe megy át.

– Ez mindennél nagyszerűbb – mondja Vlagyimir Iljics –, hogy a hegyek a nap felé fordulnak, és így nem szárad ki a sztyepp. – Lenin elvtárs rögtön csöngetett, és elrendelte, hogy utasítsák ki az ilmeni hegyekből az üzérkedőket, és közkinccsé nyilvánította a területet. Majd felállt és szólt:

– Köszönet a gondoskodásért, öregek. Nagyon nagy tettet vittetek végbe! Államügy! – És képzeljétek el, kezet rázott velük!

Érthető, hogy szinte magukon kívül állanak ott. Vahonya szakálla könnyben ázik. Szagyiknak is reszket a szakállacskája, és sírással küszködve szólal meg:

– Ó, Lenin elvtárs! Ó, Lenin elvtárs!

Vlagyimir Iljics leült, és írt egy saját kezű utasítást, hogy a két öreget nevezzék ki az új állami birtokra felügyelő őrökké.

A mi öregeink azonban nem értek haza. Tudnivaló, hogyan volt abban az időben. Elindultak egy úton egy város felé, azután valahová egészen más helyre jutottak el. Háború dúlt akkor azon a tájon, és elmentek megint csak harcolni a hazáért, a szovjethatalomért.

Ettől az időtől kezdve híre-hamva veszett a két öregnek, mintha elnyelte volna őket a föld. Az utasítás azonban hamarosan megérkezett. Ezt az állami birtokot most Lenin-birtoknak nevezik.

KOLTAI SÁNDOR FORDÍTÁSA

LOUVIERS ÚTJÁN

FRANCIA NÉPKÖLTÉS

Louviers útján itt meg ott
útkaparó dolgozott.
Tört-zúzott
sok kavicsot,
tört-zúzott sok kavicsot,
országutat javított.

Arra ment egy úri lány
aranyozott hintaján.
Azt mondta:
„Útkaparó –
azt mondta: – Útkaparó,
mesterséged borzasztó."

Felelt az útkaparó:
„Éhes otthon sok lurkó.
Ha ülnék
a fogaton,
ha ülnék a fogaton,
nem veszkődnék az uton."

A felelet egyszerű,
mégis igen nagyszerű:
A szegény
nem szépszerén,
a szegény nem szépszerén,
nem jószántából szegény.

WEÖRES SÁNDOR FORDÍTÁSA

Aratás a közös földön. Egy középkori kódex illusztrációja

KÉPEK A MUNKÁRÓL

Flamand kelmefestők a XV. század végén

Halászat a XIV. században

A
A
B

Német rézbányászok Angliában a XVI. században

Fametszet az angliai Roxburghe-gyűjteményből. Szénagyűjtés

Így dolgoztak az ércbányászok 1561-ben

Kovácsműhely. (Roxburghe-gyűjtemény)

Pieter Brueghel:
Szántóvető

Pieter Brueghel:
Ostyasütő

Gustave Courbet: Kőtörők

François Millet: Kalászszedő asszonyok

François Millet: Magvető

Vincent Van Gogh: Takács

Vincent Van Gogh:
Aratás Arles-ban

Ilja Repin: Volgai
hajóvontatók (Vázlat)

Koszta József: Kukoricatörők

Nagy Balogh János: Kubikos

ÁGH ISTVÁN

FÖLDKÖZELBEN

Az utca estére megtelik emberekkel, jönnek a munkából, viszik a tejet a csarnokba, elbeszélgetnek a csarnok előtt, hazafelé leülnek a házak elé a kispadokra, hogy még lefekvés előtt rövid ideig együtt lehessenek. Mindent betakar az este homálya. Az emberek nyugalma sem gondoltat arra, mi is történt a földeken, az udvarokon és a házakban egész nap.

Ha nem ismerném a falut, most csak ezt az órát érezném át – a lombban megmoccan egy madár. A disznók nyöszörögnek, álmukban fölszusszannak a tehenek, kutyák ugatnak az idegen léptek után, motorkerékpár, autó világítja át a falu sötét zugait, s akkor még a csillagok is elhalványodnak egy pillanatra, hogy a háttérből újra kifényesedjenek a tiszta égen. Mert a falu csillagai olyan sárgán, vörösen, fehéren ragyognak, s olyan közeliek, mintha le lehetne őket szakítani. A Tejút valóban egy poros, fehér országút, ahol lovas kocsik, tehenek, kutyák lábbal fölfelé gurulnak, járnak, kiscsikók trappolnak, s befutnak az út menti csillagok közé.

Minél nagyobb a csönd, annál tisztább az ég is; minél kevesebb ablak világos, annál fényesebb a Tejút, a Nagy Göncöl, az északi Sarkcsillag meg a Mars. Milyen jó lenne tudnom – gondolom magamban egyedül a kispadon – a csillagok nevét. Még meg is szólíthatnám őket, de csak nézem, és lefekszem én is, hogy fölkeljek a nap után.

...a tehén bődül éhesen... *

Nem én leszek az első, megelőznek a falusiak – nemhiába feküdtek korán, korán is kell nekik kelni. Legelőször az állatgondozóknak. Ha

* A címként idézett verssorok a szerző *Szabad-e énekelni?* című kötetében megjelent versekből valók

az alvó hajnalban rövid időre fölébred, hallhatja a korai csoszogást, köhincsélést, néha még beszédet is, mikor két-három munkába induló találkozik.

Az állatgondozókat egyszerre sajnálom és irigylem, mert nem alhatnak már; milyen jó lenne a meleg ágy! De ők érzik át igazán a hajnalt, a felkelő nap rubinjaiban járnak, belehelik a harmat frisseségét, a zúzmarás fák sátrai alatt érnek el a major udvaráig.

Könnyen megmutathatom, merre van a major. Ott a domb aljában, ahol az a sok fa látszik, ott, ahol a víztorony ezüstgömbje áll a magasban. Akik ott dolgoznak, behunyt szemmel is megtalálnák. Tudják az út gödreiből, merre járnak. A fák suhogása is eligazítja őket.

Az állatgondozók kezdik először a napot a szarvasmarha-, a sertés-, a baromfitelepeken. S hiába kevesebb a ló már, ha a legtöbb munkát gépek végzik helyettük, akkor is kellenek, mint ahogy a gép sem nélkülözheti az embert. Sokféle munka sem nélkülözheti a lovat. A korán kelők csapatából néhány ember kiválik a lóistállók felé. Minden állatfajtának külön lakóhelye van.

Régen, mikor még minden parasztcsalád maga dolgozott a földjén, a ház végébe építették az istállót, ahol együtt voltak lovak, kiscsikók, tehenek, borjak, ökrök a jászol előtt. A mi istállónk már összedőlt, fölösleges lett állatok nélkül.

Jól emlékszem rá. A fal mellett mindenütt jászlak álltak, a lovaké a jobb oldalon kezdődött, az volt a legnagyobb, utána az ökröké, majd a teheneké; a borjaké már olyan pici volt, akár a bölcső. Minden állat a falnak fordult, farral az istálló járdájának. A lovakat kötéllel, a teheneket lánccal kötötték a karikához. Tudták, miért. A mozgékony, tüzes lovakat fölsértette volna a lánc, sőt a zörgése még jobban ijesztgette, idegesítette volna.

A tehenek nyugalmasak, hosszan elkérődzgetnek, csak akkor ugrabugrálnak, zavarják egymást, ha elszabadulnak. A szarvuk és a fülük között úgy kötötték rájuk a láncot, akár a koszorút. A lovakat kötőféken tartották helyükön, amelyet jó erős kendermadzagból fontak össze, s alulról a lófejekre húzták, hogy az alsó része az orra, a felső meg a homlokra illeszkedjen, s hátul a torok alatt kötötték a kötelet a vaskarikába.

Nagyon szerettünk az istállóban téblábolni a felnőttek között. A férfiak igazi helye az volt, nem a konyha. Nyári hetes esők idején oda gyűltek, fejőszékekre ültek vagy bele a friss lucernába, tiszta szalmába, és beszélgettek. Régi históriákat hallhattunk meg új történeteket. A gazda eleséget dobott az állatoknak, megigazította alattuk az almot, a szalmát.

Micsoda csodás ez a reggel!

Régen is a legelső reggeli út az állatokhoz vezetett. A férfi az eleséget a jászolba villázta. Nyáron zöld lucernát vagy lóherét, zabosbükkönyt, zöld kukoricaszárat, ősszel muhart, kölest, télen mindezt szárítottan. De télen a fő eleség a széna volt. A lovaknak a szemes zab augusztustól novemberig járt inkább. Télen, amikor ritkán fogták kocsiba őket, veszélyes lehetett volna. A zabtól a lovak tüzesek lesznek, nagyon erősek, és nem bírnak magukkal, ha istállóban kell állniuk, vagy csak a könnyű szán előtt ügethetnek. Képzeljük el, milyen furcsa lehet eke, gabonaszekér helyett a szán, amit még az ember is elhúzhat-

na, akárha öten is ülnek rajta. Az állatok téli eledele szárított, mint az embernek a füstölt kolbász nyáron.

Akár nap sütött, vagy hó esett, a ház asszonya valamivel később mindig elvödrözte a langyos vízben megdagadt kenyérhéjat, őrölt kukoricát, krumplihéjat a disznóknak. Szegény asszonyok köténye már hajnalban elkoszolódott, nemcsak azért, mert a disznóólakhoz cipelték a moslékot, hanem azért is, mert a disznók, leginkább a fiatalabbak nagyon falánkak, orrukkal zörgetik a hidas deszkáit, abban állnak, amit esznek, mintha eledelükben fürödnének nagy harsányan, közben befröcskölnek mindent a közelükben, még etetőjüket is. Ezért mondják a hozzájuk hasonló emberekre: disznó. De hát minden asszonynak van másik köténye, vagy kötényüket meg is fordíthatják, mikor fejni mennek.

Közben a férfi kitalicskázta a trágyát az udvar végébe, új eleséget dobott a jászlakba. Az asszony langyos vízzel megmossa a tehenek tőgyét, kisszékre ül, és elkezdi a munkát, két kezével a tőgyeket húzogatva. Nehéz cselekedet. A tenyérnek hozzá kell tapadnia a tőgyekhez, mintha már eggyé válnának. Fölharsan a zséter, a fejőedény, spriccel, zúg, habzik a tej. S pár perc múlva már a begyűjtőhely nagy kannáiba ömölhet át.

Aztán a legelni járó teheneket kiengedték a gulyába. Hangos volt az utca a gulyás ostordurrogásától, mellyel az indulást jelezte inkább mintsem a hátakat csapkodta volna. Mozgásra indított, nem terelt, arra a puli alkalmasabb, már az is elég, ha a lábakat megugatja.

A mi kanászunknak réztrombitája volt, talán katonakorából. De a kanászhoz mégsem a réztrombita, inkább a kürtté alakított szilajszarv illett, mély hangja elhallatszott a szomszéd faluba is. Ám Kardos bácsi különös életéhez hozzátartozott ez az ütött-kopott, horpadt szerszám, akár az égő felével szájába dobott cigaretta vagy az egy hajtásra megivott liter bor.

Legelőre engedték az állatokat, a marhákat a rétre, a disznókat a páskomba. Üres lett a ház, megérezték a kisbikák a sarokban, szomorúan néztek anyjuk után, először még toporogtak, aztán elcsöndesedve nézték a falat, lefeküdtek, és fejüket oldalt hajtva bámulták a nyitott ajtót. Mezőre indultak az emberek is, elporoztak a szekerek a dűlőutakon, a kutyák csöndesen szunyókáltak a bokor alatt, tyúkok fürödtek a porban.

Így múltak el a régi reggelek. Ma sem könnyebben, mégis másképp. Az állatoknak enni kell, dolgozni kell a mezőn. De a munka természete megváltozott. Az emberek egymásért dolgoznak, és legtöbbször géppel. Amennyire megkönnyíti a gép a munkát, annyival kevesebb embert látunk az állatoknál meg a földeken. Akik ott maradtak, csöppet sem lustálkodhatnak.

Mit csinál az a korán kelő állatgondozó, aki hajnali ablakunk előtt elballagott? Olyan eledelt etet, mint valaha, de már gép sodorja a szájak elé a szénát meg a többi takarmányféleséget. Nem kell a kútból vödörszám merni a vizet a vályúba, ott a jászolon a vízcsap. A trágya futószalagra kerül, onnan csillébe, hogy könnyebben helyére juthasson. A régi kis istállók helyett, ahol együtt lehetett mindenféle állat, most nagyok, tágasak fehérlenek a gazdaság udvarán. Külön-külön tartják a fejősteheneket, a hízásra fogott tinókat. A disznók helye sem hasonlít a régi hidasokhoz, ólakhoz. Az anyakocák fiaztatókban hordozzák nagy hasukat, külön a kis kamasz süldők, külön a hízók. A fejőgépek megkímélik a kezeket, és gyorsítják a dolgot.

Aki az állatokkal foglalkozik, télen-nyáron, hóban-fagyban teszi munkáját. Mindegy, akármilyen nagy az ünnep, hívják az éhes szájak, s maguk mellett tartják késő reggelig, és estefelé visszavárják mindennap. Reggel és este között, mikor pihenhetnének, otthon kell tenni-venniük, mert van otthon is tehén, háztáji föld, csirke, tyúk, liba, kacsa. Dolgoznak, hogy a hús, a tej és a tojás megteremjen.

Mezők tükrében nézem magam...

Nézek egy galambot, amint hirtelen szárnycsapással fölszáll a mezők fölé. Augusztus van. A kombájnok learatták, kicsépelték a gabonát. A szélső ház mellett traktor szánt, elmegy egy kilométerre is, aztán visszafordul. Reggel óta figyelem, vagyis hallom a hangját közeledtében erősödni; öt ekét húz egyszerre. Szaporán fogy a tarló, és növekszik a barna szántás. A varjak még az erdőből is iderepülnek a földszagban kukacra vadászni. Nem szükséges a keresgélés, az eke kiforgatta őket kis üregeikből.

A traktoros, ha irányba állította gépét, elábrándozhat valamicskét, például azon, milyen gyávák ezek a nagy madarak. Egy fecskétől is fölijednek, ha rájuk cikázik, süketítő károgásba kezdenek, le se szállnak addig, amíg bolondozik velük.

Én is szántottam valamikor, nagyon kicsi koromban meg apám után mentem a barázdában, szerettem a puha földet nyáron, hűtötte meztelen talpamat, jó volt egerekre vadászni, botommal bolygattam kifordított fészküket. Az egyik ló az előbbi barázdában ment, amelyre aztán ráforduit az újabb. A másik ló fölül a parton. Apám szólongatta őket, talán azért olyan sűrűn, hogy a lovak is meg ő is elszórakozzanak. A lovat vezette a barázda. Le se nézett, lába úgy is megérezte, ha kilépett belőle. A vaseke meg, ha jól állították, szép egyenesen követte a kétkerekű taligát, amire kapcsolva volt, hogy a taligára ráakaszthassák a hámfát, a hámfára az istrángokat. A szántó ember sokat álmodozhatott. (Most a traktorosnak már annyival jobb a dolga, hogy ülhet a gépén, mert bizony sokat kellett az eke után gyalogolni.) Azért mégsem lehetett mindenről megfeledkezve bandukolni. Megszólták a rosszul szántókat. „Cseh-barázdát" hagytak, fölszántatlan szigetecskéket, még ha ráfordították is a földet, kitetszett a fölszántatlan föld.

A föld a magvak ágya. Jól meg kell vetni. Nemcsak szántással, hanem fogasolással, hengerezéssel, amikor a rögöket aprítják, finommá törik, zúzzák. Belekeverik a trágyát. Aztán kezdődhet az őszi árpa vetése szeptemberben. A kukorica, a répa, a krumpli még kint a földön, de már a jövő évi termés első vetőmagvai visszakerülnek.

Anyám kamrájában használatlanul áll egy gépezet, a csörlő. Olyan, mint egy ló nagyságú bogár. Vetőmag tisztítására használták. Fölül beleöntötték a magot, a lejtős, lyukacsos hengert megforgatták, hogy kiválaszthassa a rossz gabonaszemeket a jótól, a rossz már az elején kipotyogott, a jó végiggörgött a henger végéig, s kihullott szép tiszta halomba. Tiszta és finom lett a föld is, tiszta lett a mag, kezdődhetett a vetés.

Akik a traktorok után széles, magas gépeket látnak porozni, ne felejtsék, hogyan vetik a magot a földbe. Szeptemberben az őszi árpa, októberben a rozs és a búza kerül bele. Hamar kicsíráznak, kizöldellnek, s télen csak arra gondol már a földműves, ki ne fagyjon a zsenge föld, takarja be vastagon hópaplan, mert akármilyen furcsa, a hideg hó védi a vetéseket. Kora tavasszal a tavaszi árpa, zab, kukorica, krumpli, répa, napraforgó várja a földet. S májusban már tőlük is zöld a határ, nemcsak a rétektől és a fáktól.

A táj egyre szebb lesz, kihozzák kalászaikat a gabonák, a kukoricák kardleveleiket növesztik, a répák gömbölyűen szétterülnek, a napraforgók bársonyosan, ezüstöszölden integetnek, még úgy, mint a csöpp kezű csecsemők. A krumpliszárak csokorban kapaszkodnak egymás köré. A gabonatáblákról már messziről tudni lehet, miféle fajta. Az árpák selymesebbek és alacsonyabbak a rozsnál. A rozstábla, ha megfújja a szél, ezüstössé válik, mint a hullámzó Balaton, s még mintha kis halak milliárdjai is úszkálnának a felszínén. A búza méltóságosabb, sötétebb, erős szára miatt nem olyan hajladozó, talán mert ő a gabonák királya, belőle lesz a kenyér.

...derékig aranyban...

Először az őszi árpa sárgul, aztán a rozs szőkül, nemsokára a búza bronzosodik, vörösrézszínű lesz a zab a tavaszi árpák aranya mellett.

Kombájnok kezdik a munkát júliusban. Augusztusban az összes

gabonatáblát learatják, kicsépelik. Most egyszerre történik minden. Régen külön arattak, és külön csépeltek. Meg kell ismernünk, meg kell értenünk a régi munkát, hogy megtudhassuk, milyen csodálatos gép ez a mostani kombájn.

Mikor néztem anyám szélső háza mellett a traktort, eszembe jutott: én is szántottam itt, én is arattam. Már kiskoromban rászorított apám a kaszára. Először megtanította a módját, aztán mikor már erősebb lettem, tizenöt-tizenhat évesen rám bízta az érett gabonákat. Nem volt nagy a föld, nem kellett beleszakadnom, mégis sok szalonnát, tojást ettem, hogy bírjam. Nem is vágtam olyan széles, hosszú rendet, mint a felnőttek, csak amire erőmből futotta.

A föld végén megélesítettem a kaszát, fölállítottam velem egy magasságba, s a nadrágomra kötött tokmány vizéből előhúztam a kaszakövet, és a tanult gyors ütemre húzkodtam, csihakoltam a pengén. Aztán kaszámat a szárak aljához döntöttem szép lassan, s hegyét kissé fölemelve, tövét pontosan a talajhoz illesztve, mert így kisebb a tarló, s így lehet szabályos egyforma rendet vágni, s a kasza sem siklik a földbe, nem csorbul ki olyan hamar.

Először minden szépnek és könnyűnek tűnt, a takaró rendben egymásra sodorta a levágott szárakat, a marokszedő, az asszonyok takaros dolga szerint sarlóval ölelte ki magának a rendből a markot, a kötöző meg már kévébe is kötötte a két-három marokra valót. A kötöző kiterítette a gabonaszárból csavart kötelet, lehajolt egyszer, kétszer, háromszor, igazgatott, összepréselt, és már kötött is, fölemelte, hogy jó szoros-e a kéve, ledobta huppanósan, és ment tovább. De mikor már a kévék sokasodtak a hátam mögött, és a nap is egyre följebb gördült az égen, irigyeltem törpe árnyékomat, úgy csinált, mintha könnyedén kaszálna, én meg izzadtam, émelyegtem, szomjaztam a forróságban. Délelőtt vártam a delet, délután az estét. S nem volt elég a kaszálás, a kévéket keresztekbe kellett raknunk, összegereblyéztük a hulladékot, a kuszát, s bizony ott talált bennünket a hold a tarlón.

A kasza a búzát fogta a legnehezebben, legkönnyebben a zabot; a rozsot meg azért volt rossz kaszálni, mert magas és sűrű, még ha a szára vághatóbb is.

Aratás után azonnal kezdődött a behordás, amit nálunk takarulásnak neveztek. Az emberek segítették egymást fogatokkal vagy gya-

logosan. Akinek nem voltak lovai, asztagot rakott, vagy kévét dobált a szekerekre. Ezt a nehéz munkát enyhítette a vendégeskedés, a reggeli paprikás tojás, a déli csirkepörkölt, a háromfogásos vacsora húslevessel, sültekkel, mákos, túrós, diós buktákkal. A fáradtságot enyhítették az esti szép beszélgetések, borozgatások is. Mi sem volt érdekesebb a gyerekeknek a régi történetek hallgatásánál!

...hallom a cséplés muzsikáját...

A gyereknek még a cséplés izomszakasztó, izzasztó, poros, korahajnaltól éjszakáig tartó munkája is ünnepnek tűnt. Behúzta a traktor az udvarra a hatalmas cséplőgépet a házmagas asztagokhoz. Satukkal, ékekkel vízszintesre állították és rögzítették. Fölcsatolták a szíjakat. A nagy hajtószíjat kigöngyölítették a traktor és a cséplő közé, fölrakták a traktor hajtókerekére, hogy az egyik gép a másikat megindíthassa. Zsákok kerültek a magfolyatókra. Csúszdák oda, ahol elöl kijön a szalma. A kazalrakó kimérte a kazlak helyét. A ké-

vedobálók fölmásztak az asztagokra, az etető férfi és a kévemetélő lány föl a cséplőgép tetejére. A szalmaverők szalmára vártak favilláikkal. A nyársolók vasalt végű nyársaikra támaszkodtak, ők meg a szalmaverőkre vártak. A mázsáló meg a zsákolók a magra. „Kezdhetjük?" – kérdezte a gépész, s rákapcsolta a motort a szíjhajtó kerékre. Megindult a munka.

Kéve esett a metélő lány lábához, fölemelte, elvágta a kötelet, kézre adta az etetőnek, aki lassan a kalászok felől beleengedte a dobba. A gép zsongása ilyenkor szaggatott bömbölésbe váltott, mintha küszködne. Küszködött is, hiszen akkor végezte a legfontosabbat: kiverte az érett szemeket a kalászból. A gabonaszemek súlyuk miatt elváltak a szalmától, a forgó lapátok szelében megtisztultak és lehullottak. A pelyva és a szalma is külön útra került; egyik a törekesekhez, másik a szalmaverőkhöz meg a nyársalókhoz.

Így folyt napról napra egy hónapon át augusztus huszadikáig, amire illett a cséplést befejezni.

Olyan jó volt a padlásra öntött magvakban fürdőzni, mint a halaknak az éltető vízben. Hűvösség vonzott a meleg felszín alól, s amíg nyakig süllyedtünk, markunkban nézegettük a bársonyos búzát, s kerestük a vastagabbik végén a jövendő csíra pici horpadását, s meg is találtuk benne úgy, ahogy a felnőttek mondták: Máriát, még kisebb Jézussal az ölében.

Ma már egyszerre történik minden aratási munka. Egy hatalmas gép hengerre szerelt lapátjaival elkezdi a gabonatáblákat legelni, arat, csépel, bálákban hagyja maga mögött a szalmát, s mire fölébredünk, üres tarlót látunk a tegnapiból. Vagy éppen azt a traktort, melyet említettem, amint szánt a jövő évi termés alá.

Északi úton közeleg a tél...

Nincs pihenés. Azért sem, mert a gabonák után még sokféle növény zöldell, érik, vár betakarításra. A kukorica augusztusban kezd tejesedni, szeptember végére érik.

Szeptember végén kellene hazamennem. Annyi munka adódna, hogy talán nem is jöhetnék el hazulról decemberig. Leszedhetném a szilvát a fáról, leverhetném a diót, de a répát is csíráznom kellene

nagy késsel. S már csak az adna boldogságot, ha beleülhetnék a hideg levelekbe, s megmelegíthetném őket magam alatt. Majdnem olyan boldogan, akár a kukoricafosztásban, mikor a nagy halom alján lábam a sárba ér, de hátam mögött egy hegy arany, akár a nyár, aminek támaszkodhatom.

Elmesélhetném, milyen szomorú az ősz, és mennyire elveszi kedvemet, mert üres a mező. Talán csak az ökörfarkkóró merevül annyira, hogy kitéphesse a szél. Talán egy elfelejtett fűhalom vagy boglyanyáj, ahogy hidegtől borzolódik, és várja a szekeret. És odamehetnék, ahol az emberek bandukolnak a major felé, mehetnék ezen a tájon magányosan, boldogan és szemérmesen.

Alszik a világ, és tavaszra vár. Még én is elbóbiskolok, hogy fölébredhessek a hóvirágra.

KISS DÉNES

TAVASZI SZÁNTÁS

Hantok hátán
napfény csillan,
az ég tükrös
ekekék.

Szánt a traktor,
a föld rögét
kifordítják
az ekék.

Ekekék
fönt az ég,
égszínkékek
az ekék.

SZÉP ERNŐ

KASZÁLNAK

Három legény gyönyörűen
egymás mellett jár a fűben.

Egyet lépnek, egyet állnak,
ők így járnak, mert kaszálnak.

Három kasza együtt villan,
a fű közé együtt illan.

Hull a fű, hull balra, balra,
ahogy a kaszás akarja.

Oly szépen hull, olyan lágyan,
úgy elfekszik szép sorjában,

mintha álmos volna, vágyna
leborulni puha ágyra.

Nekem ez oly nagyon tetszik,
nézném, nézném késő estig.

GYURKOVICS TIBOR

AZ ÚJ KENYÉR KÖSZÖNTÉSE

Búza, búza, búza,
búza koszorúja,
fonjuk a nyakunkba,
véget ért a munka!

Szántsatok és vessetek,
arassatok, emberek,
süssetek friss kenyeret,
most már ünnepeljetek!

Zúg a határ,
forog a nyár,
pereg a mag,
görög a nap.

Legényeknek a vállára
süt a nap, süt a nap,
a leányok garmadába
gyűjtik a kalászokat!

Gyűljetek egybe,
fényes keresztekbe,
búza, búza, búzaszár,
növekszik a súlya már!

Kedves apáink,
drága anyáink,
köszönt titeket
Péter és Bálint.

Jóreményt adó,
magokat osztó,
nehéz munkátok
búzára bontó,
verejték ontó,
gyönyörűséget
árasztó, áldott,
törető élet!

Emlékezzünk a fényes kaszákra,
a hajolásra, takarodásra,
gyűrűs kalácsra, gőzös ebédre,
nagy munka múltán fehér kenyérre!

Búza, búza, búzaszál,
nincsen, ami talpon áll,
levágta már az apám,
bekötötte az anyám,
kicsépelte a bátyám,
megőrlötte nővérem,
mi meg majd lakodalomkor
nevetünk a vőfélyen!

SIMAI MIHÁLY

KIS METSZŐKÉS, NAGY OLLÓ

Kis metszőkés, nagy olló:
a nagyapám faoltó.

Ha ő egyszer azt kívánja,
körte nől az almafára.

Nyisszant egyet – barackot nyom
a szilvafa-koronára.

Szép kertünk van Kövegyen,
a hegyen.
Ő azt mondja, hogy itt minden megterem;
de én egyre kérlelem:

Oltsd be azt a fagyalt, ott!
Hadd teremjen egész nyáron fagylaltot!

NAGY LÁSZLÓ

GEREBLYÉZŐ LÁNYOK

Elkorhadt minden mezsgyecövek,
egyetlen szőnyeg az egész rét.
Aranysugárban énekelve
húsz lány húzza a gereblyét.

És gyűl a sarjú. Serénykednek,
mert drága most minden pillanat.
Eső elől a puha réten
megrakott szekerek ringanak.

Húsz leány selymes réten fésül,
zengik a szabadság énekét.
Nézd, a szemükben ott az ország,
mint fűszál harmatán teljes ég.

WEÖRES SÁNDOR

TÁVOLBÓL

Suhogó jegenyék állnak a tó partján,
a tanyánk tetejét már onnan meglátnám.
Gólya a fedelén, fecske az ereszén,
füstöt vet a kémény.

Suhogó jegenyék állnak a domb szélén,
a tanyánk tetejét már onnan megnézném.
Varrogat jó anyám, szántogat jó apám,
almát szed a néném.

FORGÓ
SZÍNPAD

WEÖRES SÁNDOR

CSALÓKA PÉTER

Bábjáték

Gyerekek bábszínpadára alkalmazta és rajzolta: Takács Judit

Szereplők

Csalóka Péter
Csalóka Péterné
Bíró
Bíróné
Huszár
Ló
Kocsmáros
Péter háza
Bíró háza
Két fa

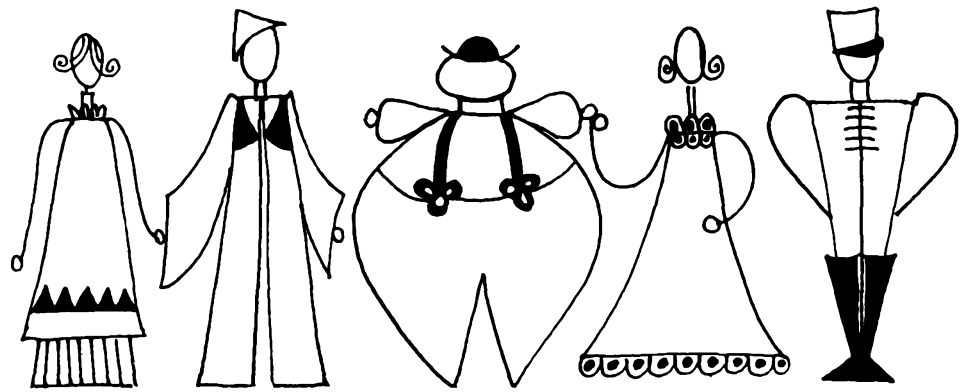

A rajzokon a bábjáték szereplőit látjátok. Elkészítésük roppant egyszerű lesz, ha elolvassátok a következő oldalakat. Ha kedvetek van, máris fogjatok hozzá!

A mozgó bábuk váza

TARTÓRÉSZ

Ezzel fogjátok és mozgatjátok is egyben a bábut. Készülhet fából, erős drótból, de hurkapálcából a legegyszerűbb.

1–1 cm-rel legyen szélesebb, mint a bábu válla, hogy a kezeket tartó zsinór ne csússzon le róla.

MEREVÍTŐ

Ezt is hurkapálcából csináljátok. Hossza – a bábu vállától a tartórészig – akkora legyen, hogy a paraván felső széle eltakarja a bábut tartó kezeket.

A csatlakozásokhoz parafa dugót használjatok, mert könnyen átfúrhatjátok, és az alsó dugó egyben a bábok nyakát helyettesíti.

A VÁLL – A BÁBU LELKE

Ezt erős drótból készítsétek, hogy a két végét később be tudjátok hajlítani.

Erre varrjátok a testet jelképező nadrágszárakat, szoknyát, a bíró nagy pocakját és a katona csizmás lábait. Két kampós végére akaszszátok az ingujjakat, a zsinórkezeket.

Csalóka Péter, Péterné, a Bíró, a Bíróné és a Huszár elkészítéséhez kell ilyen vázat csinálnotok. Összesen 10 db hurkapálca, 10 db dugó, 5 db drót szükséges a vázakhoz.

Ha elkészültetek, jöhet az öltöztetés!

Az öltöztetés a legizgalmasabb dolog, ekkor lesz az egyik vázból Csalóka Péter, a másikból Bíró. Arra ügyeljetek, hogy Péter és Péterné ruházata egyszerűséget, a Bíróé és a Bíróné előkelőséget, gazdagságot fejezzen ki, a Huszár pedig piros egyenruhát kapjon. Most már keresgélhettek a rongyoszsákban megfelelő anyagokat, és papírt is készítsetek elő. Szükségetek lesz még ollóra, tűre, cérnára, ragasztóra, színes fonalra.

A FEJ ELŐKÉSZÍTÉSE

Két körlapot vágjatok ki papírból, és úgy ragasszátok össze, hogy a merevítő hurkapálca közöttük legyen, és az alsó dugóra mint nyakra illeszkedjenek. Péternek, a Bírónak és a Huszárnak a sapkáját szintén papírból vágjátok ki, és hasonló módon ragasszátok össze. Péterné és a Bíróné haját színes fonálból ragasszátok a papírfejekre.

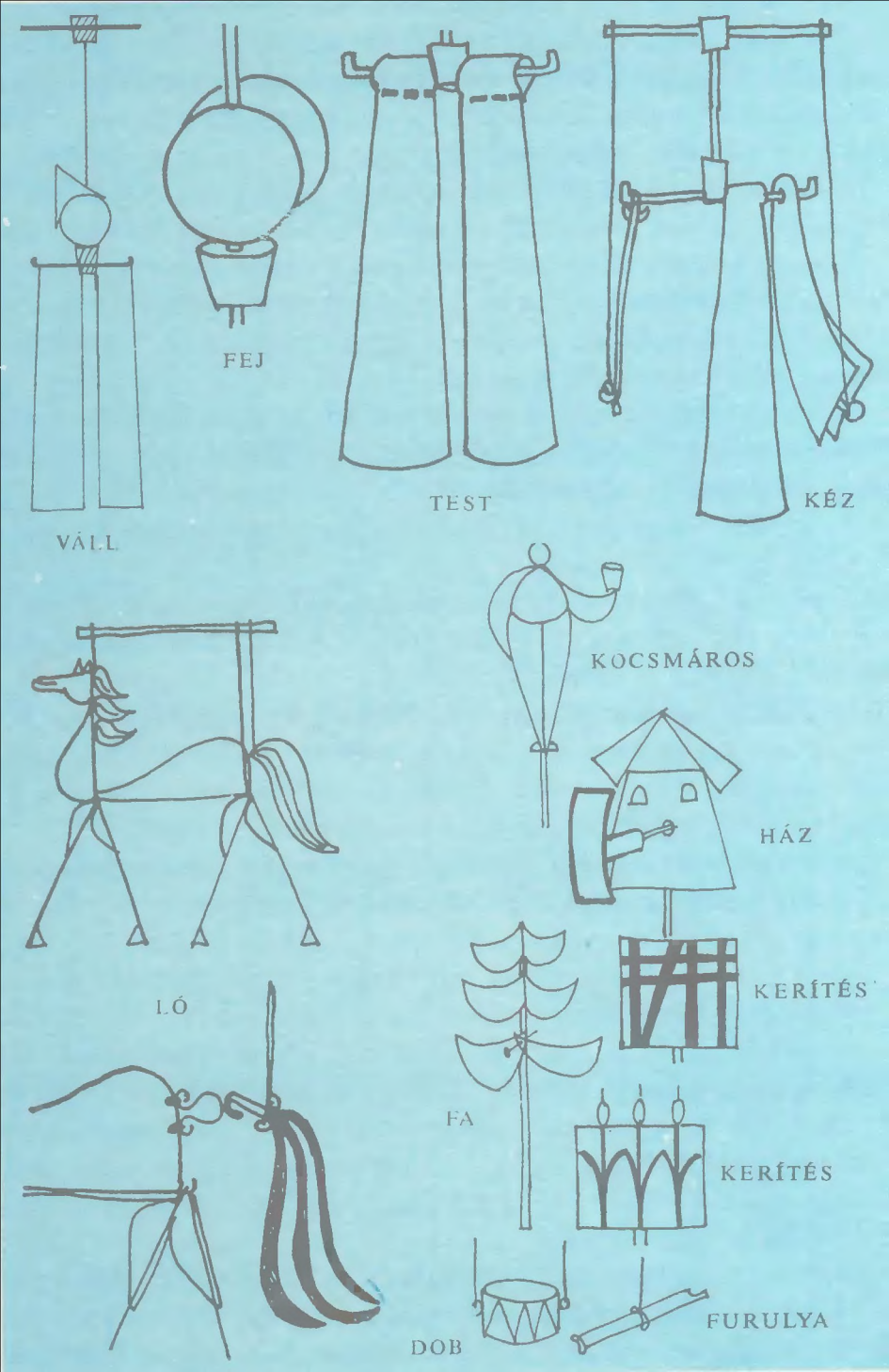
VÁLL
FEJ
TEST
KÉZ
KOCSMÁROS
HÁZ
LÓ
KERÍTÉS
FA
KERÍTÉS
DOB
FURULYA

A TEST

Csalóka Péteré csak két nadrágszár. Ezeket textilből készítsétek, kicsit ki kell tömni vattával, hogy legyen vastagsága, és ne lifegjen, hanem tudjon mozogni. Felül egy kis részt üresen hagytok, és itt varrjátok a drótvállhoz, a dugó két oldalára.

A Huszárnak is csak nadrágszára van, de más formájú, mint Péteré, így csizmát is lehet húzni a lábára, amit filcből vagy műbőrből készíthettek. A Bíró teste tulajdonképpen egy nagy pocak, amit habszivacsból, mosdószivacsból tudtok kivágni. A nadrágot festeni vagy ragasztani lehet. A nadrágtartó rendkívül fontos, ezzel tudjátok a szivacstestet a drótvállra erősíteni.

A két asszonynak csak szoknyát kell varrni. Péterné kaphat még köténytyt, amit a dugónyak köré köthettek, a Bíróné csupasz nyakát pedig csipkefodrokkal lehet díszíteni.

A KEZEK

Péterné és a Bíróné keze egy-egy vastag fonaldarab, a végén csomóval vagy egy szem gyönggyel, ami a kézfejet jelképezi. Másik végét a drótváll végére kell kötnötök.

Péter és a Bíró ingujját papírból vágjátok ki.

Két ingujjat úgy ragasszatok össze, hogy közöttük legyen a kézfejüket szimbolizáló fonalcsomó. Ezután felszúrjátok a drótvállakra, és két végüket felhajlítjátok, hogy ne csússzanak le az ingek.

A Huszár kezét olyan anyagból varrjátok és tömjétek ki, mint amilyenből a nadrág készült. A felszerelése úgy történik, mint a papíringeké.

Most már csak a felcérnázás van hátra.

Mindegyik bábu lógó kezének fejére erősítsetek egy-egy cérnát.

A bal kézfejet a tartórész bal oldalára, a jobb kézfejet a tartórész jobb oldalára kössétek.

Most már, ha a bábu kezét mozgatni akarjátok, csak a cérnát kell felemelnetek!

A LÓ ELKÉSZÍTÉSE

A tartórész itt is hurkapálca, a ló hasa alja drót, a testrészeket textilből kivágjátok, összevarrjátok, és párnásra tömitek, ahogy a Huszár nadrágját. Az összeszerelést a törzzsel kezdjétek. A drótot fűzzétek át

a törzs alsó részén úgy, hogy a két végén egy kis darab még kilátszódjék – ide kerülnek a lábak. Ezeket szintén drótból készítsétek. Egy-egy drót kétszeres lábhosszúságú legyen. Mikor ráfűztétek a combokat, félbehajlítjátok, és a törzs egyik oldalán kilátszódó drótra erősítitek. A másik pár lábat ugyanígy a másik oldalra erősítitek.

Még ugyanide kössetek egy-egy erősebb cérnát, a törzs elejénél levőre fűzzétek fel a nyakat és a fejet, majd a cérnát a tartó hurkapálca egyik végére kössétek. A másik cérnát fűzzétek át a törzs hátsó felén, és úgy kössétek a hurkapálcához.

Most már csak a farok és a sörény van hátra. Fonalból készítsétek. A sörényt rávarrjátok a fej és a nyak felső oldalára. A farokhoz egy pár horgos kapocsra is szükség van. A ló hátsó részére varrjátok a kapcsot, a horgot pedig a lófarok végére. Ide kössetek még egy cérnát, amit fel lehet akasztani a tartó hurkapálcára. Ennél fogva a helyére akasztott lófarok bármikor leemelhető, levágható olló nélkül is.

Táblaszerű bábok

Ők nem mozognak, alulról egy bottal vagy hurkapálcára erősítve felmutatjátok. Általában a környezet jelzésére szolgálnak.

KOCSMÁROS

Két kemény kartonlapból vagy rajzlapból vágjátok ki, és úgy ragasszátok össze, hogy amivel alul a hurkapálcát fogjátok, a két papír közé illesztitek. A rajzlapra fessétek vagy színes papírból ragasszátok a kocsmáros figuráját.

HÁZAK

Szintén kartonból vagy rajzlapból készítsétek, ugyanúgy, mint a kocsmárost. Az ajtókat nem kell ráfesteni, hanem külön kell elkészíteni, úgy, hogy elfordíthatóak legyenek. Ehhez az ajtók hátsó oldalára egy-egy parafa dugót ragasszatok, és ennek közepébe kis hurkapálcadarabkát szúrjatok. Az így elkészült ajtókat úgy tegyétek a helyére, hogy a hurkapálcával átszúrjátok a ház falát, és így hátulról könnyen el tudjátok fordítani kellő pillanatban az ajtókat. Ez azért fontos, mert ők lesznek a Csúfolódó Kamaszok, akik kigúnyolják a Bírót.

KÉT FA

Rajzlapból és hurkapálcából készülnek, mint az előző kettő. A hurkapálca itt a fa törzsét is jelenti. A két alsó ágnál ügyeljetek arra, hogy ezek mozdíthatók legyenek. Ezért ha papírból kivágtátok, gombostűvel szúrjátok a hurkapálca törzsbe, és az ágak szabad végére egy-egy cérnát kössetek, amivel mozgatni tudjátok. A történet során a fák parasztokká változnak, és mozgó ágaikkal, kezükkel fogják elcsépelni a Bírót.

KERÍTÉSEK

Ezeket is kartonból, hurkapálca közberagasztásával készítsétek, csak a két oldaluk nem lesz egyforma. Csalóka Péter kerítése elölről rossz deszkakerítésnek látszik, hátulról pedig kocsmapult. A Bíró kerítése elölről cifra vasrács, másik oldala nádast mutat.

DOB ÉS FURULYA

Ezeket az eszközöket szintén cérnára felfüggesztve készítsétek el, papírból, alufóliából, esetleg fából.

És most kezdődhet az előadás!

ELSŐ KÉP

Szín: üres, függöny elhúzva.

BÁBJÁTÉKOS: Egyszer volt, hol nem volt, a Rekettyés-árkon is túl volt, de még a Kopasz-dombon is túl, ahol a kurta farkú malac túr, volt egyszer egy ágrólszakadt szegény ember, úgy hívták, hogy Csalóka Péter. Ezt a becsületes nevet azért kapta, mert nagyon csalafinta volt őkelme. Ámbár csak azokat csapta be, akik rászolgáltak erre, például... no de minek is mesélem, úgyis meglátjátok.

Hang a függöny mögül.
A szöveg alatt népesedik be a szín, megjelenik Péter háza, a Bíró háza, a kerítés és a két fa, a szegény udvarban Péter és Péterné, a másikban pedig a Bíró.

BÍRÓ: Szervusz, Péter fiam, hát hogy vagy, te híres csaló? Mi újság?

Elmegy egészen a szomszéd kerítésig.

PÉTER: Az az újság, hogy versenyezünk a feleségemmel, ki tud furcsábbat énekelni. Bíró uram, hallgassa csak! Kezdj rá, aszszony!

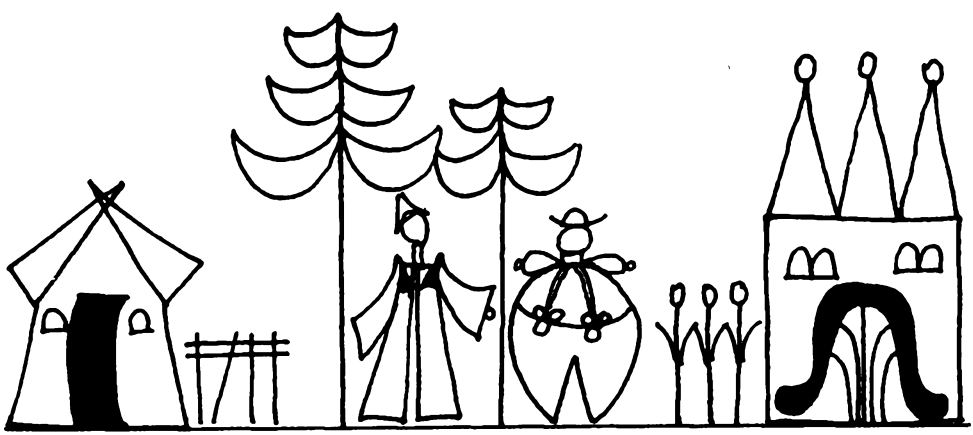

PÉTERNÉ:

Ha a világ rigó lenne
kötényemben ő fütyülne,
éjjel-nappal szépen szólna,
ha a világ rigó volna.
De ha a világ rigó lenne,
be se férne kötényembe,
kötényem is honnan volna,
ha egész világ rigó volna.

Énekel és táncol.

A dallamot ti magatok találjátok ki, és ha a kezedet a vidám ritmusos dalra ütemesen mozgatod, jobbra-balra forgatod, ettől lépeget, táncol a bábu.

BÍRÓ: De bolond nóta ez, hallod-e!

PÉTER: Én még jobbat tudok.

BÍRÓ: Hadd hallom!

Leereszkedően mondja.

PÉTER:

Alva jár az Orbán,
tornyot visz az orrán,
trombitások ülnek benne,
három szekér polyván,
hu! trombitások,
három szekér polyván.
Fújják egyre többen,
polyva szerteröppen,
rémes álmot lát az Orbán
polyva-fellegekben,
hu! rémes álmot
polyva-fellegekben.

Énekel és táncol ugyanúgy, mint Péterné. Ha esetleg nehéz, csinálhatjátok ketten: egyik énekel, a másik táncoltatja a bábot.

Tánc közben a kezével mutatja, hogy tornyot visz az orrán, meg a polyva szerteröppen.

PÉTERNÉ: Hát ez furfangos nóta, de mégis az enyém ér többet.

PÉTER, PÉTERNÉ: Nem igaz, mert az enyém! Az enyém! Azért is az enyém!

Egymás szavába vágva hajba kapnak. Kezükkel hadonásznak, kergetik egymást.

PÉTER: Bíró uram, tegyen igazságot köztünk, úgyis ez a mestersége.

Közel megy a Bíróhoz.

BÍRÓ: Teszek én, Péter fiam, teszek én. Mit értetek ti az igazsághoz! A legszebb nóta az, ha

én kezdek énekelni: mert én vagyok a bíró, én vagyok ebben a faluban az első ember, én szabok parancsot mindennek, még a nótának is, hát az is úgy a legjobb, ahogy én csinálom. Punktum.

Péter vállára teszi a kezét, és öntelten pöffeszkedve a közönség felé mondja.

PÉTERNÉ: Ne mondjon ilyet Péternek, mert ravasz ember ám ez, ha megmérgesedik, még bíró uramnak is túljár az eszén.

A közönségnek mondja.

BÍRÓ: Nekem Csalóka Péter nem jár túl az eszemen: van nekem hét kazalra való, néhány boglya még azon túl is jut belőle. Engem be nem csap soha!

Kézzel hadonászik, míg Péter gondolkodva jár fel s alá.

PÉTER: Dehogynem. Csakhogy amivel becsaphatnám, az nincs itt.

A fejére mutat, mert eszébe jutott valami.

BÍRÓ: Nem nagy hiba, ha nincs nagyon messze.

PÉTER: Félnapi járóföld odavissza, lovon. Adja ide a lovát, és fél nap alatt elhozom.

BÍRÓ: Rendben van. De ha nem jársz túl az eszemen, akkor becsukatlak, mert nem teljesítetted a szerződést. Ha pedig becsapsz, akkor becsukatlak, mert becsaptál. Most aztán mindenhogy bajban vagy, Péter fiam. Látod, ne akarj énnálam okosabb lenni. Ülj föl, aztán egykettő, fél nap múlva itt legyél!

Elővezeti a lovát.

PÉTERNÉ: No, most már mindenképpen bajba jutsz, Péter!

PÉTER: Csak várjuk meg a végét. Estére itt leszek.

BÍRÓ: Majd megtanítlak én a rendre! Készítem is már a kótert, te jómadár!

A lovat vezetve el. Felesége utána integet.

Fenyegetően integet. Elmegy.

MÁSODIK KÉP

Szín: baloldalt faluvégi kocsma udvara, a pultot Csalóka Péter kerítése jelzi, a Bíró kerítése a másik oldalon a nádast mutatja. Egy huszár a kocsmaudvaron iszik, táncol, mulat. Jön Csalóka Péter, a bíró lovát vezetve.

HUSZÁR:

Megy az úton a katona,
zúg a vihar, fúj a szél,
zúg-búg, fúj a szél,
a katona sose fél.
Hogyha támad az ellenség,
gonoszoknak odavág,
dirr-durr, odavág,
sose bántsák a hazát.

Énekel, mulat.

A dallamot itt is ti találjátok ki, de ügyeljetek rá, hogy ütemes, katonás nóta legyen.

A huszár kicsit dülöngélve lépeget, hajladozik, a kezével is csinálhat táncmozdulatokat.

Hej, földi! Micsoda rossz gebéd van?

Meglátja Pétert, rákiált.

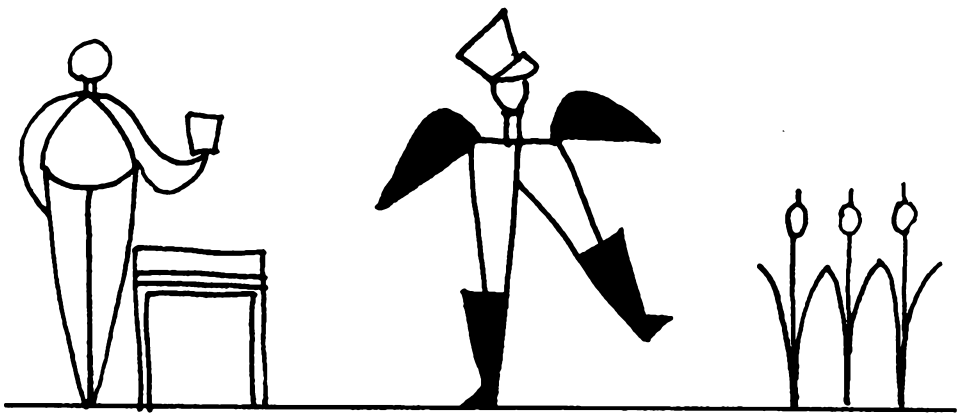

PÉTER: Rossz ez bizony, nagyon rossz. Ne is akard megvenni, pajtás.

HUSZÁR: No hiszen nem is olyan nagyon rossz. Mennyiért adod? Nézegeti a lovat.

PÉTER: Száz tallér. Csak azért adom ilyen olcsón, mert nekem is ingyenbe van. Ilyen paripád még úgysem volt, magad is tudod. Ide a száz tallért, és ne mondd el senkinek, ezt a lovat kitől vetted!

HUSZÁR: Itt a pénz, földi. Hümget, aztán fizet, természetesen nem pénzzel.

PÉTER: Fogd, itt a kötőfék. Hohó, várj csak! A ló farkát még nem vetted meg. Az külön száz tallér.

HUSZÁR: Ne bolondozz, nem kell nekem a ló farka. Átveszi a lovat.

PÉTER: Akkor levágom, és emlékül megtartom. Egy másik játékos a lófarkat madzagjánál fogva leemeli.

HUSZÁR: Bolond ember vagy, látom. Hanem a paripád igen szép jószág. El, a lovat vezetve.

PÉTER: Nem vagyok én olyan bolond, mint gondolod; a pénzt beteszem a tarisznyába, a ló farkát meg ide a pocsolyába, kötök rá egy nagy követ, és már jöhet is a Bíró. A ló farkát a nádasba, illetve a nádas elé, a paraván kívülre rakja, jajgatva sopánkodik, sántítva ténfereg.

BÍRÓ: Péter, letelt a fél nap! Hol a lovam? Mi történt veled, Péter? Hiszen siralom rád nézni. Sietve jön.

PÉTER: Ne is kérdezze, bíró úr! Támolyog.

Ahogy kiügettem a faluból, az a szerencsétlen ló, bár sose láttam volna, beugrott velem a mocsárba. Majdhogy bele nem fulladtam a kátyúba. A paripa meg ott maradt, odaveszett, elnyelte a posvány.

BÍRÓ: Micsoda?! Hazudsz, gazember! Be akarsz csapni!

PÉTER: Dehogy csapom be, bíró úr. Esküszöm a tulajdon édesapám ükapjának az egészségére meg az asszonyom feleségének az életére, hogy igaz. Ha nem hiszi, nézze meg: a ló farka most is kilátszik a vízből. Ha nem mondok igazat, akkor zárasson be, bíró úr.

Üti Pétert.

BÍRÓ: Itt csakugyan látok valamit kiállni a vízből. Nem hazudtál, Péter fiam. Itt a ló a mocsárban, csak a farka látszik. Na, húzzuk ki, hátha még életben lesz.

Nézi a nádasba rakott lófarkat. Nekigyürkőznek, nyögnek, erőlködnek, a Bíró a lófarkat húzza, egyik oldalán hintázva, hogy a kezével elérje, a másik kezét Péter húzza.

BÍRÓ ÉS PÉTER:

Tíz hatod meg tíz hatod, az húsz hatod,

Erőlködés közben énekelnek, inkább csak dallamosan mond-

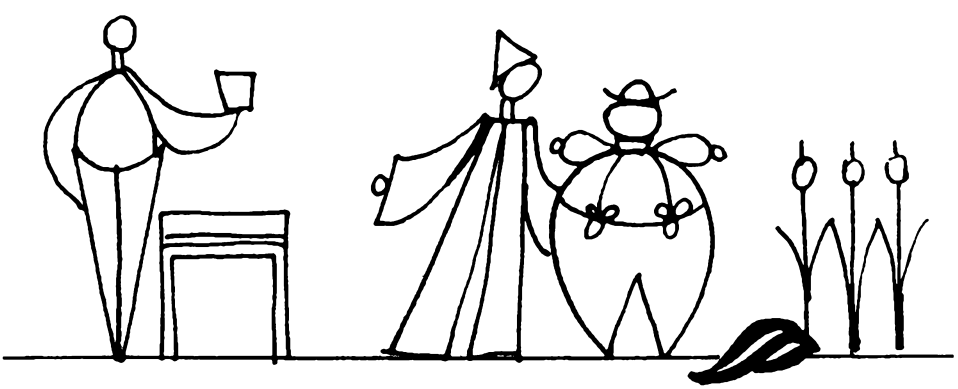

húzd csak, húzd csak, húzd,
ameddig húzhatod.
A hörcsögöt ha meglőtted,
nyúzhatod,
húuuzd csak, húuuzd csak,
húzd, ameddig húzhatod.
De most ezt a lovat rántjuk,
tudhatod,
húuuzd csak, húuu...

ják a szöveget, együtt vagy felváltva.

PÉTER: Lám, ennyire jutottunk.

A lófarok kiszakad, a Bíró hanyatt esik.

CSÚFOLÓDÓ KAMASZ:
Fütyül a rigó!
Sárban a bíró!

A Bíró és Péter háza a hátulról elfordított, nevető ajtókkal látomásszerűen felbukkan, majd eltűnik.

BÍRÓ: Szörnyűségesen besüppedt ez a ló. Inkább kiszakadt, kezemben maradt szegény állatnak a farka. Itt van; most mit kezdjek ezzel a lófarokkal?

Vergődve a mocsárban.

PÉTER: Kászálódjék csak kifelé, mert még elsüllyed. No, segítek.

BÍRÓ: Megölted a szép paripámat, és tetejébe csupa latyak

Péter segítségével nagy nehezen kimászik.

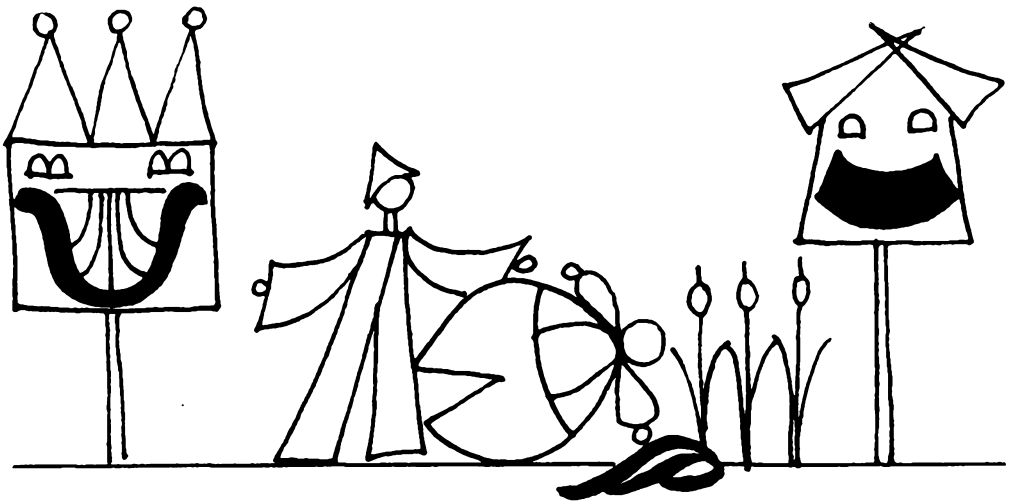

lettem. Megállj, Csalóka Péter! Rohanok haza, hozom a zsandárokat, bebújsz az áristomba. Megtanítlak én kesztyűbe dudálni, rostába táncolni! Dühösen el.

HARMADIK KÉP

Szín: mint az első képben. Balról Péter udvara, jobbról a Bíróé.

BÍRÓ: Hej, te Csalóka Péter!

PÉTERNÉ: Maga hétpróbás! Maga cégéres lókötő! Sikongat Péterre.

PÉTER: Hallgass, mert aki fűzfán fütyülő csöröm-böröm! Ordít Péternére.

PÉTERNÉ: Csiribiri, csibe te, csibe te, návili-fili-vili... A következőket egyszerre kiabálják, teljes a hangzavar, kezükkel fenyegetően kalimpálnak, mintha verekednének.

PÉTER: Héj, csarara bururu mororo, héj darara darara!...

BÍRÓ: Mi megy itt? Hé, itt csak nekem van okom veszekedni!

PÉTERNÉ: Mert tudja meg a bíró úr: csibe te, csibe te, návili-vili-vili...!

PÉTER: Azt a hétbankós billankós bumbunkós hét darara csoror mururu!... Belevág.

BÍRÓ: Egy szót se értek! Csak egyik beszéljen! Túlüvölti őket.

PÉTER: De már ezt nem viselem tovább! Elő a nadrágszíjjal, majd elhallgatsz, te asszony! Kergeti a feleségét.

PÉTERNÉ: Nosza, elő a furulyával! Hamar a furulyát! Befut a házba, illetve a ház mögé.

BÍRÓ: Micsodát? Egy másik játékos a furulyát

PÉTERNÉ: Hát a furulyát. Péterné elé tartja a zsinórnál

PÉTER: Édes virágszálam, dehogyis tudnék én neked egy rossz szót is szólni!

BÍRÓ: Ni csak, hogy elpárolgott a haragja! Hogy megjuhádzott! Megszelídült, mint a harapós kutya, ha kolbászt vetnek oda neki.

PÉTER: Hej, de jó kedvem van, szinte táncolhatnék! Ugrál.

PÉTERNÉ: Veszekedtél volna te ítéletnapig, ha ez a furulya nem volna.

BÍRÓ: Péter fiam, micsoda furulyád van neked?

PÉTER: Ej-haj, bíró uram, ha ez a hangszer nem volna, akkor már az asszony se élne. De ennek a hangjára még a legnagyobb harag is rögvest lelohad bennem.

BÍRÓ: Édes-kedves Péter fiam, nem adnád el nekem ezt a furulyát?

PÉTER: Hogy adnám? Mi lesz akkor az asszonnyal?

PÉTERNÉ: Bizony, csak adja el kend. Mert ha még egyszer veszekszik, én úgyis inkább világgá megyek. Miattam ugyan pörölhet kend örökre, nekem elegem volt kendből.

PÉTER: Mit csináljak, akkor nekem ez a furulya úgyse ér semmit, nem bánom, ezer tallérért odaadom.

BÍRÓ: Megveszem. Köszönöm, Fizet, most sem valódi pénzzel.

fogva. A paraván mögül igazi furulyahang hallatszik.

Péter fiam, köszönöm. Ej-haj, sose halok meg!

Végigdalolom az utcát,
végig az egész falucskát,
részeg vagyok, nem a bortól,
csak amúgy saját magamtól.

Elveszi a furulyát, és dülöngélve hazaindul, énekel, a magatok által kitalált dallamra.

Hej, menyecském! Aranyvirágom!

Saját udvarába ér.

BÍRÓNÉ: Persze kincset szerzett megint!

Jön a ház mögül.

BÍRÓ: De mekkora kincset! Nézd, ezt a furulyát terád bízom. Ha valaki megharagszik rám, és meg akar verni, nosza, kapd elő a furulyát, és fújd el rajt a nótámat: a haragos megszelídül. Kisbíró! Dobold ki, hogy a falu minden munkabíró embere, asszonya gyülekezzék a házam előtt. Ezentúl akármit csinálhatok velük. De meg is teszem.

Az egyik fa elé egy dob ereszkedik fentről, két alsó ágával üti.

A feleségéhez.

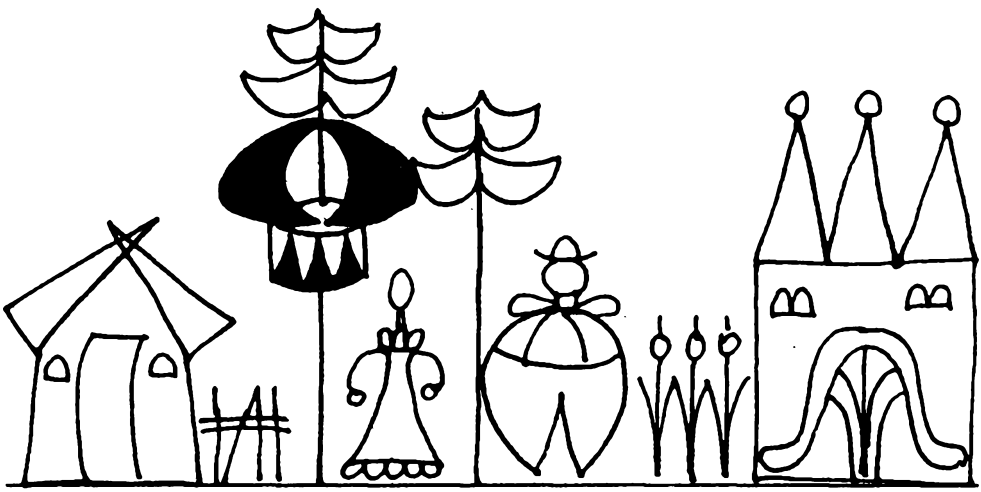

KISBÍRÓ: Közhírré tétetik! A falu egész népe gyülekezzék a bíró úr háza elé!

A fa dobol, majd kiáltása hallatszik.

HANGOK: Mi van már megint? Mit talált ki megint a bíró?

A paraván mögött mondja valamelyikőtök.

BÍRÓ: Emberek, ide figyeljetek: ezentúl vasárnap a bíró napja lesz, akkor nekem fogtok dolgozni.

Kifelé.

KÉT PARASZT: Mi a szösz? Még mit nem!

Két fa beszél, fenyeget az ágaival.

BÍRÓ: Illő, hogy legyen a héten egy nap, amikor bírátokra is gondoltok, ki nemcsak éjjel, hanem nappal is, tehát éjjel-nappal álmatlanul forgolódik miattatok ágyában.

EGYIK PARASZT: Hogy lenne álmatlan, mikor hortyog és fújtat?

Egyik fa.

BÍRÓ: Ez mind a sok gondtól van. A tiértetek való gondtól. Illő és méltányos tehát, hogy a hét hetedik napja cserébe nekem jusson.

EGYIK PARASZT: Isten úgyse, ez megbolondult!

Ugyanaz a fa.

MÁSIK PARASZT: Mindig is bolond volt.

Másik fa.

BÍRÓ: Aki pedig inkább a vasárnapi lustálkodást választja, váltságot fizet. Ez lesz a bíró pénze.

HANGOK: Mi fizet? Ki fizet? Kinek fizet?

A paraván mögött mondjátok.

EGYIK PARASZT: Fizetünk neked, de mindjárt! Nem is kell vasárnapig várni!

Fenyegeti a Bírót az alsó ágaival, felé hajlik a törzse is.

BÍRÓ: Asszony, fújj a furulyába, de rögtön!

Hátrál a feleségéhez.

HANGOK: Még zene is lesz a tánchoz?

Furulyaszó a paraván mögül.

CSÚFOLÓDÓ KAMASZ:

Fütyül a rigó!
Furulyára táncol a bíró!

A két ház nevető ajtókkal a magasba emelkedik. Hátulról gyorsan elfordítjátok az ajtót, felemelitek a házat, majd visszaállítjátok a helyére.

BÍRÓ: Gyorsabban fújd!

PARASZTOK: Nesze, ez a bíró pénze! Itt a vasárnapi pénz! Ez a sok fáradozásért! Ez is, ez is!

A két fa egymás közt lökdösi a Bírót, alsó ágaikkal ütlegelik.

BÍRÓ: Jaj-jaj-jaj! Fújjad, fújjad!

Ide-oda lökődik.

BÍRÓNÉ: De mikor hiába fújom!

Abbamarad a furulyázás a paraván mögött.

EGYIK PARASZT: Nesze neked!

MÁSIK PARASZT: Ki veled innen!

Ráhúznak a Bíróra.

BÍRÓ: Várjatok... Mindennek ez a Csalóka Péter az oka! Tőle vettem a furulyát.

EGYIK PARASZT: Hogy a Csalóka? Azt már elhiszem, hogy ő fűtött be neked!

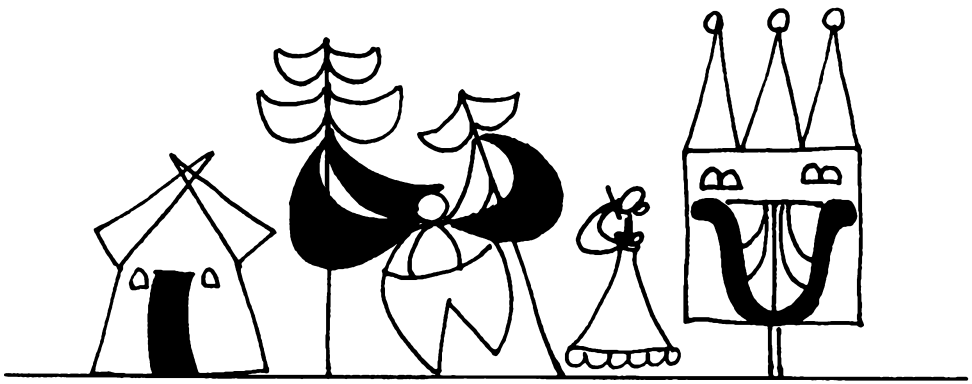

KAMASZ: Éljen Csalóka Péter! Hol vagy, Péter?

PÉTER: Itt volnék. Miért hívtatok?

EGYIK PARASZT: Mert te leszel az új bíró. Éljen Csalóka Péter, az új bíró!

A Bíró háza elfordított ajtóval és úgy is marad.

A magasabb fa és aki Pétert mozgatja, felemelik őt, és az alacsonyabb fa tetejére állítják.

MIND:

Felröppen a sárgarigó,
énekel, énekel,
már nekünk a régi bíró sose kell, sose kell.
Verje földhöz a sapkáját, azt a hét csillagát,
fejje meg a kiskutyáját, pénzt mitőlünk úgyse lát.
Énekel a szőlőhegyen kis rigó, nagy rigó,
a Csalóka Péter legyen a bíró, a bíró.
Jó pajtásunk, derék társunk, fejiben sok az ész.
Régi bíró, rossz kísértet, jobb, ha tőlünk messze mész!

Nagyon vidám dallamra énekeljétek, esetleg furulyával, dobbal lehet kísérni.

Nagy lendülettel kihajítják a Bírót a paravánon kívülre.

LÁZÁR ERVIN

FÁBA SZORULT HERNYÓ

Jelenet

Színpadra alkalmazta Hulesch Endre

Szereplők

N: Narrátor
M: Medve
F: Farkas
R: Róka
B: Borz
E: Egér
C: Cincér
K: Katica
(Ö: Összes állat)

A szereplő gyerekek fekszenek vagy ülnek a földön. Ha padok között vagy más hasonló színhelyen játsszák, úgy helyezkedjenek, hogy ne látszódjanak, csak a szövegeikkel jönnek elő.

N: Egyszer fába szorult egy hernyó. Jó magas fa legfelső ágába. És jajgatott, jajongott, sírt keservesen. Szép hernyó volt. Piros vonalakkal meg kékekkel csíkozott, és természetesen sárgákkal is. A szeme, mint két rubin, bár most sírt mind a kettővel. Pik-pak, hullottak a könnyei. Talán a könnyei voltak a legszebbek.

M: Valaki bömböl –

A medve fölemelkedik, előjön.

N: dörmögte a medve.

F: Valaki ordít!

Farkas elő.

N: rivallta a farkas.

R: Valaki sír! — Róka elő.

N: kiáltott a róka.

B: Valaki rí! — Borz elő.

N: recsegte a borz.

E: Valaki sír-rí! — Egér elő.

N: cincogta az egér.

C: Valaki itatja az egereket – — Hőscincér elő.

N: mondta a hőscincér.

K: Valaki nagyon keservesen sírdogál – — Katica elő.

N: állapította meg a katica.

Ez úgy hangzott, mint a karének.

A medve, a farkas: basszus; a róka tenor, alt a borz és az egér; a cincér és a katica szoprán.

Ettől kezdve énekkarrá rendezi az állatokat az elmondott sorrendben.

Beint a karnak, kezdődik az ének.

Ö *(énekel)*: Valaki jajgat!
Ej, ki lehet az?
Valaki sír!
Szegény!

N: Az meg ott fent sírt-rítt tovább.

M: Mentsük meg!

N: Így a medve. A medvéknek ugyanis általában jó szívük van.

F: Mentsük meg!

R: Mentsük meg!

B: Mentsük meg!

E: Mentsük meg!

K: Mentsük meg!

N: Vágta rá a farkas, a róka, a borz és a hőscincér. Ja, és a katica is rávágta. Mivelhogy általában a farkasoknak, a rókáknak, a borzoknak, az egereknek és a hőscincéreknek is jó szívük van. Ja igen! És a katicáknak is!

Ö: Mentsük meg őt!

C: De hogyan?

E: De hogyan!

Ö: De hogyan?

M: Megrázom a fát.

N: A róka röhögött.

F: Üvöltök egyet, és akkor a fa elengedi!

N: A róka heherészett.

B: Fel kell ugrani az ágig.

Az állatok még mindig karban állnak, leghátul áll a katica.

Az állatok sorban mind rávágják.

Katica ágaskodik, integet.
Nevük említésére az állatok sorban szerényen lehajtják fejüket.

Katica ágaskodik, integet.

Megint karban énekelnek.
Elgondolkozva kérdezi, de a többiek először ezt is eléneklik, majd ők is elgondolkoznak, szétszélednek. E. az izmait próbálja, róka kacag. Fejét csóválja, M. leül, gondolkozik.

Róka kacag.

N: A róka kacarászott. — Róka kacag
E: Tanácsokat kell neki adni!
N: A róka kacarászott.
C: Avagy izé! — Nagyon határozottan.
N: A róka rötyögött.
K: Helikoptert kell bérelni.
N: A róka röhécselt.
M: Mit röhögsz? — Fenyegetően közelednek az állatok a rókához.
F: Heherészel?
B: Hahotázol?
E: Kacarászol?
C: Rötyögsz?
K: Röhécselsz?
Ö: Talán neked nincs ötleted?
R: De igenis van! Egymás hátára kell állnunk! — Hirtelen vágja ki, amikor teljesen sarokba szorult.
N: Ebben megegyeztek. Kicsit még vitatkoztak azon, hogy ki legyen legalul. Az egér a rókát akarta, a borz az egeret, a farkas a katicát. — Egér a mesélő füléhez hajol, súg valamit, a borz a mesélő másik fülébe sugdos, a farkas is sugdos.
R: Nem akarok megint heherészni, így kell felállnunk: alul a medve, azután a farkas, rajta én, majd a borz, borzon az egér... — Mesélő közben az utasításoknak megfelelően rendezi az állatokat egymás fölé.

A medve négykézlábra áll, a sarkára ül, a farkas mögé térdel, a medve hátára támasztja az állát, mögötte a róka behajlított térddel áll, álla a farkason, így tovább a hőscincérig, aki áll, a hátán ül a katica. Így az egymás fölötti fejek sorozatát kapjuk.

...azután a cincér, legtetején pedig a katica, ő éppen eléri azt az egyént, aki odafent bömböl.
N: Nosza, felugrottak egymás hátára.
K: Egy hernyó! — Ágaskodik.

M: Eléred?

K: Még egy hangya kellene. Egy picurka hangya. Ha ráállna a hátamra, épp elérné! — Nyögve.

M: Azt mondod, egy hangya?

K: Akármilyen icurka-picurka.

Ö: Hej, hangya, hangya! Gyere ide, hangya! — Visszaáll a kar.

N: De hiába, mert éppen nem járt arra egy hangya sem, vagy ha arra járt, nem akart segíteni. Pedig általában a hangyáknak is jó szívük van. — Kifelé mondja, képzelt hangyák megnyugtatására.
Így aztán nem sikerült megmenteni a hernyót. Sírhatott-ríhatott, és azóta is várja, hogy segítsenek rajta.

Ö: Ha már nekünk nem sikerült, segítsetek rajta ti! — Szétszaladnak; egy sorban, szemben a közönséggel megállnak, meghajolnak.

TARBAY EDE

NYÁRI MESE

Jelenet

Színpadra alkalmazta Mezei Éva

Szereplők:
7 sárkányfej (1–7-ig)
2 mesélő (I., II., a második kezében tornadob)

Kellékek:
1 hosszú lepel, 7 lyukkal a 7 fej számára (kb. 5 × 1 m-es)
7 svájcisapka (különböző színűek)
1 dob (ha nincs, tapssal helyettesíthető)

A szereplők halkan dúdolják a Hej, jó a kedvem kezdetű sárkánydal dallamát, A dalt ti találjátok ki! Ezalatt a két mesélő teljes hosszában kihúzza a leplet, a sárkánygyerekek alábújnak, egyenes sort alkotnak a szín vagy szobaoldalán.

1.: Hej,
2.: jó
3.: a
4.: kedvem
5.: hej,
6.: jó
7.: a kedvem.
M.: Hej, jó a kedvem, hej, jó a kedvem!

Minden szót egy-egy gyerek mond, miután kidugta a fejét a lepel egy-egy lyukán. A lepel a vállukra borul, kezük kilóg alóla, jobb kezükben egy-egy sapka.

A hét sárkányfej egyszerre fölteszi a sapkáját, és együtt énekel.

I.: Nem sokkal Péter-Pál előtt
II.: a búza, rozs még lábon állt,
E.: egy fáradt Vándor Sárkány járt mezőt, és hét szomorkás hangján így danált.
M.: Hej, jó a kedvem,
jó, de jó,
mert minden kedden
élni jó,
és minden szerdán, szombaton
és minden más egyéb napon, ó,
ó, ó, ó, ó!

I.: Régen, bizony no, másként szólt
a nóta,
vidáman szállt, míg lépkedett;
azóta
II.: hét homlokán a gond
redőt redőre vont.
I.: Már évek óta baktatott,
II.: és sok gúnyát elkoptatott,
I.: míg egyszer, Péter-Pál előtt –
II.: a búza, rozs még lábon állt –
E.: két furcsa hátú domb között a fáradt Vándor Sárkány is meg-megállt.
I.: Megállt, hol nemrég még kaszáltak,
s a széna már kazlakba gyűjtve száradt,

A két mesélő előrejön, meghajol.

Az E. jelzés azt jelenti, hogy az I–II. mesélő *együtt* mondja a szöveget.

A sárkány egyszerre lépve (két dobütés és zenei előjáték után) megindul, és énekelve, szomorúan körbesétál. (M. jelzés: a sárkányfejek *mind* egyszerre beszélnek.)

A sárkány megáll egyenes vonalban az eredeti helyén, fejeit egyenesen tartja.

I. mesélő átmegy a bal, II. a jobb szélre.

A végszó után a sárkány négy dobütésre négyet lép egy körív mentén, ezután újabb négy dob és négy lépés; így tizenkét lépéssel körbejár, és most egyenes vonalban a nézőkkel párhuzamosan megáll. Hat dobütésre a fejek sorra felzárkóznak egymáshoz.

II.: s kis köpenykéjét maga alá
gyűrve,
leült a fűbe. Egy dobütésre a sárkány térdbehajlítással félülésbe ereszkedik.

I.: Nocsak hisz,
2.: nocsak hisz,
3.: nocsak hisz,
4.: nocsak hisz,
5.: nocsak hisz,
6.: nocsak hisz,
7.: nocsak hisz
I.: kezdte
II.: rakta sorba,
M.: mindenkinek van itt munkája, dolga. A sárkány egyszerre felállva mondja.
I.: Egyik kaszál,
2.: a másik rendbe rakja,
3.: harmadik forgatja
4.: szárogatja,
5.: hogy jó legyen a széna
6.: kis csikónak,
7.: mikor tejet már ő se szophat.
E.: Az életét ott számba vette lassan, Szomorúan mesélik, a sárkány lassan lehajtja a fejét.
mert bölcsebb lett, mióta vándorolt,
tapasztalatban,
hisz sokfelé járt, és sok dolga volt.
I.: Elsőbben is egy suszter műhelyében
segédkezett,
II.: hol csirizt kent serényen. A sárkány fölkapja fejeit, majd a *Hej, jó a kedvem* vidám dallamát fütyülve, a 2. sz. jobb szélső fej lehúzza a II. mesélő lábáról

a képzelt csizmát, bal kezén tartja, jobb kezével képzelt csirizt ken rá, majd továbbadja a következő fejnek, és kétszer elfütyülik a dallamot. A csizma az utolsó fej kezébe ér, aki átnyújtja I.-nek.

II.: Hol csirizt kent serényen
s oly vastagon az egyik csizmatalpra,
hogy ráragadt a majsztrom ujja, marka.

I. két kézzel megfogja I. sárkányfej kezeit, jelzi, hogy nem tudja elengedni, majd „marka" végszó után négy dobütésre odavissza huzakodik a sárkánnyal, mintha megpróbálná kiszabadítani magát.

II.: A nagy bajuszú mester fél napig lótott-futott, míg lelt valakit,
aki a csizmát lefejtette róla.

II. ezalatt átmegy a másik oldalra I.-höz, átfogja derekát, végszóra lerántja a sárkányról, amely erre hátrahanyatlik, és hátradűlve megáll.

E.: Így suszterunknál nem volt többé dolga!

M.: Hej, jó a kedvem...

A két mesélő gesztussal utat mutat a sárkánynak, amely szomorúan megfordul, és énekelve körbejár, a játéktér közepén a nézőkkel szemben egyenes vonalba fejlődik, profilban áll.

I.: Majd elszegődött, el egy vén szabóhoz,
gondolta, ez csak régi holmit foldoz,
itt nem tesz kárt soha.

A sárkány egy dobütésre a nézők felé fordul.

II.: Kezében jár a tű, fütyült,

A sárkányfejek bal kezükkel megfogják a lepel alját, jobb kezükkel széles mozdulatokkal egyszerre varrnak (erre elég három mozdulat: a tű beszúrása, a tű kihúzása az anyag másik részén és a cérna felfelé húzása.

Jó hosszú cérnát képzelhetünk el). Közben a *Hej, jó a kedvem* vidám dallamát fütyülik.

II.: fütyült, mint más legény,
I.: és rettentőn örült,
mert készen lett a rábízott ruha.

A sárkány boldogságtól csillogó arcokkal, két kézzel fölemelve mutatja a „megvarrt" lepelszélet. II. végigmegy, megszemléli a „munkát", majd széttárt karral jelenti.

II.: A baj csak ott volt, hogy a nadrágszárat
szegény sárkányunk összevarrta,
így nem bújhattak rajta át a lábak,

Két dobütés, az elsőre a sárkány felemeli a leplet vállmagasságig, másodikra ránéz, majd egyszerre hangos „ó"-val leereszti.

II.: vitték is már a mesterhez panaszra.

I. és II. utat mutat.

M.: Hej, jó a kedvem...!

A sárkány menetirányba fordul, és a szomorú dallamra rendezői bal oldalon, a színpad széléhez képest 45°-os szöget alkotó sorban áll meg, arccal a nézők felé.

I.: Aztán egy kéményseprő vette pártfogásba.

II. mint kéményseprő pödörhet egyet képzelt bajuszán, vagy más hasonló gesztussal jelezheti új státuszát.

II.: „Velem jöhetsz a tetőre, padlásra,
s mivel még oskolában nem tanítják,
meglesheted majd mesterségem titkát."

I.: Reménykedett...

Négy dobütésre a sárkány bal kezei egyszerre föl-le, föl-le húznak egy képzelt kéménysöprűt, majd megállnak.

I.: de már legelső útján,
bizony, már itt is bajt csinált a sárkány,

II.: mivel nagy teste súlyos volt, a ház
gerince eltört,

Egy nagy dobütés, a sárkány hangos ó-val félülésbe rogy.

E.: nem volt maradás.

I., II. a szokott mozdulattal utat mutat, a sárkány szomorúan feláll, szavanként egy-egy feje emelkedik.

I.: Mert látta, rosszra fordul minden dolga,
mezők és erdők útját egyre rótta,
s a régi dalt dúdolta csak, amint a földeken haladt:

M.: Hej, jó a kedvem...

Most már teljesen kétségbeesett

a sárkány. Kétszer énekli a szomorú dalt, ezalatt teljesen körbejárja a játékteret, a végén úgy áll, hogy 1. fej a rendezői bal oldalon elöl, 7. pedig a rendezői jobb oldalon hátul áll, tehát a sárkány keresztben metszi a játékteret.

I.: Így ballagott, míg meg nem állt,
egy fán egy hirdetést talált.
II.: Szemüvegét egyik orrára téve,
betűzte sorról sorra, átböngészte.

Az utolsó sárkányfej elővesz egy képzelt szemüveget, átadja a 6.-nak, 6. átnéz rajta, jelzi 5.-nek, hogy nem tiszta; 5. rálehel, továbbadja; 4. töröl rajta egyet, továbbadja; 3. újra átnéz rajta, jelzi 2.-nak, hogy minden rendben, 2. bólint, kinyitja a szárát, és ráadja 1.-re. Ezalatt II. nyakába veszi I.-t, aki a magasban feje fölött képzelt hirdetőtáblát tart, ezt kezdi el böngészni a sárkány.

1.: Figyelem!
2.: Figyelem!
3.: Figyelem!
4.: Figyelem!
5.: Figyelem!
6.: Figyelem!
7.: Figyelem!

Minden sárkányfej saját jellemének megfelelően adja tovább és fogadja az üzeneteket, titokzatosan, elégedetten, hadarva, boldogan, fitymálva, álmosan stb.

1.: Csősz kerestetik!
2.: Kerestetik!
3.: Kerestetik!

4.: Kerestetik!
5.: Kerestetik!
6.: Kerestetik!
7.: Dolga?!
6.: Dolga?!
5.: Dolga?!
4.: Dolga?!
3.: Dolga?!
2.: Dolga?
1.: Hajnaltól estelig
riasztani a verebeket!
2.: Verebeket!
3.: Verebeket!
4.: Verebeket!
5.: Verebeket!
6.: Verebeket!
7.: Verebeket!
1.: És pockokat és egereket!
2.: Egereket!
3.: Egereket!
4.: Egereket!
5.: Egereket!
6.: Egereket!
7.: Mindezért?!
6.: Mindezért?!
5.: Mindezért?!
4.: Mindezért?!
3.: Mindezért?!
2.: Mindezért?!
1.: Mindezért napi öt garas
2.: Öt garas
3.: Öt garas
4.: Öt garas
5.: Öt garas
6.: Öt garas
7.: Öt garas
1.: dukál.

7.: Jelentkezés?
6.: Jelentkezés?
5.: Jelentkezés?
4.: Jelentkezés?
3.: Jelentkezés?
2.: Jelentkezés?
1.: jelentkezés...
M.: a falunál!

1., aki eddig is nehezen betűzte, most még kevésbé boldogul, így egyszerre az egész sárkány olvassa az utolsó szót.

1.: Nocsak!
2.: Nocsak!
3.: Nocsak!
4.: Nocsak!
5.: Nocsak!
6.: Nocsak!
7.: Nocsak!

A „nocsak" szóval sorban visszaadogatják a szemüveget.

M.: Ez a munka nekem való!
1.: A csősznek sok,
2.: nehéz a dolga!
3.: Vigyáz
4.: és jár-kel,
5.: ami jó!
6.: Egész határ a tisztje,
7.: gondja!
I.: A sárkány köpenyét vállra vetve elment a hirdetésben feltüntetett faluba, helyre, s kalapjait kezébe vette szép szerényen.

A sárkány átfordul I. felé.

Négy dobütés. Az elsőre a sárkány bal kezével széles mozdulattal a sapkájához nyúl, a másodikra oldalt lendíti, a harmadikra szívéhez szorítja, miközben kicsit fejet hajt, a negyedikre leereszti a teste mellé.

II.: Az egyezséget azonmód megkötötték...
Hét homlokáról elszállt, el a gond,

Egy dobütésre a sárkányfejek jobb kezüket nyújtják I.-nek.

A második dobütésre visszaveszik.

I.: hisz lám csak, végre mások hasznát vették,
hét torka ettől vidáman dalolt.

A sárkány nagyon hamisan elkezdene énekelni, ezt azonban II. egy kézmozdulattal félbeszakítja.

II.: És aratáskor szállt, zengett az ének,
a legényhangra cifrázták a vének:

M.: Hej, jó a kedvem...!

A sárkány táncos léptekkel lejt körbe, a vidám dallamot énekelve, végül a táncot a mesélők is átveszik, többször ismételve a dallamot. A végén meghajolnak.

CSALOG JUDIT–MEZEI ÉVA

JÁTSSZUNK SZÍNHÁZAT!

Kedves gyerekek!

Most érdekes, izgalmas, de nem könnyű játékra biztatunk benneteket. Ne várjátok, hogy készen kapjátok, csináljatok ti magatok színdarabot! Sokszor nem is akad éppen olyan, amilyen kéne: többen vagytok vagy kevesebben, nincs megfelelő hely, vagy éppenséggel nem is közönségnek akartok játszani, csak úgy magatoknak, szórakozásul. Meglátjátok, semmi sem kell hozzá, csak egy kis bátorság, képzelőerő, figyelem – és ki az közületek, aki ezeknek a kincseknek ne lenne bőviben?

Vegyünk egy példát: a harmadikosok olvasókönyvében szerepel az *Egyszer egy királyfi* című népballada. Mennyivel könnyebb megtanulni, megérteni, ha nem egyetlen gyerek mondja el, hanem nekilátok, felosztjátok a szerepeket, választotok királyfit, szegény lányt, gazdag lányt; esetleg néma szereplőként kijelölitek még a lányok szüleit is, és így ismételitek át kétszer-háromszor a szöveget. De még ennél is sokkal érdekesebb, ha kiegészítitek a történetet. Elgondoljátok, hol, merre járhatott még a királyfi. Kikkel beszélgetett? Talán a város szélén találkozott a disznópásztorral, és az pletykált neki a lányokról valamit? Játsszuk el, hátha így volt! Talán a király meg a királyné ellenezték a királyfi álruhás útját? Mit válaszolhatott erre a királyfi? Találjátok ki, és játsszátok el!

Jóformán minden mese, sőt minden gyermekdal, még a népdal is eljátszható. Emlékeztek-e arra a nótára, hogy *Teríti a lány a vásznat?* Mennyivel érdekesebb úgy énekelni, hogy a lányok közben a teregetést utánozzák, játsszák, a fiúk közül valaki eljátssza az öregember billeg-ballagását, egy másik meg a friss, fürge fiatalembert, akinek szívélyesen, hívogatóan integet vissza a lány!

Most egyetlen mesén – egy görög mondán – szeretnénk bemutatni nektek, hogyan is készüljön saját műhelyetekben a színjáték. De előbb olvassátok el a történetet.

Mese Hélioszról és Phaethónról

Aranyszőke hajú ifjú volt Phaethón, Héliosz napisten és Klümené nimfa gyermeke. Nagyon szerette volna apját látni, de hiába pillantott fel az égre, csak a lángoló napkorong sugarai perzseltek a szemébe, Héliosz alakját, arcát kivenni nem tudta. Ó, csak egyszer jutna fel ő is oda, gondolta. És vajon miért nem élhet ott, apjánál? Talán nem is igaz, hogy Héliosz az apja. Ilyen kétségek gyötörték, míg végre anyja engedelmével hosszú útra indulhatott, hogy megkeresse Hélioszt magát.

Túl minden határon, keleten, ott, ahol a napszekér minden hajnalban kigördül az égi ösvényre, ott állt a napisten ragyogó palotája. Tömör aranykapujának mindkét szárnya kitárva.

Belépett Phaethón, és egyenesen a trónus felé tartott. De aztán megállt, nem bírta szeme a vakító fényt, lehajtotta hát a fejét, és várta a biztató szót. Héliosz nyájas szóval köszönt rá: „Miért jöttél, gyermekem? Hosszú vándorútra mi hajtott? Mondd, mit akarsz."

„Felséges apám – mondta most Phaethón –, azért jöttem színed

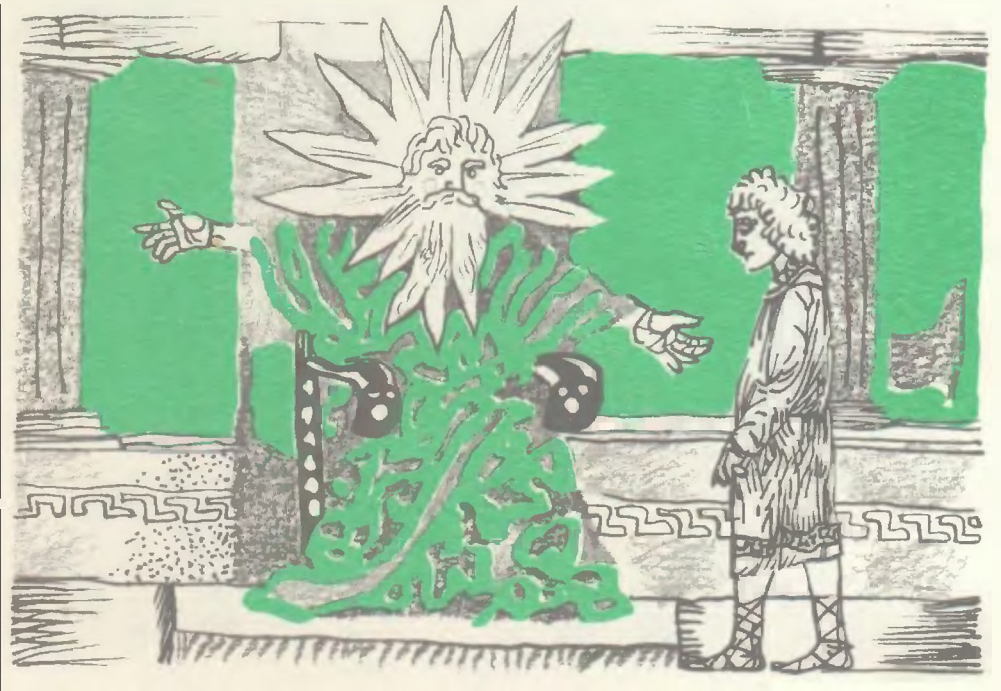

elé, hogy szemtől szembe láthassalak, és megtudjam tőled, valóban fiad vagyok-e. Elismersz-e fiadnak?"

Szívébe nyilallott a szó a napistennek. Eszébe jutott, hogy ő onnan a magasból mindig látja fiát, de az nem látta még őt. Megindultan kelt föl trónjáról, levetette lángsugarú koronáját, aranypalástját, úgy lépett pusztán, pompa nélkül, ragyogás nélkül gyermekéhez: „Gyere, Phaethón! Hadd öleljelek meg. Hát ki volna más az én fiam, ha nem te? Megesküszöm most szent esküvéssel, kérj tőlem bármit, bizony megadom azt néked!"

De hamarosan megbánta elhamarkodott ígéretét, mert Phaethón így szólt: „Engedd, hogy egyszer életemben én álljak a helyeden! Hadd hajtsam helyetted egyszer én a tüzes kerekű, lángoló napszekeret magas égi útján!"

Megrémült Héliosz, tudta már, drága ára lesz könnyelmű esküjének: „Nem, Phaethón, csak azt ne! Kívánj tőlem bármi mást inkább! Szívesen odaadom legdrágább kincsemet is, csak vond vissza szavad! Mert jaj, halálod az, ha megkapod. Nézd, mily iszonyú meredek az út innen a magas ég közepéig! Magam is szédülök tőle. A tüzes szekeret

még örök isten se merte soha átvenni tőlem, hát még te, aki halandó gyermek vagy! Kérj valami mást, okosabbat!"

De hiába könyörgött Héliosz, Phaethón ujjongott örömében. Hiába kérték a napisten trónusa lépcsőjén ülő évszakok, a Tavasz, a Nyár, az Ősz, a Tél, hiába a napok, a hónapok, az évek; azt akarta, hogy a tüzes kerekek, szárnyas paripák őt repítsék fel az égre.

Nemsokára felébredt a Hajnal. A négy paripa is otthagyta ambróziás jászolát, hogy befogják őket. A bánatos szívű apa pedig megkente olajjal Phaethón arcát, hogy sértetlenül bírja a lángoló sugarakat, és fejére tette a napkoronát.

A fiú felugrott a szekérbe, suhogtatta az ostort, rángatta a gyeplőt, de a paripák megérezték: valami nincs rendjén! Héliosz csak úgy foghegyről szokott csettinteni nekik, nem erőszakoskodott; ez a kéz nem az övé! A lovak szügyükbe vágták fejüket, és bosszúsan, nagyot rántva indultak útjukra. Phaethón érezte, hogy hibát követett el, de ettől csak hetykébben suhogtatta ostorát. Az égi paripák egy ugrással félrerántották a szekeret a megszokott útról, és még meredekebben vágtattak a legmagasabb ég felé. Phaethón elrémülve látta, hogy kitüzesedik

a hatalmas égbolt. Még egy pillanat, és pusztító láng emészti el az egeknek boltozatát! Ijedten ránt egy nagyot a gyeplőn, s meredeken lefelé irányítja lovait. De most meg a széles mellű Föld kerül iszonyú veszélybe! Egy pillanat alatt elfonnyad minden virág, fölforr a folyamok vize, száll a gőz a forró tengerek habjaiból. Felsikoltott fájdalmában a Földanya, mert lobogó láng pusztított szerteszét a földön. Meghallották ezt az Olümposz istenei. Zeusz tudta, eljött a pillanat, amikor segíteni kell, mert mindjárt elég a világ. Összerántotta bozontos szemöldökét, s egyszerre megindultak az ég pereméről a sűrű, sötét fellegek. Egy pillanat alatt koromfekete éjszakába burkolták Phaethón szekerét, aki nem látta többé sem az eget, sem a földet, vakon vágtattak vele a paripák, nem tudta, merre. Iszonyatosat dördült most Zeusz, és villámával szíven sújtotta Phaethónt.

Megtorpantak az égi paripák, és Héliosz lecsendesítve vezette haza őket. Azon a napon nem világított tovább, maga is fiát gyászolta.

Előbb játsszunk rendezést!

Mielőtt kijelölnétek a szereplőket, és elhatároznátok, milyen mondatok alkotják majd a köztük lezajló párbeszédet, sok-sok játékra van lehetőségetek.

1. Vegyetek elő színes ceruzát, filctollat, zsírkrétát, kinek mi van. Rajzoljátok le, milyen színű Phaethón arca és Héliosz arca? Hát a paripák milyen színűek? És milyen Phaethón anyjának öltözéke? Milyen színű Héliosz palotája kívül? Hát belül? A trónterem? A lépcsők, melyek trónusához vezetnek? Héliosz gyönyörű palástja bizonyára mintás anyagból készült. Rajzold le, fesd meg!

2. Gondold el, miért találták ki az emberek ezt a mesét! Régesrégen, amikor a ragyogó reggel után következő egész napos elborulást, villámlást, vihart isteni játéknak, és nem természeti törvénynek tekintették, akkor születhetett ilyen mese. Nem tudták maguknak másképpen megmagyarázni, hova is bújhatott az ég tetejére felmászott napszekér. (Próbáljatok ti is meséket kitalálni, válaszoljatok mesével a következő kérdésekre: Miért hosszú a zsiráf nyaka? Hogyan keletkezett a Mátra hegység? Miért hordja a zsebében a kenguru a kisfiát? Miért csöpögnek délben a jégcsapok?)

3. Ha majd eljátsszátok a történetet, kénytelenek lesztek egyet és mást kihagyni, mivel a színdarab, a dráma csak azokat a részeket tartalmazza, ahol történik valami – ezt cselekménynek nevezik. Az egész folyamatot minden részletével csak a film tudná visszaadni. A felvevőgép lépésről lépésre követheti az embert, a tárgyakat, az apró változásokat. Megmutathatja, hogyan vándorolt Phaethón, milyen tájakon megy át, hogyan vezetik ki a paripákat, milyen az istállójuk, de azt is, hogy hogyan lombosodik ki egy rügyező faág, hogyan gyülekeznek a felhők vihar előtt, hogyan készül el a vasárnapi ebéd...

(És most folytassátok ti! Gondoljatok ki még jó néhány olyan eseményt, amelyhez filmfelvevőgépre volna szükség.) Próbáljátok meg Phaethón történetét folyamatszerűen, kis képkockákon megrajzolni. Próbáljátok meg egy napotok történetét ugyanígy megrajzolni, vagy legalább elmondani.

Most pedig mondjátok el, vagy rajzoljátok le Héliosz napisten fia történetének legjellemzőbb, szerintetek legfontosabb jelenetét! Ha ez megvolt, keressétek ki a legfontosabb eseményt saját napotok történetéből.

4. A most következő játékhoz többen is kellenek. Osszátok ki a feladatot úgy, hogy egyvalaki mesélje el a történetet mint Phaethón zuhanásának szemtanúja, másvalaki legyen Héliosz, akit Zeusz elé rendelnek, és ott kell megvallania, mi történt, a harmadik pedig ugyanezt a Héliosz lépcsőjén ülő Tavasz szemszögéből mesélje el. Természetesen, ha többen vagytok, sokkal több szempont is lehetséges, találjatok ki minél többet. (Ha ezzel a mesével végeztetek, vegyetek elő más történetet. Lehet megtörtént esemény is. Például: labdával véletlenül bedobtad a tanterem ablakát óraszünetben. Osszátok fel, hogyan meséli el a történetet: a tettes, az osztályfőnök, a takarító néni vagy bárki más.)

5. Milyen dalok, versek illenének ehhez a történethez? Keresgéljetek! Tán mielőtt a szekér előáll, a kórus énekelhetné, hogy *Süss fel nap?* Milyen dalokat tudtok még a napról, a napsütésről? Vajon mit énekelnek az évszakok Héliosz trónja előtt? Őszi éneket? Tavaszit? Mindenki a magáét? Vagy együtt, valami olyasmit, hogy *Már tapsoljunk?* Próbáljátok ki valamennyit. Találjatok ki dalokat Phaethón számára, hogy ne unatkozzék hosszú vándorútján.

Milyen zörejek, zajok fordulnak elő ebben a mesében? Hogyan

koppannak Phaethón léptei? Hogyan szalad hozzá az apja? Hogyan jajveszékelnek a teremben ülők, mikor meghallják az esztelen kívánságot? Hogyan ébrednek, kelnek, állnak elő a paripák? Hogyan robog a szekér? Hogyan mennydörög Zeusz? Ne csak a szájatokkal próbáljátok mindezt utánozni, használhatjátok a lábatokat, kezeteket is, sőt kérhettek a konyháról kanalat, lábast, fedőt; szerezhettek recsegős papírt. Remek zajokat tudtok majd velük előállítani.

(Figyeljétek meg egy nap otthoni zörejeit, utcai, iskolai zörejeit. Gyűjtsétek össze, és utánozzátok őket! Persze nem úgy, hogy még az iskola falai is beleremegjenek, csak annyira, hogy ráismerjetek: ez a bögre koccanása volt, ez egy teherautó fékezése, ez motorzúgás, ez a kavics csikorgása az iskolakertben. A zörejek nagyon sokat árulnak el a környezetről. A színdarabban, amihez most már hozzákezdhettek, nagy hasznukat vehetitek.)

6. Készítsétek el a színdarab vázlatát! Legyen benne minden fontos esemény, de semmi se maradjon benne, ami a történet megértéséhez nem feltétlenül szükséges. Sokféleképpen kezdhetitek, kedvetek szerint: például Phaethón azzal ébred, hogy szeretné apját látni. Közben dörzsöli a szemét, fájdítja fejét, és hangosan panaszkodik, nyűgös. Vagy az is lehet, hogy anyjával való párbeszédéből értesülünk arról, mi baja van. Ekkor el kell határoznotok azt is, hogy mint vélekedik az anya fia tervéről. Ez lesz a bevezetés, helyszínét tetszés szerint határozzátok meg. Éppúgy játszódhat egy képzeletbeli folyóparton, mint egy barlangban, esetleg hűvös erdő mélyén, kis házban. Ezután következik a Héliosznál tett látogatás. Emlékezzetek, milyennek találtátok a palotát, képzeljétek magatok elé. Itt már sok szereplő kell. Már a vázlatkészítésnél gondoljátok ki, mi legyen a feladatuk, ez nagyon megkönnyíti a játékot.

A főszereplők közötti párbeszédek szinte szóról szóra megvannak a mesében, de azt ajánljuk, ne ragaszkodjatok hozzá túlságosan. Ha a megelőző játékokat eljátszottátok, most már annyira ismeritek a történetet, hogy saját szájatok íze szerint, a magatok szövegével is elboldogultok.

Nagy kérdés: hogyan oldjuk meg a paripák színre hozatalát? Hát a szekeret? A felhőket? Több lehetőség is van. Paripa lehet akár egy szék is, amelyet Phaetón ide-oda rángat, de négy gyereket is befoghatunk egy szék elé. A sugarak tüzét, az égbolt, majd a Föld lángba

borulásának látványát úgyis a Phaethónt játszó kisfiú vagy kislány érzékelteti velünk, játékkal, sőt esetleg szöveggel is. Természetesen a lovaknak is meg lehet a dologról a véleményük, már az indulásnál elbeszélgethetnek arról, vajon mi történt a gazdájukkal. A vázlatkészítésnél rögzítsétek, milyen sorrendben szólalnak meg a szereplők, különben nagy lesz a kavarodás! Azzal a vázlatkészítésnél ne törődjetek, mit mondanak, hogyan mondják, hiszen éppen ez lesz a végleges játék szépsége és érdekessége.

Zeusz körül az istenek egész kara megjelenhet, mindenki tanácsolhat, sopánkodhat, míg Zeusz dönt. A felhők éppúgy lehetnek gyerekek, mint rongyokat tartó kezek, de eljátszhatjátok közeledésüket pusztán zörejekkel is.

Akár jól, akár rosszul sikerült a játék, azt ajánlom, ismételjétek meg! Az első alkalommal még mindenki a történet pontosságára ügyel, másodszorra már bátran játszik. Ha nem röstellitek, másnap vagy harmadnap adjátok elő újból a darabotokat! Akkor lesz igazi a játék!

Játék és készülődés a harmincadik születésnapra

Itt vannak mindjárt a kisdobos-foglalkozások, rajgyűlések, ahol az úttörőmozgalom keletkezéséről, eltelt 30 évéről beszélgettek. Miért ne lehetne ezeken a foglalkozásokon is színházat játszani? Most néhány olyan ötletet ismertetünk, melynek nyomán magatok is nekiláthattok egy-egy emlékező műsor összeállításának.

Ha az úttörőszövetség születésének harmincadik évfordulójára vagy kisdobosavatásra, kisdobos-búcsúztatásra, ünnepi rajgyűlésre készültök, ajánljuk a néhány oldallal arrébb olvasható válogatást. Valamennyi vers és elbeszélés a kisdobosok 6 pontjához kapcsolódik. A megfelelő műsorszám előtt mindig mondjátok el bevezetésképpen a megfelelő pontot, például így:

Kedves nézőink, most a kisdobosok életéről szóló műsor első száma következik. Alapgondolata a kisdobosok első pontjához kapcsolódik, mely így szól: *A kisdobos hűséges gyermeke a magyar hazának.* A verset Simon István írta, címe: *Április 4.*

Vagy így:

A kisdobosok ötödik pontja: *A kisdobos tiszta, rendes, pontos.* De azért előfordul, hogy nem sikerül reggeltől estig betartani ezt a nehéz követelményt. Egy rendetlen kisfiúról szól a következő vers, hátha tanulunk belőle! A verset Thornbjörn Egner írta, címe: *Hol a nadrágom?*

A versek között természetesen énekelhettek is. Számtalan kedves dal szól a kisdobosok és az úttörők életéről. Az első ponthoz énekeljétek el a *Békedalt.* Weöres Sándor szövegére írta Kodály Zoltán, így kezdődik: *Méhraj duruzsol...*

Jó, jó, gondolhatjátok, de verseket eddig is mondtunk, ünnepségeket eddig is tartottunk – miben rejlik az újdonság? És főleg hol a játék?

A játék most a versek és az elbeszélések feldolgozásában rejtőzik. Mikor a műsorra készültök, azaz próbáltok, vagy akár ha csak önmagatoknak, szórakoztatásul mondogatjátok a költeményeket, próbáljatok ki egy újfajta, játékos módszert. Vegyük például Simon István *Április 4.* című versét. *Könnyű szél a tavaszi...* kezdi a verset a költő; ti pedig máris törjétek a fejeteket, hogyan kellene eljátszani a „könnyű tavaszi szelet". Röpködtök, szálltok, fújdogáltok körben a szobában, teremben; aki a legügyesebb, maradjon meg mindjárt ebben a szerepben. *Ringat fát, virágot...* folytatódik a vers. És a feladat: mutassátok meg, hogyan ringatja a szél a fát, virágot. Aki a legszebben lengedezik, az marad a fa, a virág. Különböző fajtájú fákat, virágokat utánozhattok, kinek milyen mozgás jut eszébe. *Kezdje, kezdje valaki / a réten a táncot...* Talán már mondani sem kell, magatok is kitaláljátok, hogy ehhez körtánc illik, dúdoljatok, és kezdjétek járni, mintha kinn lennétek a réten!

Persze közben azt is megbeszélhetitek, hogy milyen virágok, fák nyílnak már április elején, azt is, hogy milyen táncot volna jó táncolni, bár erre ott az eligazítás a következő strófában, mely úgy végződik: *Lánc, lánc, eszterlánc.* Közben már azt is megmutattátok, hogyan „fest" egy csapat szép lány, mikor tűnnek a legszebbnek. Séta közben? Vagy ha üldögélnek, énekelnek? Vagy táncolva a réten?

A következő versszakban a természet jelenik meg. Jelöljetek ki kék tavat, bogarat, pipitért. Beszéljétek meg, hogy melyik mit csinál, és tartsátok be a költő utasítását, hogy egy-egy fiú „úgy magába" járja a táncot. Most már táncos szakasz következik, egyre élénkebb